

**TURUN
YLIOPISTO**
Oikeustieteellinen
tiedekunta

Ulkomaisten sääntelymallien hyödyntäminen tekijänoikeuden panttauksessa

Esineoikeus ja kansainvälinen talous
Tutkielma

Laatija:
Jenna Härkönen

25.4.2022

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Tutkielma

Oppiaine: Esineoikeus ja kansainvälinen talous

Tekijä: Jenna Härkönen

Otsikko: Ulkomaisten sääntelymallien hyödyntäminen tekijänoikeuden panttauksessa

Ohjaaja: Teemu Juutilainen

Sivumäärä: XI + 63 sivua

Päivämäärä: 25.4.2022

Tutkielman tarkoituksena on selvittää tekijänoikeuden panttauskelpoisuutta niin kansallisessa kuin kansainvälisessä oikeudessa tarkastelemalla eri valtioiden tekijänoikeuslainsäädäntöä sekä esinevakuusjärjestelmiä. Tutkielman ytimessä on ulkomaisten tekijänoikeuden panttausta koskevien sääntelymallien selvittäminen, minkä avulla on tarkoitus kartoittaa niiden hyödyntämiskelpoisuutta kansallisella tasolla.

Tutkielmassa käytetään lainopillista menetelmää, jonka avulla ensin selvitetään Suomessa vallitsevaa oikeustilaa koskien tekijänoikeuden panttausta. Pääasiallisina metodeina tutkielmassa ovat oikeusvertailu ja de lege ferenda. Oikeusvertailun kohteena ovat ulkomainen lainsäädäntö ja esinevakuusjärjestelmät, minkä tarkoituksena on selvittää, kuinka muissa valtioissa tekijänoikeuden panttausta säännellään. De lege ferenda -menetelmän avulla on tarkoitus löytää mahdollisia ratkaisuja siihen, miten kansallista lainsäädäntöämme voitaisiin kehittää ja kuinka ulkomaisia sääntelymalleja voitaisiin hyödyntää, jotta tekijänoikeutta voitaisiin käyttää panttiobjektina myös Suomessa.

Tutkielmassa havaittiin, että Suomessa tekijänoikeuden panttausta koskeva oikeustila on epäselvä ensisijaisesti siksi, että panttioikeuden julkivarmistamisen toteuttaminen on epävarmaa. Sen sijaan joissakin valtioissa lainsäädäntö mahdollistaa tekijänoikeuden panttauksen ilman epävarmuutta. Näissä valtioissa tekijänoikeuden panttaus ja etenkin panttioikeuden julkivarmistaminen on mahdollistettu ensinnäkin tekijänoikeuslain mukaisella rekisteröinnillä. Toiseksi tehokkaan panttioikeuden perustaminen tekijänoikeuteen on mahdollista rekisteröimällä panttioikeus yleiseen vakuusoikeuksia koskevaan rekisteriin, minkä lainsäädännöllinen perusta on tekijänoikeuslain ulkopuolella.

Kansallisen lainsäädäntömme kehittämiseksi olisi tarkoituksenmukaista muuttaa tekijänoikeuslainsäädäntöä ja luoda tekijänoikeuksille teollisoikeuksia vastaava rekisterijärjestelmä. Rekisteri perustettaisiin ensisijaisesti palvelemaan tekijänoikeuden vakuuskäyttöä ja panttaussopimuksen kirjaamisella voitaisiin toteuttaa julkivarmistus ja siten mahdollistaa tehokkaan panttioikeuden perustaminen tekijänoikeuteen. Toinen vaihtoehto olisi yleisen vakuusoikeuksia koskevan rekisterin perustaminen, mikä kuitenkin edellyttäisi koko kansallisen esinevakuusoikeuden läpi käyntiä.

Avainsanat: tekijänoikeus, panttioikeus, immateriaalioikeus, esineoikeus

Sisällys

Ulkomaisten sääntelymallien hyödyntäminen tekijänoikeuden panttauksessa .. I	
Lähteet.....	V
Lyhenteet.....	XI
1 Johdanto	1
1.1 Tutkimusaiheen esittely ja tutkimuksen tarve.....	1
1.2 Tutkielman tavoite, kysymyksenasettelu ja tutkimusmenetelmät	4
1.3 Lähteet ja tutkimuksen rakenne	7
2 Tekijänoikeuden sääntelyperusta ja tekijänoikeussuoja	8
2.1 Bernin konvention vaikutus tekijänoikeuslainsäädäntöön	8
2.2 Oikeudet.....	9
2.3 Suoja-aika	10
3 Panttioikeuden edellytykset ja tekijänoikeuden panttaus	11
3.1 Panttauksista.....	11
3.2 Saamissuhteista.....	11
3.3 Panttauskompetenssista	12
3.4 Panttiobjektin panttikelpoisuudesta	13
3.4.1 Yksilöitävyydestä	13
3.4.2 Luovutuskelpoisuudesta	14
3.4.3 Ulosmittauskelpoisuudesta	15
3.4.4 Vakuusarvosta	19
3.5 Panttaussopimuksen pätevydestä.....	19
3.6 Julkivarmistuksesta	19
4 Tekijänoikeuden panttauksen oikeusvertaileva osio.....	22
4.1 Johdatus aiheeseen	22
4.2 Ruotsi.....	23
4.3 Tanska	24
4.4 Belgia	26
4.5 Italia.....	28

4.6	Ranska	30
4.7	Iso-Britannia	30
4.8	Yhdysvallat	32
4.8.1	Tekijänoikeuslainsäädäntö muutoksessa	33
4.8.2	Tekijänoikeuden tarkoitus	33
4.8.3	Tekijänoikeuden luovutus	35
4.8.4	Tekijänoikeuslain mukainen rekisteröinti	38
4.8.5	Notice filing -kirjaamisjärjestelmä	40
4.8.6	Tekijänoikeuteen perustetun panttioikeuden rekisteröinti – rekisteröinti tekijänoikeuslain vai UCC:n mukaan?	42
4.9	Johtopäätökset oikeusvertailusta	44
5	Tekijänoikeuden panttaus – kansainväliset ohjeet ja käytäntö	46
5.1	UNCITRAL:in opas	46
5.2	WIPO:n tutkimus	48
6	Ulkomaisten sääntelymallien hyödyntämismahdollisuudet	51
6.1	Tekijänoikeuksia koskeva rekisteri	51
6.2	Yleinen vakuusoikeuksia koskeva rekisteri	54
7	Johtopäätökset	56

Lähteet

Kirjallisuus

- Haarmann, Pirkko-Liisa, Tekijänoikeus, lähioikeudet ja oikeus valokuvaan. Lakimiesliiton kustannus 1992.
- Haarmann, Pirkko-Liisa, Tekijänoikeus & lähioikeudet. 2., uudistettu painos. Lakimiesliiton kustannus 1999.
- Haarmann, Pirkko-Liisa, Immateriaalioikeuden oppikirja. 3., uudistettu painos. Lakimiesliiton kustannus 2001.
- Harenko, Kristiina – Niiranen, Valtteri – Tarkela, Pekka, Tekijänoikeus – kommentaari ja käsikirja. Ws Bookwell Oy 2006.
- Havansi, Erkki, Esinevakuusoikeudet. 2., uudistettu painos. Lakimiesliiton kustannus 1992.
- Hyytinen, Ari – Kauppi, Heikki, Rahoituksen markkinaehtoistuminen ja talouden toimialarakenne. Havaintoja Suomesta 1980–2000. Kansantaloudellinen aikakauskirja – 98. vsk. 2/2002.
- Juutilainen, Teemu, Security Rights in Intellectual Property in Finland, s. 353–372 teoksessa Security Rights in Intellectual Property, Kieninger, Eva-Maria. Springer 2020.
- Kivimäki, T. M., Tekijänoikeus: tutkimus kirjailijan, taiteilijan ja tiedemiehen oikeudesta teokseensa. WSOY 1948.
- Kovenanttityöryhmä, Kovenantit osana pk-yritysten rahoitusta. Kauppa- ja teollisuusministeriö 1996.
- McCormack, G. Gerard, Secured Credit under English and American Law. Cambridge University Press 2004.
- Olsson, Henry – Rosen, Jan, Upphovsrättlagstiftningen, En kommentar. 4., uudistettu painos. Wolters Kluwer Sverige AB 2016.
- Pascal, Kamina, Film Copyright in the European Union. 2., uudistettu painos. Cambridge University Press 2016.
- Rahnasto, Ilkka, Tekijänoikeuden panttaus. Defensor Legis 1997, s. 553–563.
- Rajala, Katariina, Tekijänoikeudellisesta reproduksiooikeudesta erityisesti tietoverkkoympäristössä. Unipaps 1997.

- Riis, Thomas, Intellectual Property Law in Denmark. 2., uudistettu painos. Kluwer Law International 2009.
- Saarnilehto, Ari – Tuomisto, Jarmo, Luottosopimuksesta. Turun yliopisto 1995.
- Sigman, Harry, Security in movables in the United States – Uniform Commercial Code Article 9: a basis for comparison, s. 54–80 teoksessa Security Rights in Movable Property in European Private Law, Kieninger, Eva-Maria. Cambridge University Press 2004.
- Tammi-Salminen, Eva, Sopimus, kompetenssi ja kolmas: Varallisuus oikeudellinen tutkimus negative pledge -lausekkeiden sivullisittomuudesta. Suomalainen lakimiesyhdistys 2001.
- Tammi-Salminen, Eva, Esinevakuusoikeuden perusteet. Talentum Pro 2015.
- Tepora, Jarno, Tekijänoikeuden käyttö vakuutena, s. 181–203 teoksessa Tammi-Salminen, Eeva (toim.), Omistus, sopimus ja vaihdanta. Juhlakirja Leena Kartiolle. Turun yliopisto, Oikeustieteellinen tiedekunta 2004.
- Tepora, Jarno – Kaisto, Janne – Hakkola, Esa, Esinevakuudet. 2., uudistettu painos. Helsingin Kamari Oy ja tekijät 2016.
- Tuominen, Markku, Teollisoikeudet vakuutena. Tummavuoren kirjapaino Oy 2001.
- Warda, Mark, How to register your own copyright? 5., uudistettu painos. Sphinx Publishing 2005.
- Wuolijoki, Sakari – Hemmo, Mika, Pankkioikeus. Talentum Helsinki 2015.

Virallislähteet

HE 123/2016 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi luottolaitostoiminnasta annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

Internetlähteet

Aineettomat oikeudet. Keskuskauppakamari 2020.

(<https://kauppakamari.fi/vaikuttaminen/innovaatiopolitiikka-ipr-ja-digitalisaatio/aineettomat-oikeudet/>, Luettu 18.1.2022).

Bahrck, Thomas L., Security Interests in Intellectual Property. Aipla Courtery Journal, Vol. 15:1. 1987. (<https://heinonline-org.ezproxy.utu.fi/HOL/Page?handle=hein.journals/aiplaqj15&id=5&collection=usjournals&index=>, Luettu 23.3.2022).

- Castellano, Giuliano G., Reforming Non-Possessory Secured Transactions Laws: A New Strategy? *Modern Law Review* 2015. (<https://web-p-ebSCOhost-com.ezproxy.utu.fi/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=6f1e3047-a76d-4edd-bab4-ad677892d986%40redis>, Luettu 7.4.2022).
- Copyright Law of the United States and Related Laws Contained in Title 17 of the United States Code. 2021.
(<https://www.copyright.gov/title17/title17.pdf>, Luettu 1.2.2022).
- Dirix, Eric – Sagaert, Vincent, The New Belgian Act on security rights in movable property. *European Property Journal* Vol. 3, Iss. 3. 2014.
(<https://www.proquest.com/docview/1704262653/fulltextPDF/F0A2465E08DE4CF8PQ/1?accountid=14774>, Luettu 8.4.2022).
- EUIPO, Tavaramerkki Euroopan Unionissa. 2016.
(https://euipo.europa.eu/ohimportal/fi/trade-marks-in-the-european-union?TSPD_101_R0=085d22110bab200080c826ad8d76bedd27305ec5b3b96fd795ae22d3f3194110e5a372a78247ebe8087cbc6687143000cda4985b5eba3fb78818e77b023a6503cb9bbcaa6ec17ba3f29643f62a191d04c46e3cc247be52eded2748927a2cc9b1, Luettu 20.3.2022).
- EUIPO, FAQs on Copyright for Consumers.
(https://euipo.europa.eu/ohimportal/fi/web/observatory/faq-fi?TSPD_101_R0=085d22110bab20009964b5bcfd1adc9f0f60d55341d875f6615db480357376a45c0342eb9176afd508027419f9143000b6aad32b8f7e4a91d0cbefb776b3b01d66ac43ba36ad9d0bab32db6a252dcb9de15301fd84e2da491177528944b452de#2, Luettu 4.4.2022).
- Gullifer, Louise, Registration. Secured Transactions Law Reform Project 2017.
(<https://stlrp.files.wordpress.com/2017/01/gullifer-registration.pdf>, Luettu 29.3.2022).
- Kaisto, Janne, Tekijänoikeudesta panttauksen ja ulosmittauksen kohteena. *Edilex*, 2002. (<https://www-edilex-fi.ezproxy.utu.fi/artikkelit/70.pdf>, Luettu 12.2.2022).
- Kansainväliset tekijänoikeussopimukset, Opetus- ja kulttuuriministeriö.
(<https://okm.fi/kansainvaliset-sopimukset>, Luettu 21.4.2022).
- Katainen, Marko, Kiinteistön ja asunto-osakkeen panttaus julkisuuden näkökulmasta. Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta 2021.
(https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/151699/Katainen_Marko_Opinnayte.pdf, Luettu 25.4.2022).

- Korva, Janita, Tekijänoikeuden panttaus. Lapin yliopisto 2012.
(<https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/59899/Korva.Janita.pdf?sequence=1>, Luettu 25.4.2022).
- Lam, Judy, Banking on a Dream: Perfecting Security Interests in Copyrights - An International Survey. 13 Loy. L.A. Ent. L. Rev. 319. 1993.
(<https://digitalcommons.lmu.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1259&context=elr>, Luettu 18.3.2022).
- Lenihan, Robert J – Pittoors, Allen E., Perfecting Security Interests in Intellectual Property Is Not a Perfect Process. 2009.
(https://www.harnessip.com/blog/2009/11/07/perfecting-security-interests-in-intellectual-property-is-not-a-perfect-process/#_ftn8, Luettu 2.3.2022).
- Personbogen. LegalDesk 2021. (<https://www.legaldesk.dk/artikler/personbogen>, Luettu 6.4.2022).
- Menell, Peter S., Bankruptcy Treatment of Intellectual Property Assets: An Economic Analysis. Berkeley Technology Law Journal, Vol. 22:733. 2007.
(<https://deliverypdf.ssrn.com/delivery.php?ID=169000029071118029014103117096125117021004027015095011118101092127067117069078080092012120100121011044030125124094114093084112104074001083064081004030011115004059010020119067106001023000083095023008026080007075022094090027011113015123066078091120&EXT=pdf&INDEX=TRUE>, Luettu 22.3.2022).
- Mylly, Ulla-Maija, Tekijänoikeuden omaperäisyyden harmonisointi Euroopan unionissa. Lakimies 6/2016, s. 907-930. (<https://www.edilex-fi.ezproxy.utu.fi/lakimies/171480002.pdf>, Luettu 18.3.2022).
- Oesch, Rainer, Tekijänoikeuslisenssin tulkinta ja sen laajuus. Edilex 2022.
(<https://www.edilex-fi.ezproxy.utu.fi/uutiset/74492?allWords=Tekijänoikeuslisenssin+tulkinta+ja+sen+laajuus.+&offset=1&perpage=20&sort=relevance&searchSrc=1&advancedSearchKey=1368103>, Luettu 18.3.2022).
- Jacobs, Samuel, *The Effect of the 1886 Berne Convention on the U.S. Copyright System's Treatment of Moral Rights and Copyright Term, and Where That Leaves Us Today*, 23 Mich.Telecomm. & Tech. L. Rev. 169. 2016.
(<https://repository.law.umich.edu/mttlr/vol23/iss1/5>, Luettu 1.2.2022).

- Scottish Law Commission, Report on Moveable Transactions Volume 1: Assignment of Claims. Scot Law Com DP No 249. 2017.
(https://www.scotlawcom.gov.uk/files/1715/1361/1309/Report_on_Moveable_Transactions_-_Volume_1_Report_249.pdf, Luettu 23.3.2022).
- Tekijänoikeuksien arvonmäärittäminen. TEM raportteja 2011. (<https://docplayer.fi/1312931-Tem-raportteja-26-2011.html>, Luettu 20.2.2022).
- Tekijänoikeus, Tekijänoikeus.fi. (<https://tekijanoikeus.fi/tekijanoikeus/>, Luettu 25.4.2022).
- UNCITRAL Legislative Guide on Secured Transactions – Supplement on Security Rights in Intellectual Property. United Nations 2011.
(https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/10-57126_ebook_suppl_sr_ip.pdf, Luettu 20.2.2022).
- UNCITRAL Model Law on Secured Transactions – Guide to Enactment. United Nations 2017. (https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/mlst_guide_to_enactment_e.pdf, Luettu 15.2.2022).
- Uniform Commercial Code Revised Article 9. Secured Transactions; Sales of Accounts and Chattel Paper. The American Law Institute and National Conference of Commissioners of Uniform State Laws 1995.
(<https://www.uniformlaws.org/HigherLogic/System/DownloadDocumentFile.aspx?DocumentFileKey=2a813d09-9f1d-ceed-b4cb-2e844e7c7884&forceDialog=0>, Luettu 23.3.2022).
- United States Copyright Office, Annual Report. 2020.
(<https://www.copyright.gov/reports/annual/2020/ar2020.pdf>, Luettu 7.4.2022).
- WIPO Summary of the Responses to the Questionnaire for Survey on Copyright Registration and Deposit Systems. 2010.
(https://www.wipo.int/export/sites/www/copyright/en/registration/pdf/registration_summary_responses.pdf, Luettu 7.2.2022).
- WIPO Italy's Response to the WIPO Questionnaire. 2010.
(<https://www.wipo.int/export/sites/www/copyright/en/registration/replies/pdf/italy.pdf>, Luettu 22.3.2022).
- WIPO Summary of the Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works (1886).
(https://www.wipo.int/treaties/en/ip/berne/summary_berne.html#_ftn1, Luettu 3.3.2022).

Oikeustapaukset

In re AEG, 127 Bankr. 34 (Bankr. C.D. Cal 1991) aff'd 161 Bankr. 50 (BAP 1993)

In re Avalon, 1997 Bankr. Lexis 806 (Bankr. D. Ariz., June 6, 1997)

In re World Auxiliary Power Co. 303 F.3d 1120 (9th Cir. 2002)

Gardner v. Nike, Inc., 279 F.3d 774 (9th Cir. 2002)

Lyhenteet

Art.	artikla
EU	Euroopan Unioni
EUIPO	Euroopan Unionin teollisoikeuksien virasto
HE	hallituksen esitys
KK	kauppakaari (3/1734)
KTM	Kauppa- ja teollisuusministeriö
PRH	patentti- ja rekisterihallitus
TavaramerkkiL	tavaramerkkilaki (544/2019)
TekijäL	tekijänoikeuslaki (404/1961)
UCC	Uniform Commercial Code
UL	ulosottolaki (37/1895)
UNCITRAL	United Nations Commission on International Trade Law
UK	ulosottokaari (705/2007)
WIPO	World Intellectual Property Organization
YK	Yhdistyneet Kansakunnat

1 Johdanto

1.1 Tutkimusaiheen esittely ja tutkimuksen tarve

Tekijänoikeuksien yhteiskunnallinen merkitys on 1990-luvulta kasvanut ja tämän taustalla on yhteiskunnan muuttuminen tietoyhteiskunnaksi. Tekijänoikeudella suojattujen äänitteiden, elokuvien ja tietokoneohjelmien jakelu verkossa on osa monien ihmisten arkipäivää ja niitä on yhä helpommin saatavilla. Aiemmin tekijänoikeudella suojattuja teoksia oli saatavilla lähinnä kirjakaupoissa ja elokuvateattereissa, mutta nykyään kaikki aineisto on pitkälti saatavilla myöskin internetissä, jonne ihmisillä on vapaa pääsy.¹

Tekijänoikeuden ohella yritykset hyödyntävät yhä enemmän muitakin aineettomia oikeuksia liiketoiminnassaan ja sitä kautta aineettomien oikeuksien merkitys yritystoiminnassa kasvaa jatkuvasti. Merkittävä osa yritysten varallisuudesta koostuu nykyään aineettomasta omaisuudesta ja Keskuskaupakamari on arvioinut, että aineettoman omaisuuden osuus yritysten varallisuudesta on jopa kolme neljäsosaa.² Yrityksen omistamat aineettomat oikeudet voivatkin muodostua sille todelliseksi kilpailutekijäksi kansainvälisessä ja jatkuvasti kehittyvässä maailmassa.

Aineettomiin oikeuksiin eli immateriaalioikeuksiin kuuluvat teollisoikeudet ja tekijänoikeus. Patenti- ja rekisterihallitus ylläpitää teollisoikeuksista seuraavia erillisiä rekistereitä: patenttirekisteriä, hyödyllisyysmallirekisteriä, mallirekisteriä, tavaramerkkirekisteriä ja piirimallirekisteriä. PRH:n ohella kasvilajikelautakunta pitää kasvilajikerekisteriä. Näiden osalta panttauksen rekisteröintimahdollisuus on siis olemassa.³ Sen sijaan tekijänoikeuksien osalta ei ylläpidetä Suomessa rekisteriä eikä näin ollen tekijänoikeuden panttaus kirjaamisen avulla ole mahdollista. Teollisoikeuksien osalta niitä koskeva lainsäädäntö ja rekisterit mahdollistavat teollisoikeuksien panttauksen. Tekijänoikeuden panttaukseen sisältyy verrattain enemmän problematiikkaa, minkä vuoksi aiheen tutkiminen on tarpeellista.

Teollisoikeudet ovat panttikelpoisia, koska niistä ylläpidetään rekisteriä. Lisäksi patenteihin ja tavaramerkkeihin kohdistuvista panttioikeuksien rekisteröinnistä – tai oikeastaan

¹ Harenko – Niiranen – Tarkela 2006, s. 23.

² Aineettomat oikeudet 2020.

³ Tepora 2004, s. 183.

rekisteröintihakemuksista – on saatavilla tilastotietoa. PRH:n tammikuussa 2019 toimittamien tietojen mukaan Suomessa myönnettyjen kansallisten patenttien kokonaismäärä on 14 378, joista vain 131:lle on haettu panttauksen rekisteröintiä. Suomessa voimassa olevia Eurooppa-patentteja on yhteensä 82 497 kappaletta ja panttauksen rekisteröintiä on haettu vain 61:lle. Tavaramerkkien osalta rekisteröityjen tavaramerkkien tai vireillä olevien tavaramerkkien rekisteröintihakemuksien määrä on yhteensä 68 098 kappaletta tammikuussa 2019. Sen sijaan rekisteröityjen tavaramerkkiä koskevien panttausten määrä on vain 262. Tämä osoittaa sen, että Suomessa patenttien ja tavaramerkkien panttaaminen hyvin harvinaista.⁴

Tilastotietoa on saatavilla myös Yhdysvalloista. Vuonna 2020 tekijänoikeusvirastoon rekisteröintiin tekijänoikeuksia 443 911 kappaletta ja niitä koskevia asiakirjoja 7 098 kappaletta. Asiakirjat sisälsivät yhteensä 233 694 eri teosta.⁵ Siten näyttäisi siltä, että vaikka rekisteröinti on mahdollista, tekijänoikeuden – tai immateriaalioikeuksien yleensä – panttaus ei ole kovin yleistä. Tätä voi selittää se, että immateriaalioikeudet saattavat olla hankala vakuuskohde monestakin syystä. Esimerkiksi siksi, että aineettomien oikeuksien arvon määrittäminen voi olla hankalaa, koska niiden voimassaolo on rajoitettu taikka siksi, että niiden julkivarmistuksen toteuttaminen voi olla epävarmaa. Joka tapauksessa immateriaalioikeudet näyttäisivät olevan hankala vakuuskohde johtuen omaisuuden aineettomasta luonteesta.

Taloudellisesti ja yhteiskunnallisesti merkittävimpiä tekijänoikeutta käyttäviä aloja ovat muun muassa tietokoneohjelma-, elokuva-, viihde- ja mainosteollisuus. Näiden alojen kehitys on merkinnyt sitä, että yritysten aineettoman pääoman arvo on noussut merkittävästi.⁶ Myös tekijänoikeuspohjaisten tuotteiden merkitys on ollut kasvussa ja on ennustettu, että niiden rooli tulee kasvamaan tulevaisuudessa. Vuoden 2008 tutkimuksessa on arvioitu, että luovien alojen tekijänoikeuksien rahavirtojen määrä on yli 2 miljardia euroa. Tämä osoittaa, että tekijänoikeudet ovat rahallisesti merkittäviä.⁷

⁴ Juutilainen 2020, s. 368-369.

⁵ United States Copyright Office 2020, s. 10. On kuitenkin huomattava, että asiakirjat voivat koskea muitakin kuin panttioikeuksia, esimerkiksi luovutussopimuksia tai muita tekijänoikeuteen perustettuja vakuusoikeuksia.

⁶ Tepora 2004, s. 181.

⁷ Tekijänoikeuksien arvonmäärittäminen 2011, Taustaa selvitykselle.

Etenkin teknologisen kehittymisen myötä elinkeinoelämä on muuttunut vähemmän aineellista pääomaa vaativaksi. Yritykset eivät enää ole riippuvaisia suurista investoinneista esimerkiksi tehdasrakennuksiin ja kiinteistöihin. Tästä huolimatta yrityksellä on usein tarve hankintoihin, joiden rahoitus edellyttää vakuutta.⁸ Jotta yritys voi saada lainaa, sen taloustietojen tulee olla kunnossa. Yrityksen taloustietojen selvittämisen ohella lainanantajien intressissä on luonnollisesti turvata oma selustansa ja pyrkiä pienentämään lainan myöntämiseen liittyviä riskejä. Useimmiten etenkin pankit⁹ vaativat lainan myöntämiseksi yritykseltä vakuuksia tai takausta. Lainanantajan näkökulmasta vakuus voi olla turvallisempi vaihtoehto, kun tarkoituksena on pienentää lainan myöntämiseen liittyviä riskejä. Tämä perustuu siihen, että henkilövakuuksien vakuusarvo voi vaihdella. Yksityishenkilöiden ja pienten yhtiöiden antamia takauksia ei yleensä voida pitää kovin varmoina vakuuksina, jos taatun päävelan määrä on suuri. Lisäksi esinevakuuden luotettavuuden kannalta olennaista on vakuuskohteen arvo, joka usein on vakaampi ja varmemmin ennustettava kuin takaajan maksukyky. Näin ollen esinevakuudet voivat olla lainanantajille henkilövakuuksia kannattavampia.¹⁰

Kun pohditaan eri vakuusoikeuksia ja niiden kannattavuutta, voidaan todeta, että panttioikeus on lainanantajan näkökulmasta melko turvallinen vakuus. Panttioikeudella lainanantaja saa etusijan mahdollisessa ulosmittauksessa ja konkurssissa ja sen avulla panttivelkoja saa myyntihinnasta oman osuutensa ennen muita velkojia.¹¹ Lainanantajan näkökulmasta on lisäksi merkityksellistä, että panttia vastaan on mahdollista saada osuus panttiobjektin arvosta, vaikka saamisen kymmenen vuoden vanhenemisaika olisi jo umpeutunut.¹²

Vakuusoikeuksilla, panttioikeus mukaan lukien, on siten tärkeä merkitys osana kansantaloutta, koska ne parantavat mahdollisuuksia lainan saamiseen ja näin ollen mahdollistavat yrityksen rahoituksen sekä sen toiminnan kehittämisen. Vastaavasti vakuusoikeudet ovat merkityksellisiä myös lainanantajan näkökulmasta, koska niiden avulla on mahdollista tehokkaasti pienentää sille koituvan riskin mahdollisuutta.

⁸ Tuominen 2001, s. 22.

⁹ Vrt. markkinaperusteinen rahoitus, jossa vakuuksilla on yleensä pienempi merkitys. Ks. tästä Hyytinen – Kauppi 2002, s. 186–187.

¹⁰ Wuolijoki – Hemmo 2013, s. 279–280.

¹¹ Tammi-Salminen 2015, s. 341 ja 352.

¹² Tästä säädetään laissa velan vanhentumisesta (728/2013) 16 §:ssä.

Koska yritysten varallisuus koostuu nykyään pitkälti aineettomasta omaisuudesta, voi yrityksellä olla tarjota vakuudeksi ainoastaan omistamiaan tekijänoikeuksia, joiden taloudellinen arvo voi olla merkittävä. Tekijänoikeuden vakuuskäyttö etenkin panttauksessa on kuitenkin epävarmaa, eikä yritys voi hyödyntää omistamaansa aineetonta oikeutta kattavasti. Vaikka tekijänoikeuden arvo voi olla huomattava, se ei tuota sen omistajalle täyttä potentiaalia sen panttauskelvottomuuden takia. Tekijänoikeuksien käytöstä panttauksessa ei ole saatavissa tilastotietoa, koska Suomessa ei ole tekijänoikeuksia koskevaa rekisteriä.¹³ Näyttäisi siltä, että tekijänoikeuteen perustuvat vakuuskäytännöt ovat verrattain hyvin kehittymättömät siihen nähden, millainen kansantaloudellinen merkitys tekijänoikeuksilla nykyään on.¹⁴

Edellä on taustoitettu tekijänoikeuden kasvanutta merkitystä teknologisesti kehittyneessä maailmassa ja osana yritysten varallisuutta. Samoin on perusteltu vakuusoikeuksien ja etenkin panttioikeuden tärkeyttä rahoituksen saamisen mahdollistamiseksi ja myös lainanantajan turvaamiseksi. Yrityksen arvo saattaa muodostua pitkälti sen hallussa olevista tekijänoikeuksista, mutta yrityksellä ei nykyainsäädännön puitteissa näyttäisi olevan mahdollisuutta hyödyntää tätä omaisuutta panttauksessa. Sama pätee myös luonnolliseen henkilöön, joka ei voi hyödyntää yksinoikeudella omistamaansa tekijänoikeutta lainansa vakuutena. Kansallisessa tekijänoikeutta koskevassa lainsäädännössämme ja esineoikeusjärjestelmässämme – tai niiden yhteensovittamisessa – on puutteita, jotka tulisi korjata, jotta tekijänoikeutta voitaisiin hyödyntää panttauksessa. Tekijänoikeuden ympärille rakentuneen teollisuuden ja kehittymättömän vakuuskäytäntömme välillä on havaittavissa problematiikkaa, minkä vuoksi aiheen tutkiminen on tarpeellista ja perusteltua.

1.2 Tutkielman tavoite, kysymyksenasettelu ja tutkimusmenetelmät

Tutkielmani tarkoituksena on tutkia tekijänoikeuden panttausta niin kansallisessa kuin kansainvälisessä oikeudessa. Olen valinnut tämän tarkastelun kohteeksi, koska tekijänoikeuksien merkitys on digitalisoitumisen myötä kasvanut ja vastaavasti yritysten varallisuus koostuu enimmäksi aineettomasta omaisuudesta, tekijänoikeudet mukaan lukien. Jotta yritys voi kehittää toimintaansa, se voi tarvita kehittämisen rahoittamiseksi lainaa, joka

¹³ Tepora 2004, s. 183.

¹⁴ Rahnasto 1997, s. 553.

taas useimmiten edellyttää vakuuden. Panttioikeus toisaalta mahdollistaa yrityksen lainan saannin ja toisaalta pienentää lainan myöntämiseen liittyviä riskejä lainanantajan näkökulmasta. Koska tekijänoikeuden panttauksen osalta oikeustila jää kansallisella tasolla epäselväksi, on tarkoituksenmukaista tutkia panttausta myös kansainvälisessä oikeudessa.

Ensimmäistä tutkimuskysymystä voidaan pitää ennemminkin taustoittavana kysymyksenä kuin varsinaisena tutkimuskysymyksenä. Ensinnäkin tavoitteenani on löytää vastaus siihen, *onko tekijänoikeuden panttaaminen mahdollista kansallisen lainsäädäntömme puitteissa*. Tämän tutkimuskysymyksen avulla on tuskin mahdollista tuottaa merkittävästi uutta tietoa, sillä tekijänoikeuden panttauskelpoisuutta on tutkittu Suomessa jo suhteellisen kattavasti. Toisen ja tutkielman kannalta ensisijaisen tutkimuskysymyksen tavoitteena on löytää vastaus siihen, *onko olemassa ulkomaisia sääntelymalleja, joita voidaan hyödyntää kansallisen oikeutemme kehittämiseksi*. Tämä on tutkielmani kannalta selkeästi merkittävämpi.

Tutkimuksen tekeminen nimenomaan ulkomaisten sääntelymallien hyödyntämismahdollisuuksista on tarkoituksenmukaista, koska kansallisessa oikeuskirjallisuudessa aihetta on käsitelty ainoastaan vähän.

Tutkielmani lähestymistapa on alkuun lainopillinen eli tarkastelun kohteena on vallitseva oikeustila. Tavoitteenani on selvittää, miten kotimaisessa lainsäädännössämme suhtaudutaan tekijänoikeuden panttaukseen ja etsiä mahdolliset ongelmakohdat. Vallitsevan oikeustilan selvittäminen on relevanttia, koska sillä tavoin tunnistetaan mihin ongelmakohtiin ulkomaisesta lainsäädännöstä on tarkoituksenmukaista edes pyrkiä etsimään ratkaisua.

Tutkielmassani hyödynnän myös oikeusvertailevaa menetelmää. Oikeusvertailun kohteena on ensinnäkin eri valtioiden lainsäädännöt ja toiseksi ulkomaiset esinevakuusjärjestelmät, jolloin vertailen ulkomaisia tekijänoikeuslakeja ja niiden esinevakuusjärjestelmiä kansalliseen lakiimme ja esinevakuusoikeuteemme. Oikeusvertailun avulla pyrin löytämään mahdollisia eroavaisuuksia ja samankaltaisuuksia kansallisen ja ulkomaisten sääntelyjen välillä, etenkin silmällä pitäen kansallisessa lainsäädännössämme havaitsemiani puutteita. Tavoitteenani on tutkia, onko ulkomaisessa lainsäädännössä sääntelymalleja, joita voitaisiin hyödyntää kansallisen tekijänoikeutta koskevan panttioikeuden kehittämiseksi. Tutkielman oikeusvertailevan osion olen jakanut niin, että ensin käsittelen joitakin Euroopan maita ja sitten suurempana kokonaisuutena Yhdysvaltoja.

Oikeusvertailevan tutkimuksen kohteeksi olen valinnut Euroopan maista ensin Ruotsin. Pohjoismaiden välillä tehdään yhteistyötä koskien säädösten valmistelua ja on yksinkertaisesti mielenkiintoista tutkia, onko myös tekijänoikeuslainsäädäntö ja esinevakuusjärjestelmä pohjoismaisen yhteistyön seurauksena samankaltaista. Seuraavat valtiot eli Tanskan, Belgian, Italian, Ranskan ja Iso-Britannian olen valikoinut sen perusteella, että niissä lainsäädäntö mahdollistaa tekijänoikeuden panttauksen ainakin jossain määrin ja niiden sääntelymalleista voisi olla hyötyä, kun pohditaan oman lainsäädäntömme kehittämistä tekijänoikeuden panttauskelpoisuuden mahdollistavaan suuntaan.

Yhdysvaltoja koskeva luku muodostuu melko laajaksi verrattuna Euroopan maita koskeviin lukuihin ja tämä perustuu siihen, että Yhdysvaltojen sääntelymalli näyttäisi olevan hyvinkin hyödyntämiskelpoinen – ainakin teoriassa. Siten sellaisen mallin, josta näyttäisi olevan hyötyä oman mallimme kehittämisessä, laajempi tutkiminen ja käsittely on luonnollisesti perusteltua. Aiemmin Yhdysvaltojen tekijänoikeuslaki edellytti rekisteröintiä tekijänoikeussuojan saamiseksi. Vaatimus on sittemmin poistunut ja on relevanttia tarkastella, kuinka lakimuutos on vaikuttanut tekijänoikeuden rekisteröintimahdollisuuksiin ja sitä kautta siihen, soveltuuko tekijänoikeus panttiobjektiksi. Tekijänoikeuden tarkoituksen tarkasteleminen voi osaltaan auttaa selittämään Suomen ja Yhdysvaltojen tekijänoikeuslainsäädäntöjen välisiä eroavaisuuksia, minkä vuoksi osio on otettu mukaan tutkielmaan. On myös syytä tarkastella tekijänoikeuden luovutuskelpoisuutta ja luovutukseen liittyvää sääntelyä, koska panttikohteelta edellytetään luovutuskelpoisuutta. Koska Yhdysvalloissa tekijänoikeuteen perustetun vakuusoikeuden rekisteröiminen on periaatteessa mahdollista kahden eri järjestelmän puitteissa, käsittelen kumpaakin järjestelmää ja pohdin myös sitä, kumman järjestelmän mukaisesti rekisteröinti tulee toteuttaa, jotta tekijänoikeuden panttaus saa sitovuuden kolmansia kohtaan.

Kuten edellä on todettu, tekijänoikeuden arvo voi olla huomattava, mutta tästä huolimatta se ei tuota oikeuden omistajalle tai haltijalle täyttä potentiaalia sen panttauskelvottomuuden takia. Tekijänoikeuden ympärille rakentuneen teollisuuden ja vakuuskäytäntömme välillä on havaittavissa problematiikkaa ja tutkielman tavoitteena onkin etsiä mahdollisia ratkaisumalleja ulkomaisesta lainsäädännöstä ja sen myötä lisätä tekijänoikeuden käyttöä vakuutena etenkin panttauksessa. De lege ferenda -menetelmän avulla pyrin löytämään mahdollisia ratkaisuja siihen, miten lainsäädäntöämme sekä esinevakuusjärjestelmäämme voitaisiin kehittää, jotta tekijänoikeudesta voidaan saada irti kaikki mahdollinen

vakuuspotentiaali. De lege ferenda -menetelmällä pyrin löytämään sääntelyä kehittäväää tietoa ja tämä tutkielman osa on painoarvoltaan merkittävin.

1.3 Lähteet ja tutkimuksen rakenne

Kun tutkin tekijänoikeuden panttauskelpoisuutta kansallisella tasolla, lähdän luonnollisesti tarkastelemaan voimassa olevaa aihetta koskevaa lainsäädäntöä, etenkin tekijänoikeuslakia (TekijäL, 404/1961). Lisäksi aiheesta on julkaistu suhteellisen paljon oikeuskirjallisuutta, joka on kuitenkin pääasiassa peräisin 2000-luvun alulta. Uudempaa tutkimusta tekijänoikeuden panttauksesta on hyvin niukasti. Lisäksi on huomattava, että tutkielman aihepiiristä ei ole oikeuskäytäntöä juurikaan saatavilla, joten sen merkitys oikeuskirjallisuuteen ja virallislähteisiin verrattuna on vähäinen.

Koska tutkielmani tavoitteena on selvittää ulkomaisten sääntelymallien hyödyntämiskelpoisuutta, käytän lähteinä myös Suomen ulkopuolisten maiden kansallisia tekijänoikeutta säänteleviä lakeja sekä oikeuskirjallisuutta. Näiden ohella merkittäviksi lähteiksi nousevat myös UNCITRAL:in lainsäädännöllinen opas ja mallilaki, joista voidaan etsiä erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja. Vastaavasti WIPO:n julkaisut ovat merkittävässä asemassa. Ulkomaista oikeuskäytäntöä on aiheesta saatavilla huomattavasti enemmän kotimaiseen verrattuna, mutta kuitenkin suhteellisen vähän. Oikeuskäytäntö, jota tutkielmassani käsittelen, on peräisin Yhdysvalloista.

Tutkielma etenee luvuittain siten, että aluksi käsittelen itse tekijänoikeutta ja sitä, millaista suojaa tekijänoikeus saa kansallisen tekijänoikeuslakimme mukaan. Luvun tavoitteena on auttaa ymmärtämään, mistä tekijänoikeudessa oikeastaan on kyse ja miksi sen suojaaminen ylipäänsä on tarpeellista. Lyhyen tekijänoikeuden tarkastelun jälkeen käsittelen yleisesti tehokkaan panttioikeuden syntymiselle asetettuja edellytyksiä nimenomaan silmällä pitäen tekijänoikeutta. Kutakin edellytystä käsitellään omassa alaluvussa siten, että samalla selvitetään aiheuttaako kyseinen edellytys joitakin ongelmia pantatessa tekijänoikeus. Tällainen mahdollisten ongelmakohtien kartoittaminen on relevanttia siitä syystä, jotta tunnistetaan, mitä lainsäädännöllisiä tai muita puutteita kotimaisessa sääntelyssä on ja miltä osin ulkomaisista sääntelymalleista tulee hakea ratkaisuja kansallisen oikeuden parantamiseksi.

Seuraavat luvut on omistettu tekijänoikeuden ja sen panttauskelpoisuuden tarkastelulle muissa valtioissa. Nämä luvut ovat tutkielman ydin ja tavoitteena on löytää ensisijaiseen tutkimuskysymykseen vastaus.

2 Tekijänoikeuden sääntelyperusta ja tekijänoikeussuoja

2.1 Bernin konvention vaikutus tekijänoikeuslainsäädäntöön

Vaikka tekijänoikeuksia koskeva lainsäädäntö jää jokaisen valtion kansallisen sääntelyn varaan, on myös kansainvälisillä sopimuksilla ollut osansa kansallisten tekijänoikeuslakien yhtenäistämässä. Ehkä tärkeimpänä tekijänoikeutta säätelevänä kansainvälisenä sopimuksena voidaan pitää Bernin yleissopimusta kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamisesta. Bernin yleissopimus on solmittu vuonna 1886, ja Suomi on ratifioinut sen vuonna 1986.¹⁵

Koko Bernin sopimuksen sisältöä ei ole tarkoituksenmukaista käydä tutkielmassa läpi, vaan esittelen lyhyesti merkittävimmät kohdat. Bernin sopimuksesta on tunnistettavissa kolme pääperiaatetta. Kansallisen kohtelun periaatteesta aiheutuu, että mistä tahansa sopimusvaltiosta peräisin olevalle teokselle on annettava sama suoja kussakin sopimusvaltiossa kuin valtio myöntää omien kansalaistensa teoksille. Automaattisen suojan periaate estää sen, ettei tekijänoikeussuojan saamisen edellytykseksi voida asettaa minkäänlaisia muotovaatimuksia. Tämä poissulkee sen, että tekijänoikeussuojan saamiseksi voitaisiin asettaa esimerkiksi vaatimus sen rekisteröinnistä. Kolmas pääperiaate on suojan riippumattomuuden periaate. Tällä tarkoitetaan sitä, että tekijänoikeussuoja on riippumaton siitä, suojataanko teosta alkuperämaassa.¹⁶

Eräs merkittävä seikka on Bernin sopimuksen asettama vähimmäissuoja-aika. Yleissopimus asettaa tekijänoikeuden vähimmäissuoja-ajaksi 50 vuotta tekijän kuolinvuodesta, minkä tarkoituksena on katsottu olevan suojan antaminen alkuperäiselle tekijälle ja häntä seuraaville jälkipolville.¹⁷ Sopimukseen liittymisen myötä useamman valtion lainsäädännön suoja-aikaa

¹⁵ Kansainväliset tekijänoikeussopimukset.

¹⁶ WIPO Summary of the Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works (1886).

¹⁷ HE 8/1995 vp, s. 4.

on pidennetty. Bernin sopimukseen on liittynyt 185 valtiota. Näin ollen suurella osalla valtioita tekijänoikeuslait perustuvat samoihin periaatteisiin ja lainsäädännöt ovat yhtenäisempiä.

2.2 Oikeudet

Tekijänoikeus suojaa kirjallisia ja taiteellisia teoksia. Kirjallisia teoksia ovat kaunokirjalliset teokset, asiatekstit, selittävät piirustukset sekä tietokoneohjelmat. Suojattavia taiteellisia teoksia ovat esimerkiksi sävelteokset sekä elokuva- ja näytelmäteokset. Myös muut ilmaisumuodoltaan itsenäiset ja omaperäiset tuotteet voivat saada tekijänoikeussuojaa. Sen sijaan idea, tieto tai rakenne eivät lukeudu tekijänoikeussuojan piiriin, vaan suoja saa vasta varsinainen teos.¹⁸

Tekijänoikeuden tuottama suoja voidaan jakaa moraalisiin ja taloudellisiin oikeuksiin. Moraaliset oikeudet suojaavat tekijän suhdetta teokseensa. Moraaliset oikeudet näkyvät käytännössä siten, että tekijällä on oikeus tulla mainituksi teoksensa tekijänä ja teosta ei saa muuntaa eikä sitä saa esittää sellaisessa yhteydessä, joka voi loukata tekijän arvoa. Moraaliset oikeudet suojaavat ennemminkin tekijän persoonaa eikä niitä TekijäL 3 §:n mukaan lähtökohtaisesti voi luovuttaa.¹⁹

Taloudellisten oikeuksien sääntelyperusta löytyy TekijäL 2 §:stä, jonka mukaan tekijänoikeus tuottaa tekijälle yksinomaisen oikeuden määrätä teoksensa käytöstä. Tähän lukeutuvat oikeudet valmistaa teoksesta kappaleita sekä saattaa teos yleisön saataviin. Moraalisista oikeuksista poiketen taloudelliset oikeudet on mahdollista luovuttaa kokonaan tai osittain. Tekijänoikeudella suojatun aineiston osalta määräysvalta kuuluu siten joko tekijälle tai oikeudenhaltijalle, jolle tekijä on vapaaehtoisesti luovuttanut oikeutensa.²⁰

Taloudellisilla oikeuksilla on käytännössä suuri merkitys, koska ilman niitä tekijä ei voisi – tai lähinnä kannattaisi – tehdä ja tuottaa ammattimaisesti kulttuuria ja viihdettä, sillä kuka tahansa voisi käyttää toisen tekemää työtä omanaan ja hyötyä rahallisesti työn tuloksesta

¹⁸ Harenko – Niiranen – Tarkela 2006, s. 1 ja 16–17.

¹⁹ Harenko – Niiranen – Tarkela 2006, s. 2.

²⁰ Harenko – Niiranen – Tarkela 2006, s. 2–3.

ilman tekijän suostumusta. Luovan alan tekijöiden tulot riippuvat siitä, kuinka paljon heidän työnsä tuloksia käytetään, esitetään, julkaistaan ja myydään. Nämä tulot perustuvat tekijänoikeuteen.²¹ Tutkielmassa tekijänoikeuksista puhuttaessa tarkoitetaan nimenomaan taloudellisia oikeuksia.

2.3 Suoja-aika

Kun verrataan tekijänoikeussuojaa muiden immateriaalioikeuksien suojaan, merkittävimpana erona voidaan pitää sitä, että tekijänoikeussuoja alkaa välittömästi sillä hetkellä, kun teos on luotu. Teos katsotaan luoduksi, kun se yltää teostasoon. Käytännössä teostason katsotaan ylittyneen, kun teos on sillä tavalla omaperäinen, ettei toinen tekisi täysin samanlaista. Sanotaan, että teoksen tulee olla syntynyt itsenäisen ja omaperäisen työn seurauksena.²² Tekijänoikeuden syntyminen ja suoja-ajan alkaminen eivät edellytä teoksen merkitsemistä tekijänoikeusmerkinnällä eikä muitakaan muodollisia vaatimuksia tarvitse täyttää²³.

Tekijäl 43 §:n mukaan tekijänoikeuden suoja-aika on 70 vuotta tekijän kuolinvuodesta lähtien tai 70 vuotta viimeksi elossa olleen tekijän kuolemasta, jos teos on luotu yhdessä. Useimmissa muissa immateriaalioikeuksissa suojan kesto on kytketty suoja-ajan alkamiseen. Tekijänoikeuden suoja-ajan alkaminen tekijän kuolemasta lähtien perustuu tekijänoikeuden asemaan vahvasti alkuperäisen tekijän henkilöön liittyvänä oikeutena.²⁴

Kuten edellä on todettu, tekijänoikeussuojan edellytykseksi ei ole asetettu tiettyjen toimenpiteiden suorittamista, vaan suoja-aika alkaa teoksen syntyhetkellä. Tätä selittää tekijänoikeuden henkilöllinen luonne ja näen ratkaisun perusteltuna. Se, että tekijänoikeutta ei tarvitse rekisteröidä ei ole itsessään ongelma, vaan ongelmana on ennemmin se seikka, ettei rekisteröintimahdollisuutta ole. Tekijänoikeuden rekisteröintiä – tai oikeastaan sen mahdollisuuden puuttumista – käsitellään jäljempänä julkivarmistuksen yhteydessä 3.6. luvussa.

²¹ Tekijänoikeus, Mihin tekijänoikeutta tarvitaan?

²² Mylly LM 2016, s. 907.

²³ Tästä huolimatta tekijänoikeus silti usein merkitään ©-merkillä.

²⁴ Harenko – Niiranen – Tarkela 2006, s. 357.

3 Panttioikeuden edellytykset ja tekijänoikeuden panttaus

3.1 Panttauksesta

Kotimainen lainsäädäntömme ei sisällä minkäänlaista panttioikeuden määritelmää eikä panttioikeutta säännellä missään tietyssä laissa. Tässä tutkielmassa panttioikeudella tarkoitan *pantinsaajalle²⁵ perustettua oikeutta saada suoritus panttiobjektin arvosta* siinä tapauksessa, ettei panttivelallinen suorita pantinsaajalle veloitettaan sovitulla tavalla.²⁶

Tehokkaan panttioikeuden syntymiselle on oikeuskirjallisuudessa asetettu seuraavat edellytykset: saamissuhde, pantinantajan panttauskompetenssi, panttiobjektin panttauskelpoisuus, panttaussopimuksen pätevyys sekä julkivarmistus. Jotta pätevä ja sivullisia sitova panttioikeus panttiobjektiin (tekijänoikeuteen) syntyisi, tulee kaikkien edellytysten täytyä.²⁷ Seuraavissa alaluvuissa tarkastelen lyhyesti kutakin panttioikeuden edellytystä erikseen, tekijänoikeutta silmällä pitäen. Tarkoituksena on tunnistaa ne ongelmakohdat, jotka käytännössä tekevät tekijänoikeudesta panttauskelvottoman.

3.2 Saamissuhteesta

Panttioikeutta ei voida perustaa ilman hyväksyttävää perustetta. Perusteena on saaminen, jonka suorittamista turvataan panttioikeudella. Koska panttioikeuden syntyminen edellyttää saamissuhdetta velkojan ja velallisen välillä, velallisen varallisuuspiiristä ei voida panttauksella erottaa varallisuusobjektia, ellei osapuolten välillä ole todellista saamissuhdetta. Panttia ei voida antaa myöskään sellaisesta saamisesta, joka on pätemätön lain pakottavien säännösten perusteella.²⁸ On kuitenkin huomattava, ettei saamissuhteen tarvitse olla vielä panttaushetkellä syntynyt. Sen sijaan riittää, että yksilöidään tilanne, jonka seurauksena saaminen tulevaisuudessa syntyy. Näin ollen on mahdollista turvata myös tulevaisuudessa syntyvä saaminen.²⁹ Kun verrataan tekijänoikeuden panttausta muun irtaimen omaisuuden

²⁵ Pantinsaajasta käytetään tutkielmassa paikoin myös nimitystä panttivelkoja.

²⁶ Tepora 2004, s. 184.

²⁷ Tepora 2004, s. 184.

²⁸ Tammi-Salminen 2015, s. 157.

²⁹ Tuominen 2001, s. 139.

panntaukseen, ei saamissuhde panttioikeuden pätevyys edellytyksenä aiheuta erityisiä ongelmia.³⁰

3.3 Panttauskompetenssista

Panttioikeuden pätevyys edellyttää lähtökohtaisesti sitä, että panttioikeuden perustaa ja panttaussopimuksen osapuolena on henkilö, jolla on panttauskompetenssi eli määräysvalta panttikohteeseen. Käytännössä kompetenssi on selvitettävä ennen kuin pätevä panttaussopimus tehdään.³¹

TekijäL 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Teoksen alkuperäinen oikeudenhaltija on aina luonnollinen henkilö.³² Lähtökohtana on se, että ainoastaan tekijällä on oikeus määrätä teoksestaan. On kuitenkin huomattava, että TekijäL 27 §:n mukaan tekijänoikeus voidaan luovuttaa kokonaan tai osittain – moraalisia oikeuksia lukuun ottamatta. Luovutuksensaajan asema ei ole kuitenkaan sama kuin tekijällä, vaan luovutuksensaajan oikeudet määräytyvät luovutussopimuksen mukaan. Siten luovutuksensaajan panttauskompetenssi koskee ainoastaan niitä oikeuksia, jotka hänelle on luovutussopimuksella annettu.

TekijäL 28 §:n mukaan luovutuksensaajalla ei ole oikeutta muuttaa teosta eikä luovuttaa oikeuksiaan edelleen ilman tekijän suostumusta, ellei toisin sovita. Tältä osin panttauskompetenssi liittyy panttikelpoisuuden edellytyksenä olevaan panttiobjektin luovutuskelpoisuuteen – ellei pantinantajalla ole oikeutta luovuttaa tekijänoikeuksiaan edelleen, ei hän voi niitä myöskään pantata.³³ Panttauskompetenssi panttioikeuden pätevyys edellytyksenä ei aiheuta erityisiä ongelmia pantatessa tekijänoikeus, kun tekijä on pantinantaja taikka vaihtoehtoisesti oikeudenhaltija on saanut luovutussopimuksella tarvittavat oikeudet.

³⁰ Tepora 2004, s. 185.

³¹ Tuominen 2001, s. 142.

³² Harenko – Niiranen – Tarkela 2006, s. 13.

³³ Tepora 2004, s. 186.

3.4 Panttiobjektin panttikelpoisuudesta

3.4.1 Yksilöitävyydestä

Käytännössä yksilöitävyys on keskeisin panttiobjektin kriteereistä. Jotta panttioikeus on tehokas, tulee panttikohde yksilöidä siten, että kohde voidaan luotettavasti tunnistaa ja erottaa muista samanlaisista kohteista.³⁴ Yksilöintivaatimus ei aseta vaatimuksia panttikohteen ominaisuuksille sellaisenaan, vaan käytännössä vaatimuksella on vaikutusta panttaussopimuksen sisällölle.³⁵

Koska tekijänoikeus koostuu oikeuksista, jotka voidaan luovuttaa erikseen, tulee panttaussopimuksessa tarkentaa, mitä nimenomaisia oikeuksia panttioikeus koskee. Yksilöitävyyden yhteydessä on tarkoituksenmukaista tuoda lyhyesti esiin se, millä eri tavoin tekijänoikeus voidaan luovuttaa. Ensimmäinen vaihtoehto on tekijänoikeuden käyttöoikeuden luovutus oikeudenhaltijalta lisenssinsajalle. Lisenssissä on toisaalta kyse siitä, että oikeudenhaltija evätään oikeus käyttää tavanomaista kielto-oikeuttaan suhteessa lisenssinsajaan ja toisaalta siitä, että lisenssinsaja sitoutuu sovittuun toimintaan. Tällainen toiminta voi olla esimerkiksi teoksen julkaisu ja siihen liittyvät taloudelliset korvaukset.³⁶

Voidaan todeta, että lisensseillä on tapana luovuttaa oikeuksia lisenssinsajan käyttöön. Lisenssit ovat tapana jakaa kahteen ryhmään sen perusteella, millainen on oikeuden luonne ja oikeuden laajuus. Yksinomaisesta eli eksklusiivisesta lisenssistä puhutaan, kun ainoastaan lisenssinsajalla on oikeus käyttää luovutettua oikeutta hyväkseen. Sen sijaan yksinkertaisesta eli rinnakkaisesta lisenssistä puhutaan, kun samaa oikeutta koskeva lisenssi on luovutettu samaan aikaan myös toiselle tai useammalle lisenssinsajalle samalla maantieteellisellä alueella. Eksklusiivinen lisenssi on lisenssinsajan näkökulmasta luonnollisesti yksinkertaista lisenssiä arvokkaampi.³⁷

³⁴ Havansi 1992, s. 68.

³⁵ Tammi-Salminen 2015, s. 169.

³⁶ Oesch 2022, Tekijänoikeuslisenssin pääpiirteet ja käsitelmääritys.

³⁷ Oesch 2022, Lisenssioikeuden rajaukset sopimuksessa.

Lisenssien lisäksi oikeudenhaltija voi luovuttaa luovutuksensaajalle koko tekijänoikeuden. Tällöin kaikki oikeudet siirretään kokonaan ja samalla oikeudenomistaja vaihtuu. Toisin sanoen tekijänoikeuden koko omistajuus siirtyy luovutuksensaajan haltuun.³⁸

On tärkeää tunnistaa erilaiset lisenssit sekä niiden ero tekijänoikeuden kokonaisluovutukseen. Tällä on merkitystä, koska panttaussopimuksessa tulee yksilöidä oikeus, johon vakuus perustetaan. On huomattava, ettei tekijä voi luovuttaa moraalisia oikeuksiaan, jolloin panttioikeus voi luonnollisesti koskea vain tekijänoikeuteen kuuluvia taloudellisia oikeuksia. Yksilöintivaatimuksesta johtuu, että panttaussopimukseen tulee merkitä riittävän tarkasti se nimenomainen oikeus tai oikeudet, jota panttaus koskee tai vaihtoehtoisesti koko tekijänoikeus. Yksilöintivaatimus ei aiheuta periaatetasolla ongelmia tekijänoikeuden suhteen, joka on ylittänyt teoskynnyksen.³⁹

3.4.2 Luovutuskelpoisuudesta

Oikeuskirjallisuudessa on paikoin epäilty tekijänoikeuden panttikelpoisuutta, kun otetaan huomioon tekijänoikeuden luovutus- ja ulosmittauskelpoisuutta koskevat rajoitukset. Näistä rajoituksista ei kuitenkaan voida päätellä nimenomaista tekijänoikeuden panttausta koskevaa kieltoa.⁴⁰

Jos panttikohde ei ole luovutettavissa, se ei ole myöskään realisoitavissa eli luovutettavissa kolmannelle realisoinnin seurauksena. TekijäL 27 §:n mukaan tekijänoikeus voidaan luovuttaa toiselle kokonaan tai osittain. Tekijänoikeus on varallisuus oikeudellisten yleisten oppien mukaan lähtökohtaisesti luovutuskelpoinen, jollei lainsäädännöstä muuta seuraa. Luovutuskelpoisuuden osalta tekijänoikeuden käyttö panttikohteena aiheuttaa kuitenkin eräitä erityisongelmia. Kuten edellä on tuotu esiin, TekijäL 28 §:n mukaan luovutettua tekijänoikeutta ei voida luovuttaa edelleen, ellei toisin ole sovittu. Näin ollen tekijänoikeuden luovutuksensaaja ei voi myöskään käyttää oikeuksiaan vakuutena, ellei hänelle ole annettu luovutussopimuksessa edelleenluovutusoikeutta.⁴¹

³⁸ Oesch 2022, Tekijänoikeuslisenssin pääpiirteet ja käsitelmääritys.

³⁹ Tepora 2004, s. 187.

⁴⁰ Kaisto 2002, s. 13–14.

⁴¹ Tepora 2004, s. 187–188.

Siten pitkälti luovutussopimuksen sisältö määrittää tekijänoikeuden luovutuskelpoisuuden tai -kelvottomuuden. Mikäli luovutussopimuksessa on sovittu, että luovutuksensaajalla on edelleenluovutusosoikeus, voitaisiin tekijänoikeutta pitää luovutuskelpoisena ja ainakin tältä osin panttikelpoisena.

3.4.3 Ulosmittauskelpoisuudesta

Luovutuskelpoisuuden ohella panttiobjektilta edellytetään ulosmittauskelpoisuutta. TekijäL 42 §:n mukaan tekijänoikeutta ei ole lupa ulosmitata tekijältä itseltään eikä siltä, jolle se on siirtynyt avio-oikeuden, perinnön tai testamentin nojalla. Lainsäädännön asettama ulosmittauksen kielto on katsottu asianmukaiseksi, koska tekijänoikeudella on henkilöllinen luonne.⁴² Kun lainsäädännöstä tulkitaan sanamuodon mukaisesti, säännös estää tekijänoikeuden ulosmittaamisen tekijältä itseltään – ja muilta säännöksessä mainituilta – eikä siten tekijä itse voisi pantata oikeuttaan, koska panttikohteelta edellytetään ulosmittauskelpoisuutta. Tällä tulkinnalla päästään siihen, ettei panttaus sitoisi tekijän velkoja. Laissa ei ole kuitenkaan vastaavaa säännöstä tekijänoikeuden luovutuksensaajan osalta, jolloin sanamuodon mukaisesta tulkinnasta seuraa, että luovutuksensaaja voisi pantata tekijänoikeuden, mikäli muut edellytykset täyttyvät.⁴³

Tepora on nostanut esiin myös toisenlaisen sanamuodon mukaisen tulkintavaihtoehdon. Hänen mukaansa tekijä tai tämän läheinen voisi pantata tekijänoikeutensa, mutta panttauksesta huolimatta velkoja ei voisi ulosmitata tekijänoikeutta. Toisin sanoen pantinhaltija voisi realisoida panttiobjektina olevan tekijänoikeuden muulla tavalla kuin ulosmittaamalla, esimerkiksi vapaaehtoisella kaupalla. Tällöin tekijä on itse voinut ennakkollisesti päättää kenen toimesta mahdollinen tekijänoikeuden realisointi voisi tapahtua, mikäli realisointiedellytykset täyttyvät.⁴⁴ Tällä tulkinnalla tekijänoikeuden panttaaminen olisi mahdollista sen ulosmittauskelvottomuudesta huolimatta. Tähän liittyen *Havansi* onkin todennut, että panttikelpoinen voi joskus olla ulosmittauskelvotonta, esimerkkinä UL 4:5:ssä tarkoitetut oppi-, ammatti-, ja sivistyskirjat.⁴⁵

⁴² Harenko – Nieminen – Tarkela 2006, s. 351.

⁴³ *Tepora* 2004, s. 188.

⁴⁴ *Tepora* 2004, s. 188.

⁴⁵ *Havansi* 1992, s. 70–71.

Ulosmittauskelpoisuuden vaatimus voi nousta ongelmaksi tekijänoikeuden panttauskelpoisuuden osalta ja tähän liittyen oikeuskirjallisuudessa on esitetty varsin erilaisia näkemyksiä. Edellä esittämäni säännöksen sanamuodon mukainen tulkinta variaatioineen eivät ole ainoa käsitystapa. *Kaisto* on todennut, ettei olisi sinänsä mahdotonta tulkita TekijäL 42 §:ää siten, että tekijä menettäisi lainkohdassa tarkoitetun suojan pantatessaan tekijänoikeuden. Tällainen tulkinta tuntuu hänestä kuitenkin melko ankaralta ratkaisulta tekijän kannalta ja säännöstä tulisi ennemmin tulkita siten, etteivät tekijän muut velkojat kuin panttivelkoja voi vaatia tekijänoikeuden ulosmittausta.⁴⁶ Tämä tulkintavaihtoehto tarkoittaa käytännössä sitä, että tekijä on vapaaehtoisesti luopunut ulosmittauskiellon tuottamasta suojasta pantatessaan tekijänoikeutensa. Kuitenkaan muulla taholla kuin panttivelkojalla ei ole oikeutta vaatia tekijänoikeuden ulosmittausta.⁴⁷

Tavaramerkkilain 35.1 §:stä (nykyisen tavaramerkkilain 544/2019 41 §) on *Kaiston* mukaan mahdollista tehdä analogisia päätelmiä. Säännöksen mukaan oikeutta tavaramerkkiin ei saa ulosmitata, ellei siihen ole perustettu panttioikeutta. Hänen mukaansa säännöksen sanamuotoa voidaan lukea ensinnäkin siten, että oikeus tavaramerkkiin saadaan ulosmitata muidenkin velkojien hyväksi sen jälkeen, kun tavaramerkkiin on perustettu panttioikeus. Toisaalta sanamuoto sallii toisenlaisen tulkinnan, jolloin oikeus tavaramerkkiin saadaan ulosmitata vain silloin, kun panttivelkoja sitä vaatii. Ensimmäinen tulkintatapa vastanee *Kaiston* mukaan vallitsevaa käsitystapaa.⁴⁸

Kaisto on katsonut, että mikäli suoja ulosmittaukselta katoaisi kokonaan panttioikeuden perustamisen myötä, TavaramerkkiL 35.1 §:ää tulisi lukea siten, että ulosmittauskelpoisuus kytkeytyy TavaramerkkiL 33.3 §:ään (nykyisen TavaramerkkiL 544/2019 40 §). Kyseisen lainsäädännön mukaan tavaramerkkioikeuden panttaamisesta on tehtävä merkintä rekisteriin eikä panttioikeutta synny ennen merkinnän tekemistä. Tavaramerkkilaisissa on säännökset rekisteröidyn tavaramerkin panttauksesta, mutta yksinoikeus tavaramerkkiin voidaan saada myös vakiintumisen kautta. Oikeuskirjallisuudessa on suhtauduttu kriittisesti vakiintumattoman tavaramerkkioikeuden panttaukseen ja tätä on perusteltu samalla tavalla

⁴⁶ Kaisto 2002, s. 15.

⁴⁷ Tepora – Kaisto – Heikkola 2016, s. 375.

⁴⁸ Kaisto 2002, s. 15.

kuin tekijänoikeuden panttauskelvottomuutta. Vaikka vakiintumattoman tavaramerkkioikeuden panttaaminen ei olisi mahdollista, voisi tekijänoikeuden panttaus tavanomaisin vaikutuksin olla perusteltu ratkaisu. *Kaiston* mukaan ratkaisevan tärkeänä voidaan pitää sitä, että rekisteröity tavaramerkki on pantattavissa tavanomaiseen tapaan, kun taas tekijänoikeuden sääntelyllinen tilanne on sellainen, ettei ole olemassa rekisteröintijärjestelmää, johon rekisteröidyn tekijänoikeuden panttaus olisi kytketty.⁴⁹

Havansin mukaan tavaramerkki on yksi esimerkki objektista, joka on pääsääntöisesti ulosmittauskelvoton ja joka muuttuu ulosmittauskelpoiseksi, jos siihen kohdistuu samalla yksittäinen panttioikeus. *Havansi* on kuitenkin todennut, ettei tekijänoikeus kelpaa panttioikeuden kohteeksi eikä tekijänoikeuden panttaus sido velkojia.⁵⁰ Näin ollen TavaramerkkiL 35.1 §:n sääntelystä ei voida tehdä merkittäviä päätelmiä.

Tepora on todennut, että tulkinnassa voidaan lähteä liikkeelle TekijäL 42 §:n säännöksen tarkoituksesta. Hänen mukaansa ”säännöksen tarkoitus on ensisijaisesti suojata tekijää ja lainkohdassa mainittuja tekijän läheisiä teoksen enneaikaiselta julkistamiselta: muilla kuin tekijällä itsellään ei ole oikeutta päättää, milloin teos on julkaisukelpoinen”. Näin ollen voitaisiin katsoa, että kun tekijä käyttää vapaaehtoisesti tekijänoikeuttaan panttikohteena, hän on antanut suostumuksensa teoksen julkaisemiseen mahdollisessa maksuhäiriötilanteessa.⁵¹ Myös *Haarmann* on todennut, että kun tekijä on pantannut teoksensa, ulosmittauskielto ei ole voimassa.⁵² Tästä päästään siihen lopputulemaan, että säännöksen tarkoituksen mukaisesti ulosmittauskiellon voidaan tulkita rajoittuvan tilanteisiin, joissa tekijä ei ole vapaaehtoisesti määrännyt teoksestaan.

Kuten edellä esitetystä käy ilmi, tekijänoikeuden ulosmittauskelpoisuudesta ei ole yhtä vallitsevaa näkemystä. *Kaiston* näkemyksen mukaan tekijänoikeuslain sääntelyssä lähdetään liikkeelle siitä, että tekijä voi luovuttaa oikeutensa toiselle ja näin ollen voisi luovutuksen ohella pantata tekijänoikeuden ainakin itseään sitovalla tavalla. *Kaiston* mukaan TekijäL 42

⁴⁹ Kaisto 2002, s. 15–16.

⁵⁰ Havansi 1992, s. 70–71.

⁵¹ Tepora 2004, s. 188.

⁵² Haarmann 1992, s. 236.

§:stä huolimatta ei tule tehdä sellaista päätelmää, jonka mukaan tekijä ei voisi pantata tekijänoikeutta. Koska tekijä voi luovuttaa tekijänoikeuden haluamalleen henkilölle, on tekijällä oltava myös mahdollisuus oikeuden panttaukseen.⁵³

TekijäL 42 §:n ulosmittauskielto ei koske tekijänoikeuden luovutuksensaajaa, mikä johtaa siihen, että luovutuksensaaja voisi pantata luovutuksella saamansa tekijänoikeuden. Luovutuksensaajan panttauskompetenssia rajoittaa kuitenkin TekijäL 28 §. Jos luovutuksensaajalle on annettu lupa edelleen luovuttamiseen, saisi luovutuksensaaja pantata tekijänoikeuden. Tällöin tekijä on ottanut myös panttauksen kannalta relevantilla tavalla riskin siitä, että tekijänoikeus voi siirtyä lähtökohtaisesti kenelle tahansa sivulliselle.⁵⁴

On huomattava, että nykyinen tekijänoikeuslakimme vuodelta 1961 on verrattain vanha, kun otetaan huomioon tekijänoikeuksien merkitys nykyään. Immateriaalioikeuksien ulosmittauksen arvioitiin vielä 1800-luvulla olevan harvinaista.⁵⁵ Tilanne ei ole enää sama ottaen huomioon tekijänoikeuksien taloudellinen merkitys ja tätä kautta se, että tekijänoikeuksia voitaisiin hyödyntää vakuutena. Lainsäätäjä on tuskin osannut ennustaa tai ottaa huomioon lakia säädettyä tekijänoikeuksien merkityksen kasvua, ja siksi lakia olisikin perusteltua tulkita sanamuodon sijaan sen tarkoituksesta käsin. Sanamuodon mukaisesta tulkinnasta seuraa, ettei tekijänoikeus olisi ulosmittauskelpoinen, ellei tekijänoikeutta ole luovutettu edelleenluovutuksen mahdollistavien ehtojen. Mielestäni *Teporan* tulkinta tekijänoikeuden ulosmittauskelpoisuudesta on varsin perusteltu, koska TekijäL 42 §:n tarkoituksena on suojata tekijää ja tämän läheisiä teoksen ennaikaiselta julkistamiselta. Siten on perusteltua, että käyttämällä vapaaehtoisesti tekijänoikeuttaan panttiobjektina tekijä on nimenomaisesti antanut suostumuksensa siihen, että teos voidaan julkaista maksuhäiriötilanteessa. Vaikka korkeimman oikeuden ratkaisukäytäntöä ei tekijänoikeuden ulosmittauksesta olekaan olemassa eikä oikeuskirjallisuudessa ole tiettyä vallitsevaa kantaa, päädyn tutkielmassani siihen lopputulemaan, ettei ulosmittauskelpoisuuden edellytys muodostu esteeksi tekijänoikeuden panttaukselle.

⁵³ Kaisto 2002, s. 32.

⁵⁴ Kaisto 2002, s. 33.

⁵⁵ Kaisto 2002, s. 3.

3.4.4 Vakuusarvosta

Jotta omaisuus kelpaa pantiksi, etenkin pantinsaajan näkökulmasta on merkityksellistä, että panttikohteelta edellytetään vaihdannallista varallisuusarvoa. Vaihdannallinen varallisuusarvo on enemmän taloudellinen kuin oikeudellinen edellytys panttaukselle. Käytännössä panttiobjektin arvon riittävyyden arvioiminen jää pantinsaajan huoleksi. On vielä huomattava, ettei tekijänoikeuden arvo ole aina vakio, vaan sen arvo voi muodostua pantin realisointivaiheessa erisuuruiseksi kuin mitä se arvioitiin panttausvaiheessa.⁵⁶

Tekijänoikeuden vakuusarvon määrittämisestä on todettava, että usein arvon määrittämisessä käytetään apuna taloustieteellisiä metodeja. Tutkielmassa ei käydä arvoon vaikuttavia tekijöitä eikä arvon määrittämisen apuna käytettäviä menetelmiä tarkemmin läpi, vaan lähdetään oletuksesta, että tekijänoikeudella on vakuusarvoa ja tältä osin se soveltuu panttiobjektiksi.

3.5 Panttaussopimuksen pätevydestä

Panttaussopimuksen katsotaan muodostuvan kahdesta yhtäpitävästä tahdonilmaisusta, joita ovat pantinantajan panttausluvanta sekä pantinsaajan panttaushyväksyntä. Panttaussopimus voidaan pääsääntöisesti tehdä osapuolten haluamalla tavalla ja sopimusvapauden puitteissa. Sopimusta tulkitaan yleisten sopimusoikeudellisten periaatteiden valossa. On kuitenkin huomattava, että panttaussopimuksen sisällöllä saattaa olla ylipäänsä immateriaalioikeuksia pantatessa erityisen suuri merkitys siksi, että niillä on muuhun irtaimeen omaisuuteen verrattuna erityyppinen sisältö.⁵⁷ Siten sopimuksessa on hyvä kiinnittää huomiota etenkin siihen, että panttikohde on yksilöity riittävän tarkasti sekä julkivarmistukseen liittyvät seikat ovat otettu osaksi sopimusta.⁵⁸

3.6 Julkivarmistuksesta

Julkivarmistuksessa on kyse niistä toimenpiteistä, joilla vakuusoikeus saatetaan ulkopuolisten havaittavaksi ja joiden perusteella panttaus saa sille ominaisen sitovuuden sivullisia kohtaan.

⁵⁶ Tepora 2004, s. 189

⁵⁷ Tepora 2004, s. 190.

⁵⁸ Ks. tästä lisää Tuominen 2001, s. 158–218.

Tällöin vakuuskohde siirretään antajansa määräysvallasta siten, että vakuusvelkoja saa vakuuskohteeseen nähden tehokkaasti suojatun oikeusaseman. Ilman julkivarmistusta panttaus ei ole sivullissitova. Tapa, jolla julkivarmistus toteutetaan, vaihtelee panttikohteen mukaan. Oikeusjärjestyksessämme tunnetaan kolme julkivarmistustapaa: hallinnan siirto, kirjaaminen ja panttausilmoitus (denuntiaatio).⁵⁹

Tekijänoikeuden osalta julkivarmistusta ei voida teollisoikeuksien tapaan tehdä rekisteröinnillä, koska tekijänoikeuksista ei ylläpidetä Suomessa rekisteriä. Myöskään hallinnan siirto ei ole mahdollista, sillä tekijänoikeuden aineettomasta luonteesta johtuen ei ole olemassa konkreettista tekijänoikeuden hallintaa, joka voitaisiin siirtää. Tältä osin on todettava, ettei fyysisen teoskappaleen siirto merkitse tekijänoikeuden siirtymistä. Ei ole myöskään olemassa kolmatta tahoja, jolle panttausilmoitus voitaisiin tehdä.⁶⁰ Koska tekijänoikeuden julkivarmistuksesta ei ole julkaistu oikeuskäytäntöä, kysymys julkivarmistuksen toteuttamisesta tekijänoikeuden panttauksessa jää kovin avoimeksi.

Oikeuskirjallisuudessa on esitetty erisuuntaisia kantoja tekijänoikeuden julkivarmistuksesta. *Havansi* pitää tekijänoikeutta täysin panttauskelvottomana siitä oikeusteknisestä syystä, ettei ole olemassa julkivarmistuskeinoa, joka soveltuisi tekijänoikeuteen. Tällöin velkoja ei voi saada panttioikeuteen kuuluvaa oikeusasemaa täysimääräisenä. Sen sijaan tekijänoikeudesta johtuvat varallisuuspitoiset yksittäiset oikeutukset, kuten kustannussopimuksesta syntyvät saamisoikeudet kustantajalta, ovat saatavana panttikelpoisia. Tällöin julkivarmistus tapahtuu antamalla panttauksesta ilmoitus velalliselle eli kustantajalle. Vaikka *Havansin* näkemyksen mukaan tekijänoikeus ei ole panttauskelpoinen, on sen esinevakuuskelpoisuus hyväksyttävä vakuusluovutuksen muodossa.⁶¹

Kivimäki on katsonut, etteivät tekijänoikeuden panttausta vastaan esitetyt argumentit ole vakuuttavia. Hän myöntää, ettei tekijänoikeuden panttaus ole oikeusvaikutuksiltaan täydellinen, sillä tekijä on voinut siirtää oikeuden toiselle ennen panttausta, eikä ole olemassa ulkonaista merkkiä, joka osoittaisi teoksen olevan edelleen tekijän määrättävissä. Toisaalta

⁵⁹ Tammi-Salminen 2015, s. 117 ja 270.

⁶⁰ Tepora 2004, s. 191–192.

⁶¹ Havansi 1992, s. 83, 86 ja 445.

traditio on korvattavissa muilla toimenpiteillä niin, että panttauksen tarkoituksena eli luoton saaminen on jossain määrin saavutettavissa. *Kivimäen* mukaan tekijänoikeuden panttaussopimuksen kirjallinen muoto voisi toimia julkivarmistuksena tekijänoikeutta pantattaessa. Kirjallinen panttaussopimus osoittaisi ensinnäkin sen, että panttausta on todella tarkoitettu ja toiseksi ajankohdan, jolloin panttaus on tapahtunut. *Kivimäen* näkemyksen mukaan tekijänoikeudessa ei tunneta vilpittömän mielen saantosuojaa, jolloin panttaussopimus suojaa aikaprioriteettiperiaatteen mukaisesti pantinsaajaa myös kaksoisluovutustilanteessa vastaavasti kuin se suojaisi ensimmäistä luovutuksensaajaa. Lisäksi *Kivimäki* on katsonut, että teoksen taloudellisesta hyödyntämisestä saatu tulo, tekijänpalkkio sekä taideteoksen myyntihinta soveltuvat epäilyksittä panttauksen kohteiksi.⁶²

Myönteisesti on suhtautunut myös *Rahnasto*, jonka mukaan panttaussopimus voisi tietyn edellytyksin toimia tekijänoikeuden julkivarmistuskeinona. Hänen mukaansa pätevän ja sivullisittoman panttauksen kannalta ratkaisevaa ei ole se, mitä oikeuksia velkoja saa. Sen sijaan ratkaisevaa on, mitä oikeuksia pantinantajalle jää panttauksen jälkeen. *Rahnaston* mukaan pätevä panttaus näyttäisi edellyttävän, että velallista estetään käyttämästä tekijälle kuuluvia taloudellisia oikeuksia. Siten panttaussopimus voisi toimia tekijänoikeuden julkivarmistuskeinona, kun panttaussopimuksessa on tehokkaasti estetty pantinantajan mahdollisuudet hyödyntää pantattua tekijänoikeutta ilman pantinsaajan suostumusta – merkityksellistä on, että pantinantajan oikeus estetään panttaussopimuksessa kokonaan.⁶³

Mielestäni *Rahnaston* näkemys vaikuttaa varsin perustellulta ja tämän kaltainen järjestely voisi toimia käytännössä, kunhan sopimuksessa on huolehdittu siitä, että velalliselta tosiasiallisesti evätään mahdollisuudet valmistaa tai levittää suojatusta teoksesta kappaleita sekä kieltää muita valmistamasta ja levittämästä niitä. Tällä tavoin panttiobjekti voidaan katsoa siirretyksi antajansa määräysvallasta siten, että vakuusvelkoja saa panttiobjektiin nähden tehokkaasti suojatun oikeusaseman.

Edellä mainituin tavoin on sopimus- ja konkurssikäytännössä ajoittain noussut esiin sopimusjärjestelyjä, joissa tekijänoikeuteen on perustettu panttioikeus siten, että sopimuksella

⁶² Kivimäki 1948, s. 273–276.

⁶³ Rahnasto DL 1997, s. 557–558.

on estetty pantinantajan määräysvalta teokappaleiden levittämiseen.⁶⁴ Tältä osin *Tepora* on katsonut, ettei panttaussopimuksen tekeminen ole aina ulkopuolisten havaittavissa oleva toimi eikä siten sillä olisi sivullisia sitovaa vaikutusta. Systemaattisin perustein hyväksyvää kantaa voitaisiin hänen mukaansa puoltaa, mutta praktiset syyt näyttäisivät muodostavan esteen tekijänoikeuden käytölle panttiobjektina.⁶⁵

Tepora, Kaisto ja Hakkola ovat todenneet, etteivät TekijäL 28 ja 42 §:stä johtuvat rajoitukset tarkoita sitä, ettei tekijä voisi pätevästi pantata tekijänoikeutta. Jos vapauttavaa suoritusta ei tehdä, pantinsaaja voinee ryhtyä realisaatioon KK 10:2 §:n nojalla. Vaikka TekijäL 28 §:ssä rajoitetaan luovutuksensaajan oikeutta luovutukseen, säännös ei voine ulottaa vaikutustaan panttaukseen, jonka tarkoitukseen luovutuksen voidaan katsoa kuuluvan. Lisäksi he ovat katsoneet, että TekijäL 42 §:n sääntely johtaa siihen, että tekijänoikeuden alkuperäiseltä tekijältä pantiksi saanut velkoja on muihin nähden jopa erityisen etuoikeutetussa asemassa, kun oikeutta ei voida lainkaan ulosmitata näiden saatavien suorittamiseksi. Tällainen suoja edellyttää, että tekijänoikeutta ei ole luovutettu edelleen.⁶⁶

Erilaisia suhtautumistapoja voidaan selittää sillä, että nykyään on ylipäänsä alettu aiempaa enemmän nostaa esiin kysymystä siitä, olisiko julkivarmistusvaatimuksesta syytä tehdä myönnytyksiä silloin, kun julkivarmistuksen toteuttaminen on teknisesti mahdotonta. Kuitenkin koska lähtökohtana on julkivarmistuksen edellyttäminen, sellaiset kohteet, joiden osalta julkivarmistus ei ole mahdollinen, ovat oikeudellisesti epävarmoja vakuuksia.⁶⁷

4 Tekijänoikeuden panttauksen oikeusvertaileva osio

4.1 Johdatus aiheeseen

Tekijänoikeuksiin liittyvät kysymykset ovat hyvin usein kansainvälisiä, mutta tästä huolimatta ei ole olemassa kansainvälistä tekijänoikeuslakia, joka suojaisi automaattisesti kaikkia teoksia kaikkialla maailmassa. Kansainvälisistä sopimuksista huolimatta

⁶⁴ *Tepora* 2004, s. 193.

⁶⁵ *Tepora* 2004, s. 193.

⁶⁶ *Tepora – Kaisto – Heikkola* 2016, s. 375–376.

⁶⁷ *Tammi-Salminen* 2015, s. 163.

tekijänoikeuslainsäädäntö perustuu kunkin valtion kansalliseen lainsäädäntöön. Siten tekijänoikeuslait eri valtioiden välillä voisivat periaatteessa poiketa toisistaan hyvinkin suurissa määrin. Monet valtiot ovat kuitenkin liittyneet erinäisiin kansainvälisiin sopimuksiin, jotka osaltaan ovat harmonisoineet kansallisia tekijänoikeuslakeja. Euroopassa myös direktiivit ovat yhtenäistäneet tekijänoikeussuojaa.⁶⁸

Hyvänä esimerkkinä kansainvälisestä sopimuksesta, johon moni valtio on liittynyt, on Bernin sopimus. Kuten edellä on todettu, tekijänoikeuden panttauksen julkivarmistaminen kävisi periaatetasolla yksinkertaisimmin, jos tekijänoikeutta varten olisi olemassa rekisteri. Tältä kannalta Bernin sopimus ei ole ainakaan kasvattanut tekijänoikeuden panttausmahdollisuuksia, vaan ennemminkin pienentänyt niitä.

Bernin sopimuksesta huolimatta osassa valtioista on tekijänoikeuden rekisteröintimahdollisuus, vaikkakaan rekisteröintiä ei voida asettaa suojan saamisen edellytykseksi. Tekijänoikeuden rekisteröintimahdollisuus on mm. Yhdysvalloissa, mitä käsitellään jäljempänä omassa luvussaan. Tämän lisäksi rekisteröintimahdollisuus on myös Euroopassa eri laajuudessa muun muassa Ranskassa, Tanskassa, Italiassa ja Iso-Britanniassa.⁶⁹ Pohjoismaissa on keskenään hyvin samankaltaiset sääntelymallit mitä tulee tekijänoikeuden panttauksen ja osin tätä selittää pohjoismainen yhteistyö säädösten valmistelussa. Pohjoismaista olen valinnut käsiteltäväksi Ruotsin ja Tanskan. Muut valtiot ovat valikoitu sen perusteella, minkä sääntelymalleja voitaisiin mahdollisesti hyödyntää. Tutkielman kannalta on tarkoituksenmukaisempaa käsitellä niiden valtioiden sääntelymalleja, jotka joissain määrin poikkeavat Suomen mallista.

4.2 Ruotsi

Ruotsissa on Suomen tekijänoikeuslakia vastaava laki, *Lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk*. Manner-Eurooppalaisen näkemyksen mukaisesti myös Ruotsin tekijänoikeuslaissa katsotaan, että tekijänoikeus kuuluu alusta alkaen teoksen luoneelle luonnolliselle henkilölle. Siten tekijänoikeus ei voi koskaan alun perin kuulua oikeushenkilölle, vaan oikeudet voivat kuulua sille ainoastaan, jos ne on luovutettu tai

⁶⁸ Kansainväliset tekijänoikeussopimukset.

⁶⁹ Tepora 2003, s. 183.

lisensoitu.⁷⁰ Ruotsin tekijänoikeuslain 28 §:n mukaan teoksen edelleenluovutus on kielletty, ellei toisin ole sovittu. Lähtökohtana on, että tekijänoikeuksien osalta vallitsee sopimusvapaus.⁷¹

Vastaavasti lain 42 §:n mukaan tekijänoikeutta ei ole lupaa ulosmitata tekijältä itseltään eikä siltä, joka on saanut tekijänoikeuden avioliiton, perinnön tai testamentin perusteella. Säännöstä on perusteltu sillä, että tekijänoikeudella on vahvat siteet tekijän persoonaan. Voittoa tavoittelemattomia oikeuksia, moraalioikeuksia, ei voida siirtää lainkaan eivätkä ne siksi ole ulosmittauskelpoisia. Taloudelliset oikeudet voidaan siirtää, eikä niiden ulosmittaukselle sinänsä olisi estettä. Taloudellisiin oikeuksiin liittyy kuitenkin vahvoja henkilökohtaisia intressejä, jolloin ulosmittauskelpoisuuden rajoitus on perusteltua.⁷²

Edellä mainitut lainsäännökset ovat pääosin samanlaiset kuin tekijänoikeuslain tullessa voimaan. Tästä voidaan päätellä, että myös Ruotsissa suhtautuminen tekijänoikeuteen on pysynyt samana ja tekijän suhdetta luomaansa teokseen korostetaan. Ei ole siten yllättävää, ettei Ruotsissa ole tekijänoikeusrekisteriä, johon tekijänoikeuden siirrot taikka siihen perustetut panttaukset voitaisiin merkitä. Ruotsin tekijänoikeuslainsäädäntö on hyvin samankaltainen Suomen tekijänoikeuslain kanssa ja lisäksi Ruotsin esinevakuusoikeudelliset säännöt ovat miltei vastaavat. Tekijänoikeuden panttauksessa nousee esiin samat ongelmat kuin Suomessa. Siten Ruotsin sääntelymallin hyödyntäminen ei toisi mitään uutta kansalliseen järjestelmäämme.

4.3 Tanska

Kun vertaillaan pohjoismaisia oikeusjärjestelmiä, voidaan huomata, että lainsäädäntö ja oikeuskäsitteet ovat hyvin samankaltaiset. Tämä pätee myös tekijänoikeuden alalla, jossa pohjoismaiden kansalliset tekijänoikeuslait eroavat toisistaan sisällöllisesti vain vähän. Edellä on esitetty Ruotsin tekijänoikeuslainsäädäntöä, joka vastaa miltei täysin Suomen lainsäädäntöä. Tämä vastaavuus näkyy myös Tanskan tekijänoikeutta koskevassa lainsäädännössä.

⁷⁰ Olsson – Rosen 2016, s. 258.

⁷¹ Olsson – Rosen 2016, s. 266–267.

⁷² Olsson – Rosen 2016, s. 291–292.

Tanskan tekijänoikeuslaki, *Ophavsretsloven*, on peräisin vuodelta 1741. Historiallisesti tekijänoikeussuoja on liittynyt esteettisiin ilmiöihin. Kuitenkin vähitellen myös modernin tietotekniikan luomuksia on sisällytetty tekijänoikeusjärjestelmään.⁷³ Tanskan tekijänoikeuslaki on hyvin samankaltainen sekä Suomen että Ruotsin lakien kanssa sisältäen esimerkiksi säännöksen edelleenluovutuksen kiellosta.

Muita Pohjoismaita vastaavasti myöskään Tanskan tekijänoikeuslaki ei sisällä säännöksiä tekijänoikeuden panttauksesta eikä sen rekisteröinnistä. Tanskassa on kuitenkin mahdollistettu tekijänoikeuteen tai lähioikeuksiin kohdistuvan vakuuden kirjaaminen viralliseen yleiseen henkilökohtaisen omaisuuden rekisteriin.⁷⁴ Yleisestä henkilökohtaisen omaisuuden rekisteristä (personbogen) säädetään *Tinglysningsloven* nimisessä laissa. Lain II osa koskee irtaimen omaisuuden rekisteröintiä yleensä.

Oikeusministeriön alaisessa henkilökohtaisen omaisuuden rekisterijärjestelmässä on kyse siitä, että sinne voidaan tallentaa kaikenlaiseen irtaimeen omaisuuteen perustetut vakuusoikeudet ja muut oikeudet sekä muut sellaiset toimenpiteet, joilla määrätään irtaimesta omaisuudesta. Rekisteriin on mahdollista kirjata myös avioliittosopimukset ja edunvalvontapäätökset, joiden osalta rekisteröinti merkitsee, että avioliitto ja edunvalvontapäätös on rekisteröity ja siten voimassa.⁷⁵ Henkilökohtaisen omaisuuden rekisterijärjestelmä mahdollistaa siis hyvin monenlaisten asiakirjojen tallentamisen, eikä kyse ole pelkästään esimerkiksi vakuusoikeuksia koskevasta rekisterijärjestelmästä.

Rekisteröintiä koskevan lain 47 §:n mukaan irtaimen omaisuuteen perustetut panttioikeudet, pois lukien 42 c §:ssä luetellut omaisuuslajit⁷⁶, on rekisteröitävä. Rekisteröinti on edellytys suojan saamiseksi kolmansiä vilpittömässä mielessä olevia sekä oikeudenkäyntejä vastaan. Lain 46 §:n mukaan asiakirja katsotaan rekisteröidyksi, kun se on merkitty henkilörekisteriin ja asiakirjan rekisteröimisestä on lähetetty ilmoitus. On huomattava, että laissa puhutaan

⁷³ Riis 2009, s. 22.

⁷⁴ WIPO Summary of the Responses to the Questionnaire for Survey on Copyright Registration and Deposit Systems 2010, s. 4.

⁷⁵ Personbogen 2021.

⁷⁶ *Tinglysningsloven* 42 c §:ssä säädetään moottoriajoneuvoista, perävaunuista ja puoliperävaunuista henkilö- ja asuntovaunuissa, joihin liittyvät rekisteröinnit tehdään autoja koskevaan erilliseen rekisteriin.

nimenomaan asiakirjan rekisteröimisestä eli tällöin rekisteröidään itse panttaussopimus. Valtakunnallinen henkilökohtaisen omaisuuden rekisteri on digitaalisessa muodossa ja lisäksi se on julkinen, jolloin sinne on mahdollista kirjata omia asiakirjoja kuin myös tarkastella sinne tehtyjä kirjauksia.⁷⁷

Tanskassa tekijänoikeuden vakuuskäyttö on mahdollista, vaikka sääntelyä ei ole otettu suoraan tekijänoikeuslakiin. Tekijänoikeuden panttaus on mahdollistettu ulkopuolisella rekisteröintijärjestelmällä. Tanskassa tekijänoikeuteen perustettu vakuusoikeus, tässä tapauksessa panttaus, voidaan rekisteröidä samalla tavalla kuten muutkin irtainta omaisuutta koskevat vastaavat vakuusoikeudet⁷⁸. Panttaussopimuksen kirjaaminen julkiseen henkilökohtaisen omaisuuden rekisteriin on edellytys suojan saamiseksi kolmansia kohtaan ja toimii panttioikeuden julkivarmistuksena.

4.4 Belgia

Kuten Tanskassa, vastaavasti myös Belgiassa on nykyään mahdollista kirjata irtainta omaisuutta koskevat vakuusoikeudet. Nimittäin vuoden 2013 lainsäädäntöuudistus muutti olennaisesti Belgian siviililakia irtaimen omaisuuden vakuusoikeuksien osalta. Tärkein uudistus on se, että Belgian lainsäädännössä tunnustetaan uuden järjestelmän mukaan irtaimen omaisuuteen perustettu panttioikeus ilman pantinhaltijan hallintaa.⁷⁹ Ennen lainsäädäntöuudistusta lähtökohtana oli, ettei ole mahdollista luoda panttioikeutta irtaimen omaisuuteen, ellei panttivelkojalle tai kolmannelle anneta panttikohteen hallintaa.⁸⁰ Siten panttioikeuden perustaminen ja etenkin panttauksen sitovuus myös kolmansiin osapuoliin edellytti aina hallinnan siirtoa.

Belgian lainsäädäntöuudistuksen taustalla on ollut yritysten ja yksityisten luottomahdollisuuksien laajentaminen, mikä olisi keino tukea taloudellista kasvua. Optimaalisen luotonannon edellytyksenä on nähty toimiva irtaimen omaisuuden vakuusjärjestelmä, jonka tulee olla tehokas, joustava ja ennakoitavissa. Siten mitä tahansa

⁷⁷ Personbogen 2021.

⁷⁸ Korva 2012, s. 57.

⁷⁹ Dirix – Sagaert 2014, s. 231.

⁸⁰ Dirix – Sagaert 2014, s. 233.

omaisuutta on voitava käyttää minkä tahansa velan vakuutena ilman, että panttikohde tulisi siirtää pois pantinantajan määräysvallasta. Lainsäätäjä on etsinyt tasapainoista lähestymistapaa, jossa on huomioitu sekä velkojan, velallisen että kolmansien näkökulmat. Lisäksi tavoitteena on ollut yhdenmukaistaa Belgian lainsäädäntöä Euroopan yksityisoikeuden kanssa ja siten myötävaikuttaa Euroopan vakuusoikeuksia koskevan lainsäädännön yhdenmukaistamiseksi. Koska Belgian uusi laki perustuu suurilta osin ulkomaisiin esimerkkeihin ja kansainvälisiin malleihin⁸¹, se voi epäilemättä edistää harmonisointia.⁸²

Lainsäädäntöuudistuksen jälkeen Belgiassa on siten mahdollista perustaa panttioikeus kaikenlaiseen irtaimeen omaisuuteen, oli omaisuus aineellista taikka aineetonta. Näin ollen panttioikeus on mahdollista perustaa tehokkaasti myös tekijänoikeuteen. Jotta panttauksella olisi vaikutusta kolmansiin osapuoliin, panttaus on uuden lain mukaan rekisteröitävä. Tätä varten valtiovarainministeriö on ottanut käyttöön kokonaan uuden, täysin sähköisen, valtakunnallisen panttausrekisterin.⁸³ Panttioikeus osapuolten välillä luodaan osapuolten välisellä panttaussopimuksella ja sivullisittomuus rekisteröinnillä. Pantinhaltijan tulee jättää rekisterinpitäjälle ilmoitus, jonka on sisällettävä panttauksen osapuolten nimet, kuvauksen rasitetusta omaisuudesta, joka voi olla nykyistä tai tulevaa sekä tiedot vakuudellisista velvoitteista ja vakuuden enimmäismäärästä. Prioriteetti määritetään yksilöllisen tunnistenumeron avulla siinä järjestyksessä, jossa ilmoitus on tehty rekisteriin. Panttioikeus ei ole rekisterimerkinnälläkään ikuisesti voimassa, vaan rekisteröinti tulee uusien kymmenen vuoden välein.⁸⁴ Belgian järjestelmässä rekisteröinnillä on ratkaiseva rooli, koska sillä on tyypillisesti kaksi tehtävää: oikeuksien olemassaolon julkistaminen ja etusijajärjestyksen säätteleminen.⁸⁵

⁸¹ Mallina on käytetty esimerkiksi Yhdysvaltojen UCC 9 artiklaa, Ranskan lainsäädäntöuudistusta, UNCITRAL:in lainsäädäntöopasta sekä Euroopan yksityisoikeuden periaatteet, määritelmät ja mallisäännöt IX-osaa (DCFR).

⁸² Dirix – Sagaert 2014, s. 238–239.

⁸³ Dirix – Sagaert 2014, s. 231.

⁸⁴ Castellano 2015, s. 625.

⁸⁵ Castellano 2015, s. 613.

Belgian lainsäädäntöuudistus voisi toimia hyvänä mallina, kun pohditaan, kuinka kansallista sääntelyämme voitaisiin kehittää. Lainsäädäntöuudistuksen myötä on mahdollistettu tekijänoikeuden ja samalla myös muiden epävarmoiksi koettujen omaisuustyyppien panttaus.

4.5 Italia

Myös Italiassa tekijänoikeus on rekisteröimätön oikeus ja se syntyy automaattisesti teoksen luomisen yhteydessä. Italiassa on kuitenkin vapaaehtoinen rekisteröintijärjestelmä, joka mahdollistaa ensinnäkin tekijänoikeuden rekisteröimisen ja toiseksi tekijänoikeuden siirtojen sekä lisenssien rekisteröimisen. Myös tekijänoikeuteen tai lähioikeuksiin liittyvä vakuus voidaan rekisteröidä virallisesti.

Suurimassa osassa valtioista, joissa on tekijänoikeuden rekisterijärjestelmä, toimivalta on uskottu keskushallinnon toimeenpanovallan piiriin kuuluville instituutioille. Tällöin rekisterit ovat useimmiten oikeusministeriön tai kulttuuriministeriön alaisia.⁸⁶ Italiassa tilanne poikkeaa kuitenkin edellä esitetystä. Italian tekijänoikeuslain (*Legge sul diritto d'autore*) 103 artiklassa on eritelty kolme erilaista rekisteriä, joista ensimmäinen on kulttuuriministeriön valvonnassa oleva yleinen julkinen rekisteri, johon voidaan rekisteröidä tekijänoikeuslailla suojatut teokset. 103 artiklan 2 momentin mukaan S.I.A.E (*Società Italiana degli Autori ed Editori*) ylläpitää erityistä julkista rekisteriä elokuva- ja audiovisuaalisista teoksista. Lisäksi artiklan 4 momentissa on säädetty S.I.A.E:n ylläpitämästä erityisestä julkisesta rekisteristä, joka koskee ainoastaan tietokoneohjelmistoja. Nämä kaksi S.I.A.E:n ylläpitämää rekisteriä ovat siten erityisrekistereitä, joista ensimmäiseen voidaan kirjata ainoastaan elokuva- ja audiovisuaalisia teoksia ja toiseen tietokoneohjelmistoja. Kulttuuriministeriön valvonnassa oleva yleinen julkinen rekisteri on toimivaltainen jäljellä olevien tekijänoikeuksien osalta. Lain 103 artiklan 5 momentin mukaan rekisteröinnin oikeusvaikutuksena on se, että rekisteröinti on todistusvoimainen teoksen olemassaolosta ja sen julkaisemisesta, kunnes toisin todistetaan. Samoin rekisteriin merkittävät tekijöitä ja tuottajia pidetään heihin lueteltujen teosten tekijöinä tai tuottajina, kunnes toisin todistetaan.

Yleiseen julkiseen rekisteriin on mahdollista kirjata itse teoksen lisäksi myös tekijänoikeuteen perustetut vakuusoikeudet. Samoin S.I.A.E:n ylläpitämään tietokoneohjelmistoja koskevaan

⁸⁶ WIPO Summary of the Responses to the Questionnaire for Survey on Copyright Registration and Deposit Systems 2010, s. 1.

rekisteriin voidaan rekisteröidä ensinnäkin itse tietokoneohjelma, mutta myös sellaiset asiakirjat, joilla siirretään kaikki tai osa tietokoneohjelmaan liittyvistä tekijänoikeuksista. Siirtojen rekisteröinniltä edellytetään, että itse tietokoneohjelma on rekisteröity. Elokuvia koskevaan rekisteriin voidaan rekisteröidä muun muassa myyntisopimukset, elokuvan tuottojen siirto- sekä panttikirjat.⁸⁷ Näin ollen rekisterit mahdollistavat itse tekijänoikeuden rekisteröimisen lisäksi myös tekijänoikeuksien siirtojen ja niihin perustettujen vakuusoikeuksien tallentamisen. Rekisteröinnin kohteena on oikeuden osoittava asiakirja.

Rekisterit toimivat ensisijaisesti työkaluna tallentaa ja julkistaa teosten olemassaolo ja siten tekijänoikeuden omistusoikeus, joita ei tekijänoikeuslain mukaan kuitenkaan vaadita tallentamaan. Rekisteröintimahdollisuus tarjoaa oikeusvarmuutta todisteiden näkökulmasta. Rekisteröinti ei ole kuitenkaan pakollista, eikä sillä siten ole niin vahvaa vaikutusta, etteikö rekisterin tietojen paikkansa pitävyyttä voitaisi kyseenalaistaa. Siten rekisterin tietoja ei voida aina pitää lopullisina.⁸⁸ Rekisteröinnillä ei myöskään voida katsoa olevan konstitutiivisia vaikutuksia.⁸⁹

Julkivarmistuksen yhteydessä *Kivimäki* on tuonut esiin, että tekijänoikeuden panttaus ei ole oikeusvaikutuksiltaan täydellinen, koska tekijä on voinut siirtää oikeuden toiselle ennen panttausta eikä ulkopuolinen voi havaita, onko teos edelleen tekijän määräysvallassa. Italian rekisterijärjestelmä mahdollistaa teoksen ja samalla tekijänoikeuden omistusoikeuden tallentamisen. Tekijänoikeuden omistajuuden kirjaamisen voidaan katsoa poistavan *Kivimäen* esittämän ongelman, koska rekisterimerkintä toimii ulkonaisena merkinä siitä, että teos on edelleen tekijän määräysvallassa. Lisäksi rekisterit mahdollistavat tekijänoikeuteen perustetun vakuusoikeuden osoittavan asiakirjan kirjaamisen, mikä voi olla keino toteuttaa julkivarmistus. Näin ollen Italiassa tekijänoikeuden panttaus näyttäisi olevan mahdollista.

⁸⁷ WIPO Italy's response to the Questionnaire 2010, s. 4–5. Ks. myös *Legge sul diritto d'autore* Art. 104.

⁸⁸ WIPO Summary of the Responses to the Questionnaire for Survey on Copyright Registration and Deposit Systems 2010, s. 5. Vrt. esim. Argentiinan, Brasilian, Japanin ja Montenegron lait, joissa rekisteröinti luo vahvan oletettaman (*iuris tantum*) tekijän, omistusoikeuden ja luomisajankohdan suhteen.

⁸⁹ WIPO Italy's response to the Questionnaire 2010, s. 5.

4.6 Ranska

Ranskassa tekijänoikeuksia koskeva lainsäädäntö löytyy *Code de la propriété intellectuelle* nimisestä lakikokoelmasta, joka koskee tekijänoikeuksien ohella myös teollisoikeuksia.

Myös Ranskassa tekijänoikeus syntyy automaattisesti teoksen luomisen yhteydessä eikä suojan saamiseksi vaadita rekisteröintiä. Aineettomana omaisuutena tekijänoikeus – kuten tavaramerkki ja patenti – katsotaan omaisuudeksi, jota voidaan käyttää lainan vakuutena.⁹⁰ Ranska on yksi valtioista, joiden sääntelymalli sisältää kirjaamisjärjestelmän sekä säännöt tekijänoikeuksiin perustettujen vakuusoikeuksien etusijasta.

Pääsääntönä on, ettei tekijänoikeuksia koskevia luovutus- tai muita sopimuksia tarvitse rekisteröidä. Ranskan *Code du cinéma et de l'image animée* (elokuvateoksia koskeva laki) Art. L. 123–1:n mukaan elokuvateosten oikeuksien siirtoa koskevat sopimukset on rekisteröitävä julkiseen elokuva- ja audiovisuaalisten teosten rekisteriin (*registre public du cinéma et de l'audiovisuel*). Tällaisia sopimuksia voivat olla esimerkiksi elokuva- tai audiovisuaalisen teoksen omistus- tai käyttöoikeuksien siirrot sekä käyttöoikeuksien luovutukset, oikeuksiin kohdistuvat panttaukset ja teoksen levittämistä koskevat sopimukset. Myös sopimusten siirrot ja peruutukset sekä tuomioistuimen päätökset, jotka liittyvät joihinkin edellä mainituista oikeuksista, on rekisteröitävä.⁹¹ Rekisteröinti määrittää siirtojen etusijan ja mahdollistaa siirron täytäntöönpanon kolmansia osapuolia vastaan. Rekisteröimätön sopimus on kuitenkin edelleen voimassa ja täytäntöönpanokelpoinen osapuolten välillä.⁹²

Edellä esitetyn valossa näyttäisi siltä, että ainakin tekijänoikeudella suojatut elokuvateokset ovat panttikelpoisia. Niiden osalta julkivarmistus on mahdollista toteuttaa rekisteröimällä panttaussopimus julkiseen elokuva- ja audiovisuaalisten teosten rekisteriin.

4.7 Iso-Britannia

Iso-Britanniassa tekijänoikeuksia koskeva lainsäädäntö löytyy *Copyright, Designs and Patents Act* nimisestä lakikokoelmasta. Tekijänoikeuslainsäädäntö ei enää edellytä

⁹⁰ Lam 1993, s. 341.

⁹¹ Ks. *Code du cinéma et de l'image animée* Art. 123–1 ja siinä luetellut sopimustyytit.

⁹² Pascal 2016, s. 197.

rekisteröintiä suojan saamiseksi, mutta Iso-Britanniassa on olemassa rekisterijärjestelmä, johon voidaan tallentaa irtaimia esineitä koskevat vakuusjärjestelyt⁹³. Tästä järjestelmästä on oikeuskirjallisuudessa käytetty myös nimitystä ”transaction filing”⁹⁴. Termiä käytetään tyypillisesti kuvaamaan sellaista järjestelmää, jossa vakuuden luova asiakirja esitetään rekisterinpitäjälle rekisteröintihetkellä, ja jossa suoritetaan jonkinlainen tarkistus vakuusoikeuden oikeellisuuden varmistamiseksi.⁹⁵

Transaction filing -järjestelmän mukaisesta kirjaamisesta, vaikkakaan ei juuri kyseisellä termillä, säädetään *Companies Act* -nimisessä laissa (yhtiöitä koskeva laki). Vuoden 1985 lain 399 §:n mukaan yrityksellä on velvollisuus kirjata kaikki sen luomat esinevakuusjärjestelyt. Laissa on erikseen täsmennetty, että myös immateriaaliomaisuutta koskevat vakuusoikeudet tulee rekisteröidä.⁹⁶ Iso-Britannian yhtiöitä koskeva laki kävi läpi uudistuksen vuonna 2006, jolloin aiempi, vuoden 1985 laki, korvattiin miltei kokonaan uudella. Myös uudempi laki sisältää säännöksen vastaavasta kirjaamisvelvollisuudesta. Uudemmassa ja tällä hetkellä voimassa olevassa vuoden 2006 yhtiöitä koskevassa laissa sääntely löytyy 25 luvusta. Ehkä merkittävimpana muutoksena voidaan mainita, että ennen lakimuutosta rekisteriin kirjattiin ainoastaan vakuusoikeuden tiedot (particulars). Nykyään järjestelmään kirjataan vakuuden luova asiakirja (instrument). Muutosta on pidetty hyvänä, koska se on poistanut tarpeen kuvailla vakuusoikeuden rasittamaa omaisuutta ja velvoitetta. Sen sijaan nyt voidaan luottaa siihen, että asiakirja sisältää nämä tiedot.⁹⁷

Transaction filing -järjestelmälle on ominaista, että jokainen vakuusoikeus kirjataan rekisteriin erikseen. Yksi rekisteröinti ei siten voi liittyä useampaan kuin yhteen tapahtumaan.⁹⁸ Lisäksi rekisteröinnin tekemiselle on asetettu aikaraja. Rekisteröintiä tulee hakea 21 päivän kuluessa vakuusoikeuden luomisesta, jotta se tulee tehokkaaksi kolmansiä

⁹³ Korva 2012, s. 57.

⁹⁴ Oikeuskirjallisuudessa esiintyy myös vaihtoehtoisesti termi ”document filing”.

⁹⁵ Gullifer 2017, s. 22–23.

⁹⁶ McCormack 2004, s. 132.

⁹⁷ Scottish Law Commission 2017, s. 69.

⁹⁸ Gullifer 2017, s. 23.

kohtaan.⁹⁹ Huomionarvoista on, että vuoden 2006 lain mukaan yrityksen velvollisuus kirjata kaikki sen luomat vakuusoikeudet ei kuitenkaan koske panttioikeutta.¹⁰⁰

Vaikka transaction filing -järjestelmä ei näytä soveltuvan panttaukseen, se on hyvä esimerkki toimivasta järjestelmästä, mitä tulee vakuusoikeuksien kirjaamiseen ja niiden julkivarmistamiseen. Transaction filing -järjestelmän hyötyinä voidaan nähdä ensinnäkin se, että rekisterissä on huomattava määrä tietoa vakuusoikeudesta. Lisäksi tiedot ovat tarkkoja ja niitä voidaan pitää luotettavina, koska ne kuvastavat todellista tapahtumaa ja niiden paikkansa pitävyys on ainakin joissain määrin varmistettu.

4.8 Yhdysvallat

Aloitan tekijänoikeuden panttauskelpoisuuden selvittämisen tutkimalla ensin lyhyesti Yhdysvaltojen tekijänoikeuslainsäädännön historiaa. Lainsäädäntö asetti nimittäin aiemmin velvollisuuden rekisteröidä tekijänoikeus, joka on sittemmin poistunut. Siten on relevanttia tarkastella, kuinka lakimuutos on vaikuttanut tekijänoikeuden rekisteröintimahdollisuuksiin ja sitä kautta siihen, soveltuuko tekijänoikeus panttiobjektiksi.

Kuten seuraavissa luvuissa käy ilmi, Yhdysvaltojen ja Suomen tekijänoikeuslainsäädännöissä on huomattavia eroja. Tekijänoikeuden tarkoituksen tarkasteleminen voi osaltaan auttaa selittämään lainsäädäntöjen välisiä eroavaisuuksia, minkä vuoksi osio on otettu mukaan tutkielmaan. On myös syytä tarkastella tekijänoikeuden luovutuskelpoisuutta ja luovutukseen liittyvää sääntelyä, koska panttikohteelta edellytetään luovutuskelpoisuutta. Luovutusta koskevassa osiossa käy ilmi, että luovutuksen laajuus voi vaikuttaa siihen, onko tekijänoikeus panttikelpoinen.

Yhdysvalloissa tekijänoikeuteen perustetun vakuusoikeuden rekisteröiminen on periaatteessa mahdollista kahden eri järjestelmän puitteissa. Käsittelen jäljempänä kumpaakin järjestelmää ja pohdin myös sitä, kumman järjestelmän mukaisesti rekisteröinti tulee toteuttaa, jotta tekijänoikeuden panttaus saa sille ominaisen sitovuuden kolmansia kohtaan.

⁹⁹ McCormack 2004, s. 132–133.

¹⁰⁰ Ks. Companies Act 2006, osa 25, luku A1, 895A 7b-kohta: "charge" includes a standard security, assignation in security, and any other right in security constituted under the law of Scotland, including any heritable security, but not including a pledge.

4.8.1 Tekijänoikeuslainsäädäntö muutoksessa

Yhdysvalloissa tapahtui 1900-luvulla merkittävä muutos tekijänoikeuksia koskevassa lainsäädännössä. Vuonna 1976 tuli voimaan uusi liittovaltion hallituksen sääntelemä tekijänoikeuksia koskeva laki, *Copyright Act*, joka korvasi aiemman tekijänoikeuslain vuodelta 1909. Aiemman lain mukaan tekijänoikeus tuli julkaisemisen lisäksi rekisteröidä sekä teoksen yhteydessä tuli ilmetä tekijänoikeusmerkintä (copyright notice), jotta se olisi tekijänoikeuslailla suojattu. Kaikilta teoksilta, jotka on julkaistu ensimmäisen kerran ennen 1.3.1989, tekijänoikeusmerkintä oli tiukka vaatimus suojan saamiseksi. Uuden lain myötä uusilta teoksilta ei enää edellytetä niiden rekisteröimistä eikä teokseen tarvitse edes laittaa tekijänoikeusmerkintää suojan saamiseksi.¹⁰¹

Vuoden 1886 Bernin yleissopimus oli vaikutusvaltaisin tekijänoikeuksiin liittyvä sopimus yli vuosisadan ja tarjosi tekijöille tärkeän aineellisen vähimmäissuojan. Keskeisiä säännöksiä olivat kansallisen kohtelun periaatteen vahvistaminen, tekijänoikeussuojan saamiseen liittyvien muodollisuuksien poistaminen ja vähimmäissuoja-ajaksi 50 vuotta tekijän kuolinvuodesta asettaminen. Suurin muutos Yhdysvaltojen tekijänoikeusjärjestelmässä Bernin yleissopimukseen liittymisen seurauksena oli moraalisten oikeuksien tunnustaminen. Bernin sopimuksen kansainvälisestä merkityksestä ja laajasta hyväksynnästä huolimatta Yhdysvallat ei liittynyt sopimukseen yli sataan vuoteen, joten se on yksi viimeisistä sopimukseen liittyneistä kehittyneistä maista maailmassa. Vaikka Yhdysvallat lopulta allekirjoitti ja hyväksyi Bernin yleissopimuksen täytäntöönpanolain vuonna 1988, oli yleisesti tiedossa, että Yhdysvaltojen täytäntöönpanolainsäädäntö oli minimalistinen lähestymistapa sopimuksen ratifiointiin. Tämän lähestymistavan ansiosta Bernillä on ollut sekä käytännöllinen että pelkkä retorinen rooli Yhdysvaltojen tekijänoikeusjärjestelmän nykymuodossa.¹⁰² Maan tekijänoikeuslainsäädäntö näyttäisi olevan hyvin yksilöllinen vielä tänäkin päivänä, vaikka se onkin vuosien saatossa muuttunut muiden maiden kanssa yhtenäisempään suuntaan.

4.8.2 Tekijänoikeuden tarkoitus

Yhdysvalloissa tekijänoikeuden tarkoituksen taustalla on hyvin erilainen ajatus verrattuna Suomeen tai muihin Pohjoismaihin. Yhdysvalloissa tekijänoikeus ei perustu samalla tavalla

¹⁰¹ Warda 2005, s. 4–5.

¹⁰² Jacobs 2016, s. 169.

ajatukseen tekijän luonnollisesta ja yksinomaisesta oikeudesta työnsä tuloksiin. Sen sijaan tekijänoikeuden tarkoituksena on kannustaa tekijöitä yhteiskunnan kulttuurin rikastuttamiseen tarjoamalla näille mahdollisuudet kontrolloida töidensä taloudellista hyödyntämistä.¹⁰³

Toisinaan tekijänoikeus voi kuulua suoraan muulle taholle kuin tekijälle itselleen. Tämä on Yhdysvalloissa mahdollista kahdessa tilanteessa. Ensinnäkin työsuhteessa, kun työntekijä on luonut teoksen työssään, työnantajaa pidetään tekijänä ja tekijänoikeuden omistajana¹⁰⁴. Toisessa tilanteessa teos voi kuulua suoraan teoksen tilanneelle taholle (works made for hire). Kun henkilö maksaa jollekin teoksen luomisesta, saadut oikeudet riippuvat osapuolten välisestä suhteesta. Jos teoksen tekijä on itsenäinen urakoitsija, hän säilyttää tekijänoikeudet ja ostaja saa teokseen ainoastaan rajoitetut oikeudet. Sen sijaan, jos suhde on work-made-for-hire, ostaja omistaa tekijänoikeudet ja kaikki oikeudet teokseen. Ostajan ja tekijän välisellä sopimuksella voidaan määrittää heidän välisensä suhde ja se, kuka jatkossa omistaa teoksen oikeudet.¹⁰⁵

Edellä esitetty work-made-for-hire -järjestelmä voi osin perustua näkemykseen, joka Yhdysvalloissa vallitsee tekijänoikeuden tarkoituksesta. Se on myös hyvä esimerkki siitä, kuinka erilaisella tavalla Yhdysvalloissa suhtaudutaan tekijänoikeuteen. Kun Suomessa vahvana lähtökohtana on tekijänoikeuden syntyminen automaattisesti tekijälle sekä tämän erityisen suhteensa teokseen suojaaminen, Yhdysvalloissa työ- tai toimeksiantosuhteessa syntynyt teos sitä vastoin nähdään ennemmin osana vaihdantaa.¹⁰⁶ Vaikka kuulostaakin järkevältä, että teos kuuluu maksavalle osapuolelle, tämä näkemys on kuitenkin hyvin erilainen verrattuna suomalaiseen tai ylipäänsä manner-Euroopassa vallitsevaan näkemykseen. Vaikka Yhdysvaltojen tekijänoikeuslainsäädäntö on vuosien varrella muuttunut ja etenkin Bernin sopimuksen myötä lähestynyt suomalaista, on Yhdysvaltojen tekijänoikeuden tarkoituksen taustalla niin kovin erilainen ajatus, että lienee mahdotonta, että tulevaisuudessa lainsäädännöt olisivat keskenään samanlaiset.

¹⁰³ Rajala 1997, s. 54.

¹⁰⁴ Suomessa vastaavanlainen säännös on TekijäL 40b §:ssä, joka koskee työ- tai virkasuhteessa luotuja tietokoneohjelmia ja tietokantoja.

¹⁰⁵ Warda 2005, s. 40–41.

¹⁰⁶ Korva 2012, s. 59.

4.8.3 Tekijänoikeuden luovutus

Yhdysvaltojen tekijänoikeuslain 201 d §:n mukaan tekijänoikeuden omistus voidaan siirtää joko kokonaan tai osittain:

“(1) The ownership of a copyright may be transferred in whole or in part by any means of conveyance or by operation of law, and may be bequeathed by will or pass as personal property by the applicable laws of intestate succession”.¹⁰⁷

Kun pohditaan mitä omistuksen siirrolla (transfer of ownership) tarkoitetaan, laajasti tulkiten tämän on katsottu sisältävän luovutuksen (assignment), kiinnityksen, yksinoikeuslisenssin tai minkä tahansa tekijänoikeuteen sisältyvien yksinoikeuksien luovutuksen, pois lukien yksinkertaiset lisenssit. Tämän määritelmän on tulkittu kattavan myöskin vakuusoikeudet (security interests).¹⁰⁸

On vielä huomattava, että termillä *assignment* tarkoitetaan tekijänoikeuden kokonaisluovutusta, jossa kaikki oikeudet siirtyvät. Sen sijaan lisenssit siirtävät erillisiä oikeuksia tekijänoikeudesta. Koska tekijänoikeus koostuu joukosta erillisiä oikeuksia, monissa tapauksissa jokainen näistä oikeuksista voidaan myydä tai lisensoida erikseen. Ne voidaan jakaa myös eri maantieteellisille alueille tai ajanjaksoille.¹⁰⁹ Kuten yksilöitävyyttä pohdittaessa on todettu, lisenssi voi olla joko yksinomainen, jossa lisenssinsaajalle myönnetään yksinoikeus tai yksinkertainen lisenssi, jolloin oikeus voidaan luovuttaa usealle eri taholle samanaikaisesti.

Pohditaan ensin tapausta, jossa tekijä on lisensoinut esimerkiksi oikeuden esittää teosta yleisölle. Jos lisenssisopimuksella on rajoitettu lisenssinsaajan oikeutta oikeuden edelleen siirtämiseen, ovat sopimuksen määräykset täytäntöönpanokelpoisia. Tällöin tilanne on yksinkertainen, koska lähtökohtana on sopimusvapaus ja sopimuksen ehtoja on noudatettava. Sen sijaan, jos lisenssisopimukseen ei ole otettu rajoituksia oikeuden edelleen siirtämisen osalta, tuomioistuimet ovat tulkinneet, että yksinkertainen tekijänoikeuslisenssi on henkilökohtainen luovutuksensaajalle, eikä lisenssinsaaja voi luovuttaa sitä kolmannelle

¹⁰⁷ Menell 2007, s. 743.

¹⁰⁸ Menell 2007, s. 744.

¹⁰⁹ Warda 2005, s. 59 ja 61.

osapuolelle ilman tekijänoikeuden omistajan suostumusta.¹¹⁰ Näin ollen, jos oikeus on lisensoitu yksinkertaisella lisenssillä, ei lisenssinsaaja voi ilman omistajan suostumusta siirtää oikeuttaan kolmannelle. Tämä rajoittuneekin vain tapauksiin, joissa on kyseessä yksinkertainen lisenssi. Sen sijaan yksinomaisen lisenssin haltija näyttäisi voivan siirtää oikeutensa edelleen ja pantata sen.

Yhdysvaltojen tekijänoikeuslaki ei sisällä Suomen TekijäL 28 §:ää vastaavaa edelleenluovutuksen kieltoa. Yhdysvaltojen tekijänoikeuslain 201 d §:n mukaan minkä tahansa tekijänoikeuteen kuuluvan yksinoikeuden haltijalla on tämän oikeutensa rajoissa oikeus vastaavaan suojaan ja oikeussuojakeinoihin kuin tekijälläkin on.¹¹¹

“(2) Any of the exclusive rights comprised in a copyright, including any subdivision of any of the rights specified by section 106, may be transferred as provided by clause (1) and owned separately. The owner of any exclusive right is entitled, to the extent of that right, to all of the protection and remedies accorded to the copyright owner by this title”.¹¹²

Yksinomaisen lisenssin haltijalla on oikeus kaikkiin oikeuksiin, mukaan lukien oikeus siirtää tällaisia oikeuksia. Useat tuomioistuimet ovat katsoneet, että yksinomaisen lisenssin haltija voi vapaasti siirtää oikeutensa edelleen.¹¹³ Tästä ei voida kuitenkaan tehdä kaiken kattavia johtopäätöksiä. Nimittäin tapauksessa *Gardner v. Nike* tuomioistuin katsoi, etteivät tekijänoikeuslisenssit ole – olivatpa ne yksinomaisia tai eivät – laillisesti siirrettävissä ilman tekijänoikeuden omistajan suostumusta. Tuomioistuin tulkitsi lakia ja omistajuuden siirron määritelmää suppeammin, jolloin se katsoi, että ainoastaan koko tekijänoikeuden omistaja voisi siirtää oikeutensa edelleen.¹¹⁴ Toisin sanoen tällöin tekijänoikeus on luovutettu luovutuksensaajalle kokonaan (assignment)¹¹⁵.

¹¹⁰ Menell 2007, s. 744.

¹¹¹ Menell 2007, s. 744.

¹¹² Menell 2007, s. 744.

¹¹³ Menell 2007, s. 745.

¹¹⁴ *Gardner v. Nike, Inc.*, 279 F.3d 774 (9th Cir. 2002). Ks. lisää Menell 2007, s. 745.

¹¹⁵ On merkittävää tehdä ero luovutuksen (assignment) ja tekijänoikeuteen kuuluvien oikeuksien siirron välillä.

Koska laissa ei ole nimenomaista edelleenluovutuksen kieltoa, panttikohteen luovutuskelpoisuus ei ole sidoksissa siihen, mitä osapuolten välisessä luovutussopimuksessa on sovittu. On kuitenkin huomattava, ettei tuomioistuinten ratkaisukäytännöstä voida tehdä lopullisia johtopäätöksiä siitä, ovatko lisenssillä saadut oikeudet panttikelpoisia. Näyttäisi kuitenkin siltä, että ainakin sellaisissa tapauksissa, joissa tekijänoikeuden luovutuksensaajalle on siirretty koko tekijänoikeus, luovutuksensaaja voi käyttää oikeuttaan vakuutena ja tältä osin tekijänoikeus soveltuu panttiobjektiksi.

Tekijänoikeuslain 201 e §:ssä säädetään lisäksi ei-vapaaehtoisesta oikeuden siirrosta. Säännöksen mukaan, kun yksittäisen tekijän omistusoikeutta tekijänoikeuteen tai siihen perustuviin yksinoikeuksiin ei ole aiemmin siirretty vapaaehtoisesti kyseiseltä tekijältä, mikään viranomainen tai organisaatio ei saa ryhtyä toimiin, joiden tarkoituksena on takavarikoida, pakkolunastaa, siirtää tai käyttää omistusoikeuksia tekijänoikeuden tai minkä tahansa tekijänoikeuden alaisen yksinoikeuden suhteen. Säännös ei kuitenkaan koske konkurssia.¹¹⁶ Vaikka tekijän asemaa Yhdysvalloissakin selkeästi suojataan sellaisissa tapauksissa, joissa tekijä ei ole vapaaehtoisesti aiemmin siirtänyt oikeuksiaan, voi tekijänoikeus siirtyä tuomioistuimen päätöksellä konkurssissa tai avioerossa.¹¹⁷

Kun lisenssit siirtävät erillisiä oikeuksia tekijänoikeudesta, tekijänoikeuden luovutus (assignment) siirtää kaikki oikeudet. Periaatteessa tekijänoikeuden luovutuksella siirretään kaikki oikeudet teokseen ikuisesti, mutta tekijänoikeuslaissa on tästä yksi poikkeus.¹¹⁸ Tekijänoikeuslain 203 §:n mukaan tekijänoikeuden luovuttaneella, pois lukien work-made-for-hire -tapauksissa, on oikeus peruuttaa sopimus tiettyjen edellytysten täytyessä, 35 vuoden kuluttua julkaisupäivästä tai 40 vuoden kuluttua luovutuspäivästä, ja ottaa oikeutensa takaisin.¹¹⁹ Tekijänoikeuslaki on tältä osin hieman monimutkainen ja voi johtaa lopputulokseen, jossa esimerkiksi yritys, joka on ostanut itselleen tekijänoikeudet ja investoinut teoksen arvon kasvattamiseen, joutuukin luopumaan oikeuksistaan 203 §:n

¹¹⁶ Copyright Law of the United States and Related Laws Contained in Title 17 of the United States Code 2021, s. 166.

¹¹⁷ Warda 2005, s. 59 ja 61.

¹¹⁸ Warda 2005, s. 60.

¹¹⁹ Copyright Law of the United States and Related Laws Contained in Title 17 of the United States Code 2021, s. 167.

nojalla.¹²⁰ Suomessa laki ei tunnusta vastaavaa mahdollisuutta, vaan oikeuksien siirron laajuuden ja keston määrittää luovutussopimus. Yleisten sopimusoikeudellisten periaatteiden mukaisesti sopimus sitoo osapuolia.

Keskeisimpänä erona voidaan tunnistaa se, ettei Yhdysvaltojen tekijänoikeuslaki suoraan kiellä tekijänoikeuden edelleen luovuttamista. Näin ollen luovutuskelpoisuus panttauskelpoisuuden edellytyksenä ei näyttäisi tuottavan ongelmia. Tuomioistuinten oikeuskäytäntö kuitenkin osoittaa, ettei yksinkertaisen lisenssin saaja voisi välttämättä luovuttaa oikeuttaan edelleen eikä näin ollen käyttää oikeuttaan panttiobjektina. Sen sijaan, kun on tapahtunut koko tekijänoikeuden siirto, luovutuksensaaja voisi vapaasti pantata oikeutensa ilman nimenomaista edelleen luovutuksen mahdollistavaa sopimustakin.

4.8.4 Tekijänoikeuslain mukainen rekisteröinti

Yhdysvaltojen tekijänoikeuslaki ei enää edellytä tekijänoikeuden rekisteröintiä tekijänoikeussuojan saamiseksi. Nykyinen laki tarjoaa kuitenkin lisäetuja niille, jotka rekisteröivät oikeutensa tekijänoikeusvirastoon (Copyright Office). Rekisteröinnistä on katsottu olevan hyötyä ensinnäkin silloin, kun oikeutta loukataan. Kun teos on rekisteröity ennen oikeudenloukkausta taikka kolmen kuukauden kuluessa teoksen julkaisemisesta, on mahdollista saada tekijänoikeuslain mukainen rahallinen korvaus sekä korvaus oikeudenkäyntikuluista. Rekisteröimättömän tekijänoikeuden haltija on velvollinen itse maksamaan oikeudenkäyntikulunsa, vaikka tämä voitaisikin oikeusriidan. Rekisteröimällä teoksen oikeudenkäyntikulut siirtyvät loukkaajan maksettavaksi. Lisäksi mikäli rekisteröintiä ei ole toteutettu, on oikeudenhaltijan itse näytettävä tälle aiheutunut rahallinen vahinko, mikä voi olla joskus hyvinkin haastavaa, ellei mahdotonta.¹²¹

Toiseksi rekisterimerkintä on prima facie todiste tekijänoikeuden pätevyydestä. Tällä tarkoitetaan sitä, että oikeudenloukkaajalla on todistustaakka siitä, että tekijänoikeus on virheellinen tai että hänellä tai muulla taholla on oikeus teokseen. Rekisterimerkintä on siis samalla aineellinen todiste tekijänoikeuden haltijan omistajuudesta. Tästä on käytännössä hyötyä esimerkiksi silloin, kun tekijä aikoo myydä tai luovuttaa oikeutensa myöhemmin,

¹²⁰ Warda 2005, s. 61.

¹²¹ Warda 2005, s. 37.

jolloin tekijä voi toimittaa rekisteröintitodistuksen luovutuksensaajalle ja näin fyysisesti todistaa, että tekijänoikeus on olemassa. Lähtökohtaisesti tuomioistuimien pitää rekisterimerkintää luotettavana.¹²²

Tekijänoikeuden rekisteröimisestä on hyötyä tekijänoikeuden rekisteröineelle ensinnäkin rahallisesti, mutta myös todisteellisesti, koska rekisterimerkintää pidetään lähtökohtaisesti luotettavana todisteena tekijänoikeuden omistajuudesta. Sen lisäksi, että itse tekijänoikeus voidaan rekisteröidä tekijänoikeusvirastoon, voidaan tekijänoikeuden siirrotkin rekisteröidä. Yhdysvaltojen tekijänoikeuslain 205 §:n mukaan jokainen tekijänoikeuden omistajuuden siirto voidaan tallentaa tekijänoikeusvirastoon. Toisin sanoen tekijänoikeuden siirrot ja lisensoinnit on mahdollista rekisteröidä. Edellytyksenä on, että tallennettavassa asiakirjassa on sen toteuttaneen henkilön allekirjoitus tai siihen on liitetty virallinen todistus siitä, että asiakirja on oikea kopio alkuperäisestä ja allekirjoitetusta asiakirjasta. Tekijänoikeuslain mukaan se siirto, joka on ensimmäisenä kirjattu lain edellyttämällä tavalla, saa etusijan.¹²³

Onko tekijänoikeuden rekisteröintimahdollisuudesta käytännössä jotakin hyötyä tekijänoikeuden panttausta ajatellen? Pohdittaessa tekijänoikeuden panttauskelpoisuutta ongelmaksi nousee julkivarmistuksen toteuttaminen. Yhdysvaltojen tekijänoikeuslain mahdollistama tekijänoikeuden ja etenkin sen siirtojen rekisteröiminen näyttäisi mahdollistavan tekijänoikeuden panttauksen – ainakin teoriassa. Kuten suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa on tuotu esiin, tekijänoikeusrekisterin olemassaolo mahdollistaisi tekijänoikeuden panttauksen, kuten muita teollisoikeuksia koskevat rekisteritkin tekevät. Rekisterimerkinnällä on tekijänoikeuden haltijan kannalta olennainen merkitys, koska rekisterimerkintää pidetään luotettavana ja näin ollen tekijänoikeuden haltijaksi katsotaan se, joka haltijana on viimeksi merkitty rekisteriin. Samaten, kun tekijänoikeuden haltija tekee rekisterimerkinnän tekijänoikeuden siirrosta, on siirto myös kolmansien osapuolien havaittavissa. Näyttäisi siis vahvasti siltä, että Yhdysvalloissa ollaan hieman pidemmällä siinä, miten tekijänoikeuksia voidaan hyödyntää taloudellisesti etenkin käyttämällä niitä oikeuden haltijan velan vakuutena.

¹²² Warda 2005, s. 37.

¹²³ Copyright Law of the United States and Related Laws Contained in Title 17 of the United States Code 2021, s. 169–170.

4.8.5 Notice filing -kirjaamisjärjestelmä

Edellä on käsitelty Yhdysvaltojen tekijänoikeuslain mukaista mahdollisuutta rekisteröidä tekijänoikeus ja tekijänoikeuden siirrot tekijänoikeusvirastoon. Tämän lisäksi Yhdysvalloissa on olemassa myös toisenlainen kirjaamisjärjestelmä, joka perustuu Uniform Commercial Code (UCC) 9 artiklaan. On huomattava, että UCC ei ole tekijänoikeuslain tapaan liittovaltion laki, vaan yhtenäisesti hyväksytty osavaltion laki. 9 artiklan sääntelyn tavoitteena on helpottaa rahoituksen saamista, jonka vakuutena on irtainta omaisuutta, tekemällä tällaisesta rahoituksesta tehokkaampaa, taloudellisempaa ja olemaan laajalti saatavilla. 9 artikla pyrkii saavuttamaan tämän tavoitteen tarjoamalla mahdollisimman paljon varmuutta ja ennustettavuutta sekä tarjoamalla kattavan valikoiman joustavia markkinasuuntautuneita sääntöjä vakuusoikeuksien luomiseksi ja valvomiseksi sekä etusijajärjestyksen määrittämiseksi.¹²⁴

Artiklassa säädetään vakuusoikeuksien (security interest) perustamisesta ja täytäntöönpanosta irtaimen, siten myös aineettomaan omaisuuteen.¹²⁵ UCC:n mukainen, notice filing -kirjaamiseksiin kutsuttu järjestelmä, on yleinen vakuusoikeuksia koskeva rekisteröintijärjestelmä. Siihen voidaan kirjata irtaimen omaisuuteen perustettuja vakuusoikeuksia, esimerkiksi panttioikeus.¹²⁶

Kun puhutaan panttioikeuden perustamisesta aineettomaan omaisuuteen, esiintyvät tässä yhteydessä usein termit *attachment* sekä *perfecting*. *Attachment* eli suoraan käännettynä kiinnittyminen tapahtuu, kun panttioikeus on luotu tehokkaasti pantinantajan ja -saajan välillä. UCC Art. 9–203 mukaan kiinnittymiselle ja sen myötä tehokkaan panttioikeuden syntymiselle on asetettu kolme edellytystä, joita ovat seuraavat: pantinantajalla on oikeus määrätä panttikohteesta; panttivelkoja on myöntänyt luoton; ja panttaussopimus on todennettu oikeaksi. Vasta näiden edellytysten täytyttyä panttioikeus on kiinnittynyt panttikohteeseen ja panttaus on toimeenpanokelpoinen pantinantajan ja

¹²⁴ Sigman 2004, s. 54–55.

¹²⁵ Uniform Commercial Code Revised Article 9 1995, s. 8.

¹²⁶ Scottish Law Commission 2017, s. 68.

panttivelkojan välillä. Tämä tilanne kuvastaa panttioikeuden syntymistä panttausosapuolten välillä. Toisin sanoen panttaus on tehokas osapuolisuhteessa.¹²⁷

Perfecting-termille on mahdotonta löytää suoraa käännoä, mutta tutkielmassani tarkoitan tällä panttauksen saattamista tehokkaaksi kolmansia osapuolia kohtaan. Toisin sanoen tällä toimenpiteellä myös ulkopuoliset saatetaan tietoon siitä, että panttivelkojalla on ensisijainen oikeus panttikohteeseen. Tämä näyttäisi vastaavan Suomen panttioikeudessakin tunnettua julkivarmistusta.¹²⁸

Jotta panttaus tulee tehokkaaksi kolmansia kohtaan, tulee panttaus kirjata. Kirjaaminen määrittää panttausten etusijan eli sen, millä velkojalla on ensisijainen oikeus panttikohteeseen.¹²⁹ Jotta pantinsaaja voi hyödyntää UCC:n mukaisia oikeuksia ja oikeussuojakeinoja, on sekä kiinnittymisen että panttauksen saattamisen tehokkaaksi kolmansia kohtaan täytynyt tapahtua. Sillä ei ole kuitenkaan väliä, missä aikajärjestyksessä nämä ”toimenpiteet” on toteutettu.¹³⁰ On mahdollista, että rekisteröinti suoritetaan ennen kuin panttioikeus on edes syntynyt eli kiinnittyminen tapahtunut. Joissain tapauksissa voi käydä niin, etteivät kiinnittymisen edellytykset täyty, mutta rekisterimerkintä on tehty. Siksi rekisterimerkintä ei ole lopullinen sen suhteen, onko panttioikeus myönnetty.¹³¹

UCC 9–402 artiklan mukaan kirjaus on riittävä, kun se sisältää tiedot panttauksen osapuolista sekä yleisen kuvauksen panttikohteesta.¹³² Pantinantajan nimen kirjaaminen on erityisen tärkeää, koska panttaukset kirjataan panttivelallisen nimen alle.¹³³ Artikla ei siis edellytä itse panttaussopimuksen kirjaamista, vaan panttauksesta kirjataan ainoastaan vähimmäistiedot. Ei ole siten mitään takeita siitä, onko panttaussopimuksen ja ilmoitettujen tietojen välillä ristiriitaa. On vielä huomattava, että kirjauksessa ei ole varsinaisesti kyse panttioikeuden

¹²⁷ Uniform Commercial Code Revised Article 9 1995, s. 56–57 ja Katainen 2021, s. 25.

¹²⁸ Scottish Law Commission 2017, s. 68 ja Katainen 2021, s. 26.

¹²⁹ Uniform Commercial Code Revised Article 9 1995, s. 64.

¹³⁰ Uniform Commercial Code Revised Article 9 1995, s. 70 ja Katainen 2021, s. 26.

¹³¹ Scottish Law Commission 2017, s. 68 ja Katainen 2021, s. 26.

¹³² Uniform Commercial Code Revised Article 9 1995, s. 106 ja Katainen 2021, s. 26–27.

¹³³ Uniform Commercial Code Revised Article 9 1995, s. 111.

kirjaamisesta, vaan kirjaus on pikemminkin ilmoitus mahdollisen vakuuden olemassaolosta.¹³⁴ Näin ollen kirjauksen julkisuutta tuottava vaikutus voi jäädä heikoksi ja käytännössä tämä merkitsee sitä, että kolmannen on hankittava panttivelkojalta tarkemmat tiedot perustetusta vakuusoikeudesta ja sen sisällöstä.¹³⁵ UCC 9 artiklan kirjaamisjärjestelmän ytimessä on ajatus, että epäonnistuminen rekisteröinnissä ei tarkoita suoraan sitä, että vakuusoikeuden perustaminen epäonnistuisi. Tällöin ennemminkin vakuusoikeuden saattaminen tehokkaaksi kolmansia osapuolia kohtaan jää toteuttamatta (is unperfected).¹³⁶

UCC 9 artiklan kirjaamisjärjestelmä termeineen saattaa olla paikoin haastava ymmärtää. Se on kuitenkin helpottanut vakuudellisten luottojen laajentamista Yhdysvalloissa. Sillä on todennäköisesti myös tärkeä rooli ideoiden lähteenä, ellei myös mallina niiden toteuttamiselle Euroopan sisäisen, alueellisen ja kansainvälisen irtaimen vakuusoikeuksia koskevien uudistusten yhteydessä.¹³⁷ Tästä esimerkkinä voidaan mainita Belgia, jonka lainsäädäntöuudistuksen seurauksena syntyneessä laissa on nähtävissä vaikutteet juuri UCC 9 artiklan mukaisesta järjestelmästä.

4.8.6 Tekijänoikeuteen perustetun panttioikeuden rekisteröinti – rekisteröinti tekijänoikeuslain vai UCC:n mukaan?

Kuten on todettu, tekijänoikeus syntyy teoksen luomishetkellä eikä laki edellytä sen rekisteröintiä. Rekisteröinti on kuitenkin mahdollistettu tekijänoikeuslain mukaisella kirjauksella tekijänoikeusvirastoon. Tämän lisäksi myös UCC:n mukainen kirjaus on mahdollinen. Periaatteessa tekijänoikeuteen perustetun panttioikeuden kirjaaminen olisi mahdollista kummankin järjestelmän kautta ja voidaan huomata, että Yhdysvalloissa on osin päällekkäinen, kaksinainen vakuusjärjestelmä. Siten on tärkeää tutkia, kumman lain mukaan rekisteröinti tulee toteuttaa, jotta panttaus saa sille ominaisen sitovuuden kolmansia osapuolia kohtaan.

¹³⁴ Scottish Law Commission 2017, s. 68 ja Katainen 2021, s. 25–26.

¹³⁵ Tammi-Salminen 2012, s. 382 ja Katainen 2021, s. 27.

¹³⁶ Scottish Law Commission 2017, s. 68.

¹³⁷ Sigman 2004, s. 80.

Koska tekijänoikeus on yksinomaan liittovaltion lain alainen, ensisijaisesti sovellettavaksi tulee tekijänoikeuslaki. Tekijänoikeuslain 205 §:n mukaan mikä tahansa tekijänoikeuden omistuksen siirto tai muu tekijänoikeuteen liittyvä asiakirja voidaan tallentaa. Toisin sanoen tekijänoikeuslaissa säädetään nimenomaisesti kaikenlaisista tekijänoikeuteen liittyvistä asiakirjoista, joihin voidaan katsoa kuuluvan myös tekijänoikeuteen perustetun pantti- tai muuta vakuusoikeutta koskeva asiakirja. Edelleen tekijänoikeuslain mukaan asiakirjan tallentaminen tekijänoikeusvirastoon antaa kaikille henkilöille rakentavan tiedon tallennetussa asiakirjassa mainituista seikoista. Näin ollen voidaan todeta, että tekijänoikeuslaki tarjoaa paikan tekijänoikeuteen perustettujen panttioikeuksien tallentamiseen. Koska tällainen tallentaminen luo julkisuutta myös kolmansia osapuolia kohtaan, tallennusjärjestelmä on varmasti riittävä. Siksi panttaussopimuksen tallentaminen tekijänoikeusvirastoon saa aikaan riittävän tehokkuuden kolmansia kohtaan.¹³⁸

Tekijänoikeutta koskevan asiakirjan tallentaminen tekijänoikeusvirastoon antaa muille rakentavan ilmoituksen ainoastaan, kun myös itse tekijänoikeus on rekisteröity. Tämän seurauksena nousee esiin kysymys, voidaanko rekisteröimättömiin tekijänoikeuksiin perustettuja vakuusoikeuksia tallentaa tekijänoikeusvirastoon. Rekisteröimättömien tekijänoikeuksien osalta ongelmaksi nousee se, ettei tekijänoikeusvirastolla ole merkintää niiden olemassaolosta. Siten luonnollisesti niihin kohdistuvia panttioikeuksia ei ole mahdollista rekisteröidä tekijänoikeusvirastoon.¹³⁹ Rekisteröimättömiin tekijänoikeuksiin perustetut panttioikeudet on riittävää kirjata UCC 9 artiklan mukaisesti – ainakaan muuta vaihtoehtoa ei näyttäisi olevan olemassa.

Myös tuomioistuinkäytäntö osoittaa, että tekijänoikeuslaki ja sen mukainen kirjaaminen tekijänoikeusvirastoon on ensisijainen verrattuna UCC:n mukaiseen kirjaamiseen.

Tapauksessa *In re Peregrine*¹⁴⁰ tuomioistuin katsoi, ettei rekisteröityyn tekijänoikeuteen

¹³⁸ Bahrack 1987, s. 46–47.

¹³⁹ Lenihan – Pittoors 2009, Perfecting Security Interests in Intellectual Property Is Not a Perfect Process.

¹⁴⁰ *In re Peregrine*, 116 B.R. 194 (C.D. Cal 1990). Tapauksessa National Peregrine Inc. (NPI) on vakuusvelallinen, jonka omaisuus koostuu noin 145 elokuvan tekijänoikeuksista, jakeluoikeuksista ja lisensseistä sekä näiden elokuvien lisensoinnista eri ohjelmoijille aiheutuvista myyntisaamisista. NPI:n mukaan se omistaa osan tekijänoikeuksista kokonaan (assignment) ja muiden osalta sillä on yksinoikeus levittää teosta tietyllä alueella tai tietyn ajan. Vuonna 1985 Cap Fed on myöntänyt kuuden miljoonan luoton (fuusion seurauksena velallisena on nyt NPI), jonka vakuutena ovat nykyiset NPI:n omistamat tekijänoikeudet, jakeluoikeudet ja lisenssit. Cap Fed teki UCC:n mukaisen ilmoituksen Kaliforniassa, Coloradossa ja Utahissa, mutta ei kirjannut vakuusoikeutta Yhdysvaltojen tekijänoikeusvirastoon. Tapauksessa tuomioistuin on todennut, että liittovaltion

perustettua vakuusoikeutta ollut saatettu tehokkaaksi kolmansia, kun se oli kirjattu UCC:n mukaisesti. Vastaavasti tapauksessa *In re Avalon* pankki oli kirjannut ainoastaan UCC:n mukaisen ilmoituksen saattaakseen vakuusoikeuden tehokkaaksi kolmansia kohtaan. Tuomioistuimien katsoi, ettei vakuusoikeus ollut tehokas kolmansia kohtaan (perfect)¹⁴¹.

Tapauksessa *In re World Auxiliary Power Co.*¹⁴² tuomioistuimien katsoi, että rekisteröimättömän tekijänoikeus oli asianmukaisesti kirjattu, kun se oli kirjattu UCC:n mukaisesti. Siten näyttäisi siltä, että rekisteröimättömän tekijänoikeuden panttauksen kirjaaminen UCC:n mukaisesti olisi riittävää, jotta panttaus tulee tehokkaaksi kolmansia kohtaan. Ei ole kuitenkaan mitään takeita siitä, että kaikki tai edes osa tuomioistuimista noudattaisivat tätä tulkintaa. Sen sijaan rekisteröityjen tekijänoikeuksien osalta näyttäisi olevan selvää, että ensisijaisesti sovelletaan tekijänoikeuslakia.

4.9 Johtopäätökset oikeusvertailusta

Pohjoismaiden oikeusjärjestelmien vertailussa käy ilmi, että tekijänoikeutta säätelevät lait ovat pitkälti yhtenevät. Sen sijaan Italiassa tekijänoikeuslaki ja Ranskassa elokuvateoksia koskeva laki mahdollistavat tekijänoikeuden rekisteröimisen, mutta muutoin lait eivät ole verrattain sisällöllisesti kovinkaan erilaiset. Vertailussa käy ilmi, että eniten eroavaisuuksia ilmenee Yhdysvaltojen tekijänoikeuslain kanssa. Yhdysvaltojen tekijänoikeuslaki ei sisällä edelleenluovutuksen kieltoa, jolloin panttikohteen luovutuskelpoisuus ei ole sidoksissa

säännökset ohittavat osavaltion lain. Koska tekijänoikeuslaki ja UCC:n 9 artikla luovat erilaisia prioriteettijärjestelmiä, tulee joskus tilanteita, joissa saavutetaan erilaisia tuloksia riippuen siitä, mitä järjestelmää on käytetty. UCC:n mukaisen ilmoituksen saatavuus heikentäisi siten kongressin tekijänoikeuksia koskevaa prioriteettijärjestelmää. Tuomioistuimien päätyi siihen, että Cap Fedin olisi pitänyt kirjata vakuusoikeutensa tekijänoikeusvirastoon.

¹⁴¹ *In re Avalon*, 1997 Bankr. Lexis 806 (Bankr. D. Ariz., June 6, 1997). *In re Avalon* -tapaus osoittaa, että tekijänoikeuslain ja UCC 9 artiklan välillä on havaittavissa yhteensopimattomuus. Kyseisessä tapauksessa pankki jätti vain UCC:n mukaisen ilmoituksen vakuusoikeuden olemassaolosta. Avalon ansaitsi rahansa oman ohjelmistonsa jakelun ja ylläpidon kautta. Avalon oli rekisteröinyt ohjelmistonsa tekijänoikeudet vuosina 1986–1991, mutta se ei ollut rekisteröinyt tekijänoikeuksia ohjelmistonsa uudempiin versioihin. Pankki ei kirjannut vakuusoikeutta tekijänoikeuksiin, jotka olivat aiemmin rekisteröity, eikä rekisteröinyt tekijänoikeuksia ohjelmiston uudempiin versioihin eikä kirjannut tekijänoikeusvirastoon tietoturvaosuuttaan tällaisiin versioihin. Oikeus katsoi, että ohjelmistojen lisensoinnista ja myynnistä aiheutuvat tekijänoikeudet ja myyntisaamiset eivät olleet tehokkaita kolmansia vastaan (perfected). Viime kädessä tuomioistuimien omaksui useimpien kommentoijien kannan, että jokainen uusi tekijänoikeus on rekisteröitävä erikseen ja sitä vastaan kirjattava vakuusoikeus, jotta tekijänoikeuteen liittyvä turvallisuus etu saadaan täydelliseksi tietokoneohjelman päivityksen yhteydessä.

¹⁴² *In re World Auxiliary Power Co.* 303 F.3d 1120 (9th Cir. 2002). Tapauksessa tuomioistuimien totesi, että vaikka tekijänoikeuslain § 205 tarjoaa kansallisen rekisteröintijärjestelmän, jota sovelletaan vakuusoikeuksiin, tekijänoikeuslain mukaiset rekisteröintivaatimukset jättävät rekisteröimättömät tekijänoikeudet kyseisestä järjestelmästä pois.

osapuolten väliseen luovutussopimukseen ja siihen, mitä sopimuksessa on sovittu. Näin ollen Yhdysvaltojen tekijänoikeuslain mukaisesti tekijänoikeuden luovutuksensaaja voi käyttää oikeuksiaan vakuutena ja tältä osin tekijänoikeus soveltuu panttiobjektiksi. Koska Suomen TekijäL 28 §:n mukainen edelleenluovutuksen kieltö ei kuitenkaan suoraan tee tekijänoikeutta panttauskelvottomaksi, ei tältä osin näyttäisi olevan tarvetta tekijänoikeuslain muutokselle.

Yhdysvalloissa, Italiassa ja Ranskassa tekijänoikeuslaki mahdollistaa tekijänoikeuden sekä sitä koskevien siirtojen rekisteröimisen, mikä mahdollistaa panttauksen julkivarmistuksen tekemisen. On kuitenkin huomattava, että rekisteröinnin luotettavuutta heikentää se, ettei rekisteröinti ole pakollista. Rekisteröinnin tarkoituksena on saattaa panttaus sivullisten tietoisuuteen. Koska lainsäätäjät ei ole asettanut mitään velvollisuutta rekisteröimiseen, voi periaatteessa olla mahdollista, että panttioikeutta ei ole merkitty rekisteriin eivätkä siten kaikki panttioikeudet välttämättä näy rekisterissä. Rekisteröintimahdollisuus on kuitenkin avainasemassa, mitä tulee tekijänoikeuden panttauskelpoisuuteen.

Kun pohditaan näiden sääntelymallien hyödyntämiskelpoisuutta, täytyy myöntää, etteivät ne ole suoraan hyödyntämiskelpoisia. Tämä perustuu siihen, että näissä valtioissa tekijänoikeuden rekisteröiminen on mahdollista suoraan tekijänoikeuslain nojalla. Sen sijaan Suomessa tekijänoikeuslaki ei tunnusta rekisteröintiä – tällaista mahdollisuutta ei yksinkertaisesti ole olemassa. Rekisteröinnin tuomille eduille tulisi kuitenkin antaa painoarvoa, kun pohditaan rekisterijärjestelmän perustamista. Siten hyödyntämiskelpoisuutta pohdittaessa nousee esiin se, tulisiko Suomen tekijänoikeuslakia muuttaa siten, että itse tekijänoikeuslaki mahdollistaisi tekijänoikeuden rekisteröimisen ja sitä kautta sen panttauskelpoisuuden.

Lisäksi oikeusvertailevassa osiossa käy ilmi, että Tanskassa, Belgiassa, Iso-Britanniassa ja Yhdysvalloissa¹⁴³ esinevakuusjärjestelmät poikkeavat suomalaisesta siten, että niissä vakuusoikeuksia varten on perustettu ulkopuolinen rekisteröintijärjestelmä. Näin ollen toinen vaihtoehto olisi jättää tekijänoikeuslaki sellaisekseen ja luoda ulkopuolinen vakuusoikeuksia koskeva rekisteri, jolloin olemassa olevaa tekijänoikeuslainsäädäntöä ei tarvitsisi muuttaa

¹⁴³ Yhdysvaltojen UCC 9 artiklan mukainen rekisterijärjestelmä.

yhtä laajasti. Käytännössä tämä tarkoittaisi sitä, että vakuusoikeuksien perustamisesta ja täytäntöönpanosta säädettäisiin kokonaan uudessa laissa.

5 Tekijänoikeuden panttaus – kansainväliset ohjeet ja käytäntö

5.1 UNCITRAL:in opas

UNCITRAL on julkaissut vuonna 2011 uusimman lainsäädännöllisen oppaansa, joka käsittelee vakuusoikeuksien perustamista irtaimen omaisuuteen ja täydennyksenä aiempaan oppaaseen – vakuusoikeuksien perustamista nimenomaan immateriaalioikeuksiin.

Täydennysosan yleistavoitteena on ollut helpottaa vakuudellisten luottojen laajentamista immateriaalioikeuksien haltijoille, jotka käyttävät immateriaalioikeuksiaan luoton vakuutena, puuttumatta kuitenkaan immateriaalioikeuden peruseräisiin.¹⁴⁴

Oppaassa tehdään ero vakuusoikeuden luomisen (sen tehokkuuden osapuolten välillä) ja sen tehokkuuden kolmansia osapuolia kohtaan välillä. Käytännössä tämä erottelu tarkoittaa sitä, että vakuusoikeuden syntymisen vaatimukset voidaan pitää mahdollisimman pieninä, kun taas mahdolliset lisävaatimukset tähtäävät kolmansien osapuolien oikeuksiin. Ensisijainen syy tähän erotteluun on saavuttaa kolme oppaassa suositeltua keskeistä tavoitetta, nimittäin vakuusoikeuden perustaminen yksinkertaisella ja tehokkaalla tavalla, varmuuden ja läpinäkyvyyden lisääminen sekä selkeät prioriteettisäännöt. Oppaan mukaan immateriaaliomaisuutta koskeva vakuusoikeus, tässä tapauksessa panttioikeus, voidaan luoda pantinantajan ja panttivelkojan välisellä kirjallisella sopimuksella. Jotta panttioikeus olisi tehokas kolmansia osapuolia vastaan, vaaditaan vielä lisätoimia. Useimpien aineettomien oikeuksien osalta seuraava vaihe on panttioikeuden mahdollista olemassaoloa koskevan ilmoituksen rekisteröinti julkiseen rekisteriin.¹⁴⁵

Oppaassa on tunnistettu kaksi erilaista rekisterijärjestelmää. Ensimmäinen on yleinen vakuusoikeuksia koskeva rekisteri, johon voidaan rekisteröidä kaikenlaiseen irtaimen omaisuuteen perustettuja vakuusoikeuksia. Tämä näyttäisi vastaavan Yhdysvaltojen UCC 9

¹⁴⁴ UNCITRAL Legislative Guide on Secured Transactions – Supplement on Security Rights in Intellectual Property 2011, s. 1.

¹⁴⁵ UNCITRAL Legislative Guide on Secured Transactions – Supplement on Security Rights in Intellectual Property 2011, s. 35.

artiklan mukaista kirjaamisjärjestelmää samoin kuin Tanskassa olevaa järjestelmää, jossa vakuusoikeudet voidaan kirjata viralliseen yleiseen henkilökohtaisen omaisuuden rekisteriin.

Toinen oppaassa esitetty vaihtoehto on omaisuuskohtainen erikoisrekisteri, johon voidaan rekisteröidä ainoastaan tietyn tyyppiseen omaisuuteen perustetut vakuusoikeudet.

Jälkimmäinen näyttäisi vastaavan esimerkiksi Suomen teollisoikeuksia koskevia rekistereitä sekä Yhdysvaltojen tekijänoikeuslain mukaista rekisteröintiä tekijänoikeusvirastoon.

Oppaassa suositellaan, että valtioiden tulisi perustaa yleinen vakuusoikeuksia koskeva rekisteri. Rekisterin tarkoituksena on ensinnäkin tarjota tehokas menetelmä olemassa olevien tai tulevien omaisuserien vakuusoikeuden saattamiseksi voimaan kolmansia osapuolia kohtaan. Toiseksi järjestelmä tarjoaisi tehokkaan vertailukohdan rekisteröintiajankohtaan perustuville etuoikeussäännöille ja kolmanneksi se tarjoaisi objektiivisen tietolähteen luovuttajan omaisuutta käsitteleville kolmansille osapuolille siitä, onko omaisuuteen jo perustettu vakuusoikeus. Oppaassa on painotettu, että immateriaalioikeuksiin kohdistuvat vakuusoikeudet voivat tulla voimaan kolmansia osapuolia sitovasti rekisteröimällä ilmoitus yleiseen oikeuksia koskevaan rekisteriin. Tämä on mahdollista, vaikka kyseistä oikeutta itsessään ei ole rekisteröity.¹⁴⁶ Jos valtiossa on olemassa omaisuuskohtainen erikoisrekisteri, joka mahdollistaa asiakirjan tai vakuusoikeutta koskevan ilmoituksen rekisteröimisen, opas kehottaa välttämään tällaisen heikentämistä. Myös tällä rekisterijärjestelmällä voidaan saavuttaa vakuusoikeuden tehokkuus kolmansia osapuolia kohtaan.¹⁴⁷ UNCITRAL ei kuitenkaan suosittele kummankaan rekisterijärjestelmän luomista sellaisille valtioille, joilla ei jo ennestään ole olemassa rekisterijärjestelmää.¹⁴⁸

UNCITRAL:in mallilain 18 artiklan mukaan ensisijainen tapa saattaa vakuusoikeus tehokkaaksi kolmansia kohtaan on rekisteröiminen. Aineettomien irtainten esineiden osalta tämä on lisäksi ainoa mahdollinen tapa sillä perusteella, että aineetonta omaisuutta ei voida fyysisesti pitää hallussa. Hallinta on määritelty mallilaissa ainoastaan aineelliseen

¹⁴⁶ UNCITRAL Legislative Guide on Secured Transactions – Supplement on Security Rights in Intellectual Property 2011, s. 59.

¹⁴⁷ UNCITRAL Legislative Guide on Secured Transactions – Supplement on Security Rights in Intellectual Property 2011, s. 55.

¹⁴⁸ UNCITRAL Legislative Guide on Secured Transactions – Supplement on Security Rights in Intellectual Property 2011, s. 56.

omaisuuteen viitaten, jolloin hallinnan siirto ei voi tulla kysymykseen, kun vakuusoikeus perustetaan aineettomaan omaisuuteen ja tarkoituksena on saattaa vakuusoikeus tehokkaaksi kolmansia osapuolia kohtaan.¹⁴⁹

UNCITRAL:in oppaassa on tuotu esiin rekisteröinnin hyötyjen ohella se seikka, että aineettomaan oikeuteen perustetun vakuusoikeuden rekisteröimisellä voidaan saavuttaa vakuusoikeuden tehokkuus kolmansia osapuolia kohtaan. Tällöin tekijänoikeuteen perustetun panttioikeuden julkivarmistus ja tehokkuus kolmansia kohtaan saataisiin aikaan rekisterimerkinnällä. Se, ettei rekisterin perustamista suositella, jollei tällaista järjestelmää ole valtiossa ennestään olemassa, voi perustua siihen, ettei valtiolle aiheutuisi ylimääräistä vaivaa ja lisäkustannuksia. On kuitenkin huomattava, että rekisterijärjestelmän luomisella – oli se sitten yleinen vakuusoikeuksia koskeva järjestelmä taikka omaisuuskohtainen – voi olla pitkällä tähtäimellä huomattavia taloudellisia hyötyjä. Kun pohditaan rekisterijärjestelmän luomista, tulisi huomioon ottaa siitä syntyvien kustannusten ohella myös sillä mahdollisesti saatavat hyödyt.

Vaikka opas ei suosittele sellaisia valtioita luomaan rekisterijärjestelmää, joissa järjestelmää ei entuudestaan ole, on pidettävä mielessä, että opas on ainoastaan tarkoitettu neuvomaan. Koska sillä ei ole lain tavoin velvoittavaa vaikutusta, voivat valtiot luoda rekisterijärjestelmän tekijänoikeuksien panttauksen mahdollistamiseksi parhaaksi katsomallaan tavalla. Tällä tavoin on toiminut esimerkiksi Belgia, joka on ottanut vaikutteita irtaimen omaisuuden vakuusoikeuksia koskevassa lainsäädäntöuudistuksessaan UNCITRAL:in oppaasta ja luonut kokonaan uuden elektronisen rekisteröintijärjestelmän irtainta omaisuutta koskevien vakuusoikeuksien rekisteröimiseksi.¹⁵⁰

5.2 WIPO:n tutkimus

WIPO on tehnyt vuonna 2010 tutkimuksen, jossa on selvitetty eri valtioiden tekijänoikeuksien rekisteröintijärjestelmiä. Kyselyyn on vastannut kahdeksankymmentä valtiota, joista jopa 48 jäsenvaltiossa on jonkinlainen tekijänoikeuksia koskeva vapaaehtoinen

¹⁴⁹ UNCITRAL Model Law on Secured Transactions – Guide to Enactment 2017, s. 43.

¹⁵⁰ Dirix – Sagaert 2014, s. 241.

rekisteröintijärjestelmä.¹⁵¹ Kuten edellä on todettu, rekisteröintijärjestelmä mahdollistaa tekijänoikeuden panttauksen ainakin siinä mielessä, että julkivarmistus saadaan toteutettua.

Tutkimuksessa on saatu selville ensinnäkin, että suurimmassa osassa valtioita ei edellytetä rekisteröintijärjestelmää tekijänoikeuden siirroille tai lisensoinnille. Kuitenkin joissain valtioissa, kuten Albaniassa, Chilessä, Moldovassa ja Thaimaassa oikeuksien siirron tai lisenssin kirjaaminen on pakollista.¹⁵² Tällaisen mallin omaksuminen tuntuisi melko radikaalilta ratkaisulta ja voisi johtaa hyvinkin suuriin muutoksiin Suomen lainsäädännössä ja myös koko esinevakuusjärjestelmässämme. Rekisteröimisen asettaminen pakolliseksi olisi myös kyseenalaista, kun otetaan huomioon Bernin sopimus.

Toisen ryhmän muodostavat ne valtiot, joissa tekijänoikeuksien siirtojen ja lisenssien tallentaminen rekisteriin on vapaaehtoista. Tutkimuksen mukaan 23 valtiossa on olemassa rekisteri tekijänoikeuksien siirtoja varten, mutta rekisteröinti perustuu vapaaehtoisuuteen. Tällainen mahdollisuus on esimerkiksi Kiinassa, Italiassa, Japanissa, Espanjassa, Ukrainassa sekä Yhdysvalloissa. Sen sijaan esimerkiksi Koreassa on mahdollista rekisteröidä ainoastaan siirrot, joissa kaikki oikeudet siirtyvät, kun taas yksinkertaisia lisenssejä ei voida rekisteröidä. Toisena esimerkkinä on Venäjä, jossa on mahdollista kirjata vain sellaiset sopimukset, jotka koskevat rekisteröityjen tietokoneohjelmien ja tietokantojen yksinoikeuksien luovuttamista ja tällaisten oikeuksien siirtoa kolmansille osapuolille ilman sopimusta.¹⁵³

Vapaaehtoisuuteen perustuva rekisteröintijärjestelmä tuntuu pakollista järjestelmää tarkoituksenmukaisemmalta ratkaisulta. Tällainen järjestelmä voisi tuoda lisähyötyjä niille, jotka haluavat rekisteröidä oikeutensa, mutta rekisteröinti ei olisi kuitenkaan vaatimuksena tiettyjen tekijänoikeudelle ominaisten hyötyjen saamiseksi. Mikäli omaksuttaisiin vapaaehtoinen rekisteröintijärjestelmä, voisi olla yksinkertaisempaa rakentaa se sellaiseksi, ettei rekisteri poissulje tietynlaisia teoslajeja taikka lisenssejä. Rekisteri olisi tällöin avoin

¹⁵¹ WIPO Summary of the Responses to the Questionnaire for Survey on Copyright Registration and Deposit Systems 2010, s. 1.

¹⁵² WIPO Summary of the Responses to the Questionnaire for Survey on Copyright Registration and Deposit Systems 2010, s. 3. Lisäksi tekijänoikeuden siirtojen ja lisenssien rekisteröinti on pakollista myös Keniassa, Saudi-Arabian kuningaskunnassa, Jamaikassa, Kirgisian tasavallassa ja Etelä-Afrikassa.

¹⁵³ WIPO Summary of the Responses to the Questionnaire for Survey on Copyright Registration and Deposit Systems 2010, s. 3.

kaikenlaisten tekijänoikeuksien siirtojen ja lisenssien – oli se sitten yksinoikeudellinen taikka yksinkertainen – rekisteröimiselle.

Tutkimuksen mukaan suurimmassa osassa valtioista ei ole mahdollista rekisteröidä tekijänoikeuteen perustettua vakuusoikeutta. Tällainen rekisteröintimahdollisuus on kuitenkin esimerkiksi Italiassa, Tanskassa sekä Yhdysvalloissa, joita on käsitelty tarkemmin edeltävässä luvussa. Myös Kiinassa on samankaltainen järjestelmä, jossa tekijänoikeuteen tai lähioikeuksiin liittyvän vakuusoikeuden kirjaaminen tapahtuu rekisteröimällä tekijänoikeuden panttaussopimus. Tällöin edellytetään, että pantinantajan ja pantinhaltija tekevät rekisteröinnin samanaikaisesti ja että pantinhaltija on laillinen tekijänoikeuden omistaja. Myös Korean tasavallassa on mahdollista rekisteröidä tekijänoikeuteen perustettu vakuusoikeus sekä sen siirto, muuttaminen ja irtisanominen. Edellytyksenä on, että kumpikin vakuusoikeuden osapuoli hakee rekisteröintiä yhdessä. Kiinan tavoin myös Kirgisiän tasavallassa tekijänoikeus voi olla vakuuden kohteena ja vakuusoikeuden kirjaaminen tapahtuu niin ikään rekisteröimällä panttaussopimus. Kirgisiassa rekisteröinti on kuitenkin tehty pakolliseksi sellaisissa tapauksissa, joissa panttaussopimuksen mukaiset velvoitteet ylittävät tietyn summan¹⁵⁴. Muutoin tekijänoikeuteen kohdistuvan panttaussopimuksen kirjaaminen on vapaaehtoista.¹⁵⁵

Vapaaehtoinen kirjaamisjärjestelmä, johon panttausjärjestelyn osapuolet voisivat kirjata tekijänoikeuteen perustetun panttioikeuden, olisi avain julkivarmistuksen toteuttamisen. Panttaussopimuksen kirjaaminen toisi myös sivullisten tietoon yksilöidyt tiedot panttauksesta – edellyttäen tietenkin, että myös kolmansilla on vapaa pääsy rekisterin tietoihin.

WIPO:n tutkimuksesta käy ilmi, että pääsääntöisesti valtiolla ei ole tekijänoikeuksia koskevaa rekisteriä eikä muutakaan sellaista järjestelmää, johon tekijänoikeuden siirrot tai niihin perustetut vakuusoikeudet voitaisiin kirjata. Tästäkin ”pääsäännöstä” on kuitenkin löydettävissä poikkeuksia. Osassa valtioista on olemassa rekisterijärjestelmä, joka mahdollistaa joko tekijänoikeuden siirtojen ja/tai lisenssien kirjaamisen taikka panttauksen kannalta parhaassa tapauksessa tekijänoikeuteen perustetun panttioikeuden kirjaamisen.

¹⁵⁴ Velvoitteiden ylittäessä 25 000 somia eli tällä hetkellä noin 250 euroa, rekisteröinti on pakollinen.

¹⁵⁵ WIPO Summary of the Responses to the Questionnaire for Survey on Copyright Registration and Deposit Systems 2010, s. 4.

Näissä valtioissa panttauksen julkivarmistaminen voidaan yksinkertaisesti toteuttaa rekisterimerkinnän avulla.

On kuitenkin huomattava, että rekisterin olemassaolo ei kerro suoraan, onko panttaus kussakin valtiossa tehokas, koska valtioiden väliset esineoikeusjärjestelmät poikkeavat toisistaan ja panttaukselle on voitu asettaa erilaisia edellytyksiä. Sen sijaan Suomessa edellä esitetyn kaltainen rekisteröintijärjestelmä toimisi julkivarmistuskeinona ja mahdollistaisi tekijänoikeuden panttauksen. Rekisteröintijärjestelmältä tulee kuitenkin edellyttää julkisuutta, jotta myös sivullisilla on sinne vapaa pääsy.

6 Ulkomaisten sääntelymallien hyödyntämismahdollisuudet

6.1 Tekijänoikeuksia koskeva rekisteri

Tekijänoikeuden rekisteröinti on joissain valtioista mahdollista samoin kuin tekijänoikeuden siirtojen ja siihen perustettujen vakuusoikeuksien rekisteröintikin. Tällöin tekijänoikeuslakiin on sisällytetty rekisteröintimahdollisuus, joko tiettyjen teostyyppien osalta taikka koskien kaikkia tekijänoikeuksia teostyyppistä huolimatta. Useimmiten rekisteröinti perustuu vapaaehtoisuuteen. Tekijänoikeussuojan saamiseksi ei edellytetä rekisteröintiä, mutta se voi olla merkityksellistä etenkin, kun tarkoituksena on tekijänoikeuden panttaaminen. Tällöin panttioikeuden merkitseminen rekisteriin on keino toteuttaa julkivarmistus.

Mikäli tekijänoikeuden rekisteröinti haluttaisiin mahdollistaa nimenomaan perustamalla tekijänoikeuksia koskeva rekisteri, tulisi lähtökohtaisesti päivittää tekijänoikeuslakia. Tämänhetkinen voimassa oleva tekijänoikeuslaki ei sisällä, eivätkä tosin aiemmatkaan, minkäänlaisia säännöksiä rekisteröinnistä eikä tällaista rekisteriä ole Suomessa olemassa. Koska tekijänoikeussuojan saamiselle ei voida asettaa edellytykseksi teoksen rekisteröintiä, tulisi tekijänoikeuslakiin sisällyttää säännös tekijänoikeuden rekisteröinnin *mahdollisuudesta*. Tämä voitaisiin toteuttaa esimerkiksi ottamalla mallia Yhdysvaltojen tekijänoikeuslaista, jonka 205 §:ssä säädetään, että jokainen tekijänoikeuden omistajuuden siirto *voidaan* tallentaa tekijänoikeusvirastoon. Tekijänoikeuksien rekisteröintiä varten tulisi perustaa uusi taho, joka vastaa rekisterimerkintöjen ylläpidosta, esimerkiksi vastaavan kaltainen kuin patentti- ja rekisterihallitus.

Lisäksi tekijänoikeuslain sääntelyyn olisi tarkoituksenmukaista sisällyttää se, mitä tietoja rekisteriin tulee merkitä. Myös rekisterimerkinnän oikeusvaikutuksista tulisi säätää, esimerkiksi vastaavalla tavalla kuin tavaramerkin osalta on TavaramerkkiL 40 §:ssä säädetty. Lainsäännöksen mukaan, mikäli panttausta ei ole merkitty tavaramerkkirekisteriin, panttaus ei sido vilpittömässä mielessä olevaa kolmatta taikka tavaramerkin hakijan tai haltijan velkojia. Näin ollen panttioikeus syntyy vasta, kun kirjallinen panttaussopimus on merkitty rekisteriin.

Kun pohditaan sitä, millä tavoin käytännössä tekijänoikeuden panttaus viedään rekisteriin, voidaan apuna käyttää esimerkiksi tavaramerkkiä koskevaa käytäntöä. Tavaramerkkiä koskevaa panttausmerkintää haettaessa hakemukseen on merkittävä pantinhaltijan nimi, kotipaikka, osoite ja panttaussopimuksen päivämäärä. Hakemuksen liitteeksi tulee toimittava osapuolten välinen panttaussopimus. Rekisteriin tehdään merkintä päätöksestä ja päätöksen päivämäärästä sekä merkitään pantinhaltijan nimi ja kotipaikka. Myös panttaussopimuksen ja päivämäärä merkitään rekisteriin. Rekisteröintipäätöksen jälkeen pantinhaltija saa itselleen jäljennöksen panttauksen rekisteröinnistä, joka toimii osoituksena panttauksesta.¹⁵⁶ Näin ollen tekijänoikeutta koskevan panttioikeuden rekisteröinti voitaisiin toteuttaa vastaavalla tavalla kuin tavaramerkin osalta.

Tekijänoikeusrekisterin laajuutta pohdittaessa on vaihtoehtoina, että rekisteri voi koskea vain tiettyjä teoslajeja kuten Italiassa, jolloin kutakin teoslajia koskee oma erityisrekisterinsä. Tällöin ongelmaksi nousee se, ettei rekisteriin voi merkitä kaikenlaisia tekijänoikeuksia ja jotkut jäävät siten panttauskelvottomiksi. Kaikkein tarkoituksenmukaisinta olisi siten luoda sellainen tekijänoikeuksia koskeva rekisteri, johon on mahdollista rekisteröidä tekijänoikeudet teolajista riippumatta. Tämä järjestelmä vastaisi pitkälti Yhdysvaltojen tekijänoikeusrekisteriä. Mikäli tällainen malli omaksuttaisiin, näyttäisi siltä, että tekijänoikeuksien osalta sääntely muistuttaisi teollisoikeuksia koskevaa sääntelyä.

Onko kuitenkin tarkoituksenmukaista kasvattaa tekijänoikeuden suojaa? Tuskin ei, sillä tekijänoikeuden tuottama suoja alkaa automaattisesti teoksen luomishetkellä eikä suojan saamiseksi voida edellyttää rekisteröintiä. Lisäksi, mikäli itse tekijänoikeus voitaisiin

¹⁵⁶ Tuominen 2001, s. 69.

rekisteröidä, voi esille nousta sama ongelma kuin Yhdysvalloissa senkin osalta, että rekisteröimättömiä tekijänoikeuksia kohdellaan eri tavalla, koska rekisteröimättömään tekijänoikeuteen perustettua panttioikeutta ei liene mahdollista tallentaa rekisteriin. Siten rekisteröintimahdollisuus ei käytännössä ratkaisisi sitä, kuinka rekisteröimättömien tekijänoikeuksien panttauksessa tulisi toimia, vaan tilanne jäisi niiden osalta ennalleen.

Tekijänoikeuksia koskevaa rekisteriä perustettaessa tulisi pitää mielessä koko muutoksen tarkoitus – nimittäin mahdollistaa tekijänoikeuden hyödyntäminen panttauksessa. Näin ollen rekisterin tavoitteena ei olisi niinkään tekijänoikeussuojan kasvattaminen tai itse tekijänoikeuden rekisteröiminen. Käytännössä rekisteriin voitaisiin merkitä sellaiset panttioikeudet, joissa panttiobjektina on tekijänoikeus tai jokin siihen kuuluvista oikeuksista, esimerkiksi oikeus levittää teosta. Siten tekijänoikeuksia varten perustettu rekisteri olisi tarkoitettu palvelemaan nimenomaan vakuuskäyttöä.

Tekijänoikeuden panttauskelpoisuuden epäselvä oikeustila ei ole ongelma ainoastaan Suomessa, vaan hyvin monessa muussakin valtiossa. Tekijänoikeus, kuten muutkin immateriaalioikeudet, ovat melko kansainvälinen oikeudenala. Voisiko tekijänoikeuden panttauskelpoisuutta yhtenäistää esimerkiksi EU:n tasolla? Tämä voitaisiin toteuttaa luomalla vapaaehtoinen tekijänoikeuksia koskeva rekisteri, joka olisi kaikkien Euroopan Unionin jäsenvaltioiden ulottuvissa. Vertailuna voidaan jälleen käyttää tavaramerkkiä, josta EU:n laajuista tavaramerkkirekisteriä ylläpitää EUIPO. EU-tavaramerkki antaa suojan kaikissa EU:n jäsenvaltioissa. Lisäksi tavaramerkin rekisteröinti on mahdollista myöskin kansainvälisesti, ja tästä rekisteröinnistä vastaa WIPO.¹⁵⁷

Koska tekijänoikeus ei ole teollisoikeus, ei ole suinkaan varmaa, että EU:n laajuinen tekijänoikeusrekisteri voitaisiin sijoittaa EUIPO:n alaisuuteen. Tätä varten voitaisiin siis joutua perustamaan kokonaan uusi organisaatio, mikä johtaisi jälleen monimutkaisiin toimenpiteisiin. Sen sijaan WIPO, joka vastaa kaikesta immateriaaliomaisuudesta, voisi teoriassa perustaa kansainvälisen tekijänoikeuksia koskevan rekisterin. Kaikkein yksinkertaisinta olisi kuitenkin luoda Yhdysvaltojen kaltainen tekijänoikeuden rekisteröintijärjestelmä kansallisella tasolla. Tällöin luotaisiin tekijänoikeuksia koskeva

¹⁵⁷ EUIPO, Tavaramerkit Euroopan Unionissa 2016.

rekisteri, johon voidaan merkitä tekijänoikeuteen perustetut vakuusoikeudet ja muutettaisiin tekijänoikeuslakia, mitkä yhdessä mahdollistaisivat tekijänoikeuden panttauksen. Tällöin ainakin jommankumman panttausosapuolen tulisi olla suomalainen, jotta panttioikeus tekijänoikeuteen voidaan merkitä rekisteriin. Tekijänoikeuden panttaus olisi siten pätevä ainakin kansallisella tasolla.¹⁵⁸

6.2 Yleinen vakuusoikeuksia koskeva rekisteri

Toinen mahdollisuus tekijänoikeuteen perustetun panttioikeuden rekisteröimiselle on oikeuden kirjaaminen yleiseen vakuusoikeuksia koskevaan rekisteriin. Tällainen järjestelmä on muun muassa Tanskassa, Belgiassa, Iso-Britanniassa ja Yhdysvalloissa.

Yhdysvaltojen UCC:n mukainen kirjaus on riittävä, kun se sisältää tiedon panttauksen osapuolista ja yleisen kuvauksen panttikohteesta. Tällainen vähimmäiskirjaukseen perustuva järjestelmä, jossa on kyse oikeastaan ilmoituksesta mahdollisen vakuusoikeuden olemassaolosta, ei nähtävästi ole täysin ongelmaton, koska ei voida täysin luottaa siihen, vastaavatko kirjatut tiedot panttaussopimuksen sisältöä. Notice filing -järjestelmän tyypillisin ero perinteisiin rekisteröintijärjestelmiin on se, että ilmoituksen tekeminen on osapuolikohtaista – ei tapahtumakohtaista. Kyse ei ole panttaussopimuksen kirjaamisesta, vaan panttauksesta kirjataan ainoastaan vähimmäistiedot, jotka ovat ilmoitus siitä, että tietyt osapuolet ovat tehneet tai ovat aikeissa perustaa vakuusoikeuden tiettyyn omaisuuteen liittyen. Ilmoitus on lisäksi mahdollista tehdä etukäteen, eikä ilmoitettu omaisuuteen perustettu vakuusoikeus välttämättä koskaan toteudu. Lisäksi sama ilmoitus voi koskea useita toisiinsa liittyviä tapahtumia. Rekisteriin ilmoitetut tiedot ovat väistämättä luonteeltaan melko yleisiä ja ovat pikemminkin kehoitus lisäselvitykseen kuin täydellinen selostus vakuusoikeudesta. Näin ollen kirjauksen julkisuutta tuottava vaikutus voi jäädä vaillinaiseksi, koska käytännössä sivullisen on selvitettävä vakuusoikeuden aineellisoikeudellinen pätevyys panttivelkojalta.

Yhdysvaltojen UCC:n mukaista notice filing -järjestelmää ehkä parempi malli voisi olla Iso-Britannian transaction filing -järjestelmä. Tällöin perustettaisiin yleinen rekisterijärjestelmä, johon voidaan tallentaa irtaimia esineitä ja myös immateriaaliomaisuutta koskevat

¹⁵⁸ On kuitenkin huomattava, että rajat ylittävässä panttausta koskevissa tilanteissa voi nousta esiin omat ongelmansa. Niitä ei kuitenkaan käsitellä tässä tutkielmassa.

vakuusjärjestelyt. Vaikka Iso-Britannian transaction filing -järjestelmässä ei voida rekisteröidä panttioikeuksia, vaan miltei kaikki muut vakuusoikeudet, voisi järjestelmä silti toimia mallina. Mallin mukaan rekisteriin kirjattaisiin osapuolten välinen panttaussopimus, mikä toimisi julkivarmistuksena. Vastaavanlainen järjestelmä on myös Tanskassa, jossa irtaimen omaisuuteen perustetut vakuusoikeudet on mahdollista kirjata yleiseen henkilökohtaisen omaisuuden rekisteriin. Tanskan järjestelmässä on kuitenkin mahdollista rekisteröidä muutakin kuin ainoastaan irtaimen omaisuuteen perustetut vakuusoikeudet, eikä Tanskan mallin hyödyntäminen sellaisessa laajuudessaan liene tarpeen tässä tilanteessa. Kyse on kuitenkin tekijänoikeuden panttauskelpoisuuden mahdollistamisesta.

Mikäli tekijänoikeuden panttaus haluttaisiin mahdollistaa nimenomaan perustamalla yleinen irtainta omaisuutta koskeva vakuusoikeusrekisteri, lähtökohtana olisi sääntelyn sisällyttäminen johonkin muuhun lakiin kuin tekijänoikeuslakiin. Esimerkiksi Iso-Britanniassa sääntelyperusta löytyy yhtiöitä koskevasta laista ja Belgiassa siviililaista. Näyttäisi kuitenkin siltä, ettei tämä käytännössä ole mahdollista tai ainakaan tarkoituksenmukaista sillä perusteella, että Suomessa ei ole lakia, joka koskisi ainoastaan irtainta omaisuutta. Sääntelyn sisällyttäminen johonkin olemassa olevaan lakiin tuntuisi kovin erikoiselta.

Yleisen vakuusoikeuksia koskevan rekisterin perustaminen vaatisi koko Suomen esinevakuusoikeuden läpi käyntiä, mikä voisi olla kovin työläs toteuttaa. On kuitenkin huomattava, että Belgiassa vastaavanlainen uudistus toteutettiin vuoden 2013 lainsäädäntömuutoksella, jolla esineoikeuksia koskeva järjestelmä muutettiin vastaamaan Yhdysvaltojen UCC 9 artiklaa. Ei siten voida pitää täysin mahdottomana, etteikö tällaista esinevakuusoikeuksia koskevan järjestelmän uusimista voitaisi toteuttaa myös Suomessa. Yleinen irtainta omaisuutta koskeva vakuusoikeusrekisteri voisi olla tarkoituksenmukainen ratkaisu, mikäli valtiossa ei ole olemassa tiettyjä omaisuuslajeja koskevia erityisrekistereitä. Koska Suomessa on teollisoikeuksille oma rekisterinsä, yleisen vakuusoikeuksia koskevan rekisterin perustaminen myötä meillä olisi kaksinainen rekisterijärjestelmä ja sen mukana tuomat haasteet. Vaikka tällaisen luominen mahdollistaisi tekijänoikeuden panttauksen, etenkin teollisoikeuksien osalta nousisi ongelmaksi, kumpaan rekisteriin niitä koskevat panttioikeudet tulee kirjata. Ei voi siten olla tarkoituksenmukaista luoda päällekkäistä rekisterijärjestelmää, ellei samalla luoda tarkkoja sääntöjä siitä, kumpaan rekisteriin panttioikeus tulee merkitä.

On vielä huomattava, että yleisen irtainta omaisuutta koskevan vakuusoikeusrekisterin luominen voi tulla jopa kalliimmaksi kuin se, että luotaisiin ainoastaan tekijänoikeutta koskeva rekisterijärjestelmä. Jälkimmäisessä vaihtoehdossa muutoksen kohteena olisi nimittäin ainoastaan tekijänoikeuslaki ja tekijänoikeutta koskevan rekisterin perustaminen. Tällä tavoin toimimalla on mahdollista välttää ongelmat, jotka kaksinaisesta vakuusjärjestelmästä aiheutuisi.

Yleisen vakuusoikeusrekisterin perustaminen näyttäisi olevan melko epätodennäköistä ainakin tässä vaiheessa. Esimerkiksi kauppaja- ja teollisuusministeriön perustama työryhmä on vuonna 1996 julkaistussa raportissaan pohtinut kysymystä julkisen panttirekisterin perustamisesta, mutta siinä ei ainakaan vielä tuolloin katsottu ajankohtaiseksi esittää panttirekisterin perustamista. Työryhmä on kuitenkin esittänyt, että panttirekisterin perustamisen tarpeellisuutta ja toteuttamismalleja tulisi selvittää tulevaisuudessa yksityiskohtaisemmin.¹⁵⁹ Vaikka julkisen pantti- tai vakuusoikeusrekisterin perustaminen voisi ratkaista tekijänoikeuden panttioikeuden julkivarmistamisen ohella muihinkin vakuusjärjestelyihin¹⁶⁰ liittyviä ongelmia, näyttäisi siltä, että tulisi esittää vahvat perustelut, jotta muutosta lähdettäisiin viemään eteenpäin käytännössä.

7 Johtopäätökset

Moderni ja globalisoitunut maailma on nähnyt valtavaa kasvua taiteen, median ja tekniikan alalla. Tämä kasvu on laajentanut tekijänoikeuksien aluetta kaikissa viestintämuodoissa. Erityisesti viihde- ja julkaisuteollisuus ovat aloja, joissa tekijänoikeussuojan merkitys on kasvanut ja joissa tekijänoikeuden kaupallinen arvo on kasvanut sellaiselle tasolle, että se voi olla yrityksen arvokkain omaisuus. Aivan kuten merkittävä osa yrityksen arvosta voi olla tavaramerkissä, joka antaa sen tuotteille tunnettavuutta, elokuvayhtiön ainoa tulonlähde ja ainoa omaisuus, jolla se voi saada rahoitusta, voi olla tekijänoikeus esimerkiksi elokuvaan.

¹⁵⁹ Kovenanttityöryhmä 1996, s. 77. Työryhmän tehtävänä oli selvittää mahdollisuuksia luottosopimusten erityisehtojen käytön edistämiseen pk-yritysten rahoituksessa. Tässä yhteydessä työryhmä on pohtinut mahdollisuutta perustaa julkinen panttirekisteri.

¹⁶⁰ Tammi-Salminen on teoksessaan ”Sopimus, kompetenssi ja kolmas: Varallisuus oikeudellinen tutkimus negative pledge -lausekkeiden sivullisittovuudesta” esittänyt, että julkinen panttirekisteri voisi toimia kompetenssinrajoitusehtojen sivullisittovuuden vahvistamisessa. Ehto saataisiin julkistettua kirjaamalla se panttirekisteriin.

Aikoinaan velan vakuudeksi on yleensä hyväksytty ainoastaan aineellista omaisuutta, mutta nykyään niin yritykset kuin yksityisetkin henkilöt voivat luottaa siihen, että myös aineetonta omaisuutta voidaan käyttää samaan tarkoitukseen. Tämä muutos voi johtua osittain globaalin taloudellisen perustan muutoksesta perinteisestä teollisesta liiketoiminnasta aineettomaan, tietoon perustuvaan teknologiaan. Aiemmin perinteisiin vakuuksiin luottaneet yritykset voivat nyt lisätä rahoituksen saantiaan tarjoamalla vakuudeksi aineetonta omaisuutta, mikä mahdollistaa jo menestyneiden, kokeneiden yritysten kasvun ja laajentumisen. On kuitenkin huomattava, että aineettoman omaisuuden käyttö velan vakuutena voi lisätä myös uusien yritysten mahdollisuuksia. Esimerkiksi uudella elokuvayhtiöllä, jolla ei ole vakiintunutta luottoluokitusta ja ainoastaan vähän aineellista omaisuutta, on mahdollisuus saada lainaa käyttämällä tekijänoikeuksiaan vakuutena.

Tekijänoikeuksien merkitys osana yritysten varallisuutta sekä tarve käyttää tällaista omaisuutta rahoituksen saamiseksi on kasvanut. Siksi on tarpeen tutkia, onko tekijänoikeuden käyttö velan vakuutena ja etenkin panttauksessa mahdollista. Tutkielman ensimmäisenä tavoitteena olikin selvittää, mikä on vallitseva oikeustila kansallisen lainsäädäntömme puitteissa. Tekijänoikeuden panttauskelpoisuuteen ei ole löydettävissä yksiselitteistä vastausta. Oikeuskirjallisuudesta ei ole löydettävissä yhtä vallitsevaa kantaa mitä tulee tekijänoikeuden panttauskelpoisuuteen, vaan argumentteja on esitetty niin panttauskelpoisuuden puolesta kuin sitä vastaan.

Ongelmaksi tekijänoikeuden panttauksessa näyttäisi nousevan ensinnäkin tekijänoikeuden ulosmittauskelpoisuus. Tekijänoikeuslain 42 § kieltää tekijänoikeuden ulosmittaamisen tekijältä sekä tämän lähipiiriltä. Lainsäädännöksestä ei voida kuitenkaan päätellä yleistä tekijänoikeuden ulosmittaamisen kieltoa, vaan säännös määrittelee ainoastaan ne henkilötahot, joilta oikeuden ulosmittaaminen on kielletty. Säännöksen ensisijaisena tarkoituksena on suojata tekijää ja tämän läheisiä teoksen enneaikaiselta julkistamiselta. Siten ulosmittauksen kiellon voitaisiin nähdä olevan ajallisesti rajallinen eli kiello päättyisi, kun teos on julkaistu ja näin myös säännöksen tarkoitus toteutuisi. Toisaalta olisi myös perusteltua, että tekijä voisi vapaaehtoisesti käyttää tekijänoikeuttaan panttiobjektina ja samalla ottaa riskin siitä, että teos julkaistaan enneaikaisesti maksuhäiriötilanteessa. Ei ole kuitenkaan takeita siitä, että ulosmittauskieltoa tulkittaisiin esimerkiksi tuomioistuimessa tällä tavalla, vaikka näkemys tuntuukin perustellulta.

Jos päädytään siihen, ettei tekijänoikeutta saa ulosmitata tekijältä taikka tämän läheiseltä, on selvää, ettei kielto ulotu esimerkiksi tekijänoikeuden luovutuksensaajiin. Luovutuksensaajan osalta ulosmittauskelpoisuutta rajoittaa tekijän ja luovutuksensaajan välinen luovutussopimus. Tekijänoikeuslain 28 §:stä nimittäin johtuu, ettei luovutuksensaaja voi luovuttaa oikeuttaan, ellei tästä ole sovittu taikka tekijältä saatu lupaa edelleenluovutukseen. Mikäli luovutussopimus mahdollistaa edelleenluovutuksen, tekijänoikeus on luovutuksensaajalta ulosmittauskelpoinen ja siten panttavissa. Näin ollen ulosmittauskelpoisuuden vaatimus ei nouse ongelmaksi tekijänoikeuden panttauskelpoisuutta arvioitaessa.

Toisena ja ehkä suurempana ongelmana tekijänoikeuden panttauksessa näyttäisi olevan panttioikeuden julkivarmistus. Perinteisiä julkivarmistuskeinoja ovat hallinnan siirto, kirjaaminen sekä panttausilmoitus. Suomessa muiden teollisoikeuksien osalta panttauksen julkivarmistus toteutetaan kirjauksella kutakin teollisoikeutta koskevaan rekisteriin. Koska tekijänoikeuksista ei ylläpidetä rekisteriä, kirjaaminen julkivarmistuskeinona on poissuljettu. Myöskään hallinnan siirto ei tule kyseeseen, koska aineetonta omaisuutta ei voida siirtää. Ei ole myöskään soveltuvaa kolmatta tahoja, jolle panttausilmoitus voitaisiin tehdä.

Tekijänoikeuden panttauksen julkivarmistukseen ovat suhtautuneet myönteisesti etenkin Kivimäki sekä Rahnasto. Kumpikin on painottanut panttaussopimuksen ja sen sisällön tärkeyttä. Kivimäen mukaan tekijänoikeuden panttaussopimuksen kirjallinen muoto voisi toimia julkivarmistuksena, koska kirjallinen panttaussopimus osoittaisi ensinnäkin sen, että panttausta on todella tarkoitettu ja toiseksi ajankohdan, jolloin panttaus on tapahtunut. Rahnaston näkemyksen mukaan panttaussopimus voisi niin ikään toimia julkivarmistuksena, jos panttaussopimuksessa on tehokkaasti estetty pantinantajan mahdollisuudet hyödyntää pantattua tekijänoikeutta ilman pantinsaajan suostumusta. Vaikka panttiobjekti saataisiin sopimuksella siirretyksi pantinantajan määräysvallasta siten, että panttivelkoja saa panttiobjektiin nähden tehokkaasti suojatun oikeusaseman, ongelmaksi näyttäisi nousevan se seikka, ettei panttaussopimuksen tekeminen ole aina ulkopuolisten havaittavissa. Näin ollen sillä ei olisi sivullisia sitovaa vaikutusta.

Laki ei aseta minkäänlaista tekijänoikeuden panttauskieltoa eikä oikeuskäytäntö osoita, etteikö tekijänoikeuden panttaus olisi mahdollinen. Koska oikeuskirjallisuudessa nousee esiin varsin erilaisia näkemyksiä mitä tulee tekijänoikeuden panttauskelpoisuuteen, ei siitäkään voida tehdä kaiken kattavia johtopäätöksiä. Voitaisiinko tekijänoikeuden

panntauskelpoisuuden arviointiin hakea uutta näkökulmaa tutkimalla tekijänoikeuden tarkoitusta? Tällöin arvioinnissa otettaisiin huomioon lainsäädännön ohella myös tekijänoikeuden yhteiskunnalliset tavoitteet ja lainsäädännön tarkoitus.

Tekijänoikeuden tavoitteena on ensinnäkin turvata tekijän taloudellisia ja moraalisia oikeuksia teokseensa. Koska tekijällä on usein henkilökohtainen ja ainutlaatuinen yhteys teokseensa, ei ole merkityksetöntä, miten teosta käytetään hyväksi. Toinen tavoitteista on suojata investointeja eli niitä taloudellisia panostuksia, joita tekijä tai esimerkiksi kustantaja tekee teoksen levittämiseksi yleisön saataville.¹⁶¹

Tekijänoikeuden keskeisimpänä tavoitteena voidaan kuitenkin nähdä kirjallisuuden, tieteen ja taiteen edistäminen. Tavoite on ilmaistu YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen 27 artiklassa. Artiklan mukaan jokaisella on oikeus vapaasti osallistua yhteiskunnan sivistyselämään, nauttia taiteista sekä päästä osalliseksi tieteen edistyksen mukanaan tuomista eduista. Toiseksi jokaisella on oikeus niiden henkisten ja aineellisten etujen suojaamiseen, jotka johtuvat hänen luomastaan tieteellisestä, kirjallisesta tai taiteellisesta tuotannosta. Toisaalta on siis muistettava vapaan tiedonvälityksen vaatimukset ja mahdollistaa jokaiselle tutustuminen tieteen ja taiteen saavutuksiin, mutta samalla on huolehdittava tekijöiden etujen suojaamisesta. Molemmilla artiklan kohdilla on yhteinen tarkoitusperä, sillä molempien tavoitteena on edistää tieteen ja taiteen kehitystä ja niiden saavutusten leviämistä.¹⁶²

Tekijänoikeuden vahvana lähtökohtana on tekijän etujen suojaaminen. Panttauksella voi olla epäsuotuisia seurauksia pantinantajan näkökulmasta – samoin pantinsaajan näkökulmasta – mutta tulisi olla oikeuden haltijan päätäntävällässä päättää oikeutensa panttauksesta ja mahdollisen riskin ottamisesta. Tapahtuuko tekijän etujen suojaaminen sekä kirjallisuuden, tieteen ja taiteen edistäminen sillä kustannuksella, ettei tekijä voi hyödyntää oikeuttaan täysimääräisesti? Panttauskelpoisuuden esteeksi näyttäisi jossain määrin nousevan tekijän vahva suojaaminen. Tekijällä tulisi – jo tekijänoikeuden tarkoituskin huomioon ottaen – olla oikeus käyttää oikeuttaan taloudellisesti hyväksi. Mikäli katsotaan, ettei tekijänoikeus sovellu panttiobjektiksi, näyttäisi siltä, että tekijän tai muun oikeudenhaltijan oikeutta varallisuutensa

¹⁶¹ Haarmann 1999, s. 8.

¹⁶² Haarmann 2001, s. 31.

täyteen taloudelliseen hyödyntämiseen rajoitetaan. Siten tuntuu jokseenkin kyseenalaiselta, ettei oikeuden omistaja voisi hyödyntää omistamaansa oikeutta täysimääräisesti. Laki ei kuitenkaan aseta minkäänlaista tekijänoikeuden panttauskieltoa, joten tekijänoikeuden panttauskelpoisuuden osalta ongelmat näyttäisivät liittyvän pääasiassa panttauksen toteuttamisen keinoihin.

Nykyaikana useimmilla yrityksillä ei välttämättä ole enää tarjota perinteisiä vakuusobjekteja rahoituksensa vastineeksi, vaan yritysten varallisuus voi muodostua pitkälti immateriaaliomaisuudesta. Kun lainanantajat alkavat ymmärtää, että suurin osa yritysten varallisuudesta koostuu yksinomaan immateriaaliomaisuudesta, ne voivat olla halukkaampia käyttämään tätä arvokasta resurssia lainan vakuutena. Näin ollen kysymykset tekijänoikeuden vakuuskäyttömahdollisuuksista ovat entistä merkittävämpiä. Kuitenkaan pelkkä velallisen ja lainanantajan halukkuus eivät riitä, vaan myös valtion sääntelymallin tulee mahdollistaa tietyn omaisuuden soveltuvuus panttiobjektiksi.

Koska tekijänoikeuden panttauskelpoisuutta koskeva oikeustila Suomessa jää epäselväksi, on syytä tutkia tekijänoikeuden panttauskelpoisuutta muissa valtioissa ja etsiä niistä ratkaisuja kansallisen oikeutemme parantamiseksi. Tekijänoikeuden hyödyntäminen velan vakuutena panttauksessa palvelisi niin tekijöitä, tekijänoikeuden omistavia yksityishenkilöitä, tekijänoikeuksia omistavia yrityksiä kuin myös lainanantajia. Siksi asetin toiseksi tutkimuskysymykseksi sen selvittämisen, onko olemassa ulkomaisia sääntelymalleja, joita voitaisiin hyödyntää kansallisen oikeutemme kehittämiseksi.

Ruotsissa, kuten muissa Pohjoismaissa, tekijänoikeuslaki on miltei yhteneväinen kansallisen lainsäädäntömme kanssa. Vastaavasti myös panttausta koskeva sääntely on hyvin saman sisältöinen ja tekijänoikeuden panttauksessa ongelmaksi nousee julkivarmistuksen puuttuminen. Pohjoismaista poikkeuksena on Tanska, jossa tekijänoikeuksia koskevat vakuusjärjestelyt voidaan rekisteröidä yleiseen henkilökohtaisen omaisuuden rekisteriin. Itse tekijänoikeuslaki ei Tanskassakaan mahdollista tekijänoikeuden tai siihen perustettujen vakuusoikeuksien rekisteröimistä, vaan tätä varten on luotu erillinen järjestelmä. Yleiseen henkilökohtaisen omaisuuden rekisteriin voidaan tekijänoikeuteen perustetun panttioikeuden lisäksi kirjata muutkin irtainta omaisuutta koskevat vakuusjärjestelyt. Kyseessä on siis yleinen vakuusoikeuksia koskeva rekisteri, jonka avulla myös tekijänoikeuden panttauksen julkivarmistus saadaan toteutettua.

Bernin sopimuksen voidaan katsoa yhtenäistäneen valtioiden tekijänoikeuslakeja ainakin siltä osin, että jokaisessa tutkielmassa käsitellyssä valtiossa tekijänoikeus syntyy automaattisesti teoksen luomisen yhteydessä eikä suojan saamiseksi vaadita rekisteröintiä. Tästä huolimatta joissain valtioissa on olemassa jonkinlainen rekisterijärjestelmä. Näin on muun muassa Ranskassa, jossa elokuvateosten oikeuksien siirtoa koskevat sopimukset, kuten käyttöoikeuksien panttaussopimukset, luovutusopimukset sekä levityssopimukset, voidaan kirjata niitä koskevaan rekisteriin. Samoin Italiassa on olemassa yleinen tekijänoikeuksia koskeva rekisteri, johon voidaan kirjata niin tekijänoikeudet, niiden siirrot kuin tekijänoikeuksiin perustetut vakuusoikeudetkin. Italiassa on kuitenkin järjestetty elokuvateoksille ja tietokoneohjelmille omat erityisrekisterit, joihin merkitään niitä koskevat oikeudet. Bernin sopimuksesta ja direktiiveistä huolimatta valtioilla on liikkumatilaa siinä, miten ne toteuttavat tekijänoikeussuojan eikä sopimuksessa ole esimerkiksi kielletty rekisteröintimahdollisuuden luomista. Edellä mainittu vaikuttaa valtioiden järjestelmien eroavaisuuksiin. Myös valtion oma oikeuskulttuuri voi näkyä lainsäädännön taustalla.

Tutkielmassa selviää, että Yhdysvalloissa tekijänoikeussuoja sekä vakuusoikeusjärjestelmät ovat hyvin erilaiset verrattuna Euroopan valtioihin. Ennen Yhdysvaltojen liittymistä Bernin sopimukseen vuonna 1989 huolimattomuus teoksen julkaisussa saattoi vaikuttaa tekijänoikeussuojan saamiseen. Bernin sopimukseen liittyminen ja sen voimaan saattaminen osaksi lainsäädäntöä kuitenkin muutti tilannetta, vaikkakin Yhdysvaltojen lainsäädäntö poikkeaa edelleen monin paikoin esimerkiksi suomalaisesta. Nykyään tekijänoikeussuojaa saavat myös rekisteröimättömät teokset, mutta täyden suojan saaminen edellyttää edelleen teoksen rekisteröimistä ennen kuin oikeudenloukkaus on tapahtunut. Lisäksi Yhdysvalloissa tarjotaan lisäetuja niille, jotka rekisteröivät oikeutensa, joten rekisteröimistä voidaan pitää suositeltavana vaikkakaan ei pakollisena.

Yhdysvalloissa on mahdollistettu tekijänoikeuden ja siihen perustettujen panttioikeuksien kirjaaminen – eikä ainoastaan yhdellä tavalla, vaan jopa kahdella. Ensimmäinen tapa on tekijänoikeuslain mukainen kirjaaminen tekijänoikeusvirastoon. Toiseksi kirjaus on mahdollista UCC 9 artiklan mukaisesti. Näyttäisi siltä, että rekisteröityjä tekijänoikeuksia koskevat vakuusoikeudet tulisi ensisijaisesti kirjata tekijänoikeusvirastoon, kun taas rekisteröimättömien tekijänoikeuksien osalta kirjaus tehtäisiin UCC:n mukaisesti. Ongelmaksi nousee kuitenkin se, ettei tuomioistuimen ratkaisuksista voida tehdä lopullisia johtopäätöksiä siitä, kuinka rekisterijärjestelmät tulee sovittaa keskenään ja tulkitseeko toinen tuomioistuin

asian samalla tavalla. Kaksinainen vakuuskäyttöjärjestelmä on siten käytännössä ongelmallinen varsinkin, kun tuomioistuimen ratkaisukäytäntö ei ole yhtenäinen.

On selvää, että etenkin Yhdysvalloissa – mutta myös joissakin Euroopan valtioissa – tekijänoikeuden vakuuskäyttö panttauksessa on huomattavasti kehittyneempää ja näin ollen myös yleisempää kuin Suomessa. Kuitenkin, koska kaksinainen vakuusjärjestelmä tuottaa käytännössä ongelmia, yhtenäisen vakuuskäyttöjärjestelmän merkitys korostuu.

Rekisteröintijärjestelmää perustettaessa tulisi pyrkiä muodostamaan mahdollisimman yhtenäinen järjestelmä, mikä olisi erityisen tärkeää niin oikeusvarmuuden kuin panttausosapuolten suojan kannalta.

Tekijänoikeus kuten immateriaalioikeudet yleensä ovat melko kansainvälinen oikeudenala. Yksi vaihtoehto tekijänoikeuden panttauskelpoisuuden mahdollistamiseen voisi olla vapaaehtoisen rekisteröintimahdollisuuden luominen esimerkiksi EU-tasolla. Käytännössä tämä tarkoittaisi sitä, että perustettaisiin yleinen tekijänoikeuksia koskeva rekisteri, johon kaikkien Euroopan Unionin valtioiden kansalaisten olisi mahdollista rekisteröidä tekijänoikeus ja siihen perustetut vakuusoikeudet. Tällöin panttaus olisi voimassa EU:n laajuisesti. Periaatteessa rekisteröintimahdollisuus voitaisiin järjestää jopa kansainvälisellä tasolla, jolloin rekisteriä voisi ylläpitää esimerkiksi WIPO. Tämä vaatisi kuitenkin huomattavasti laajempia muutoksia kuin rekisterin perustaminen kansallisella tasolla.

Koska Suomessa on teollisoikeuksille oma rekisterinsä, yleisen vakuusoikeuksia koskevan rekisterin perustamisen sijaan voisi olla tarkoituksenmukaisempaa mahdollistaa tekijänoikeuden panttaus luomalla tekijänoikeuksille oma rekisterinsä. Näin ollen kutakin immateriaalioikeutta koskevat rekisterit pysyisivät erillisinä, mutta muodostaen samalla yhtenäisen kokonaisuuden. Rekisterin luomisella saataisiin parannettua tekijänoikeuden vakuuskäyttömahdollisuuksia, mille on nykyaikana tarvetta. Samalla saataisiin poistettua tai ainakin vähennettyä tekijänoikeuteen pohjautuvan teollisuuden rahoitusongelmia.

On vielä huomattava, että Suomen tekijänoikeuslaki on verrattain vanha ja ensimmäiset tekijänoikeuden kansainväliset sopimuksetkin on solmittu jo 1800–1900-lukujen vaihteessa. Lainsäädäntö ei ole täysin pysynyt niiden muutosten perässä, joita tekijänoikeuksien toimintakentässä on tapahtunut. Tekijänoikeus nähdään vahvasti alkuperäisen tekijän henkilöön liittyvänä oikeutena ja esimerkiksi ulosmittauksen ja edelleenluovutuksen

kieltojen taustalla on käsitys tekijänoikeuden ja sen siirron henkilökohtaisuudesta. Ovatko käsitykset tekijänoikeuden taustalla vanhentuneet? Jos näin on asian laita, lähtökohtana voisi olla tekijänoikeuslainsäädännön päivittäminen nykyaikaan. Tässä yhteydessä tekijänoikeuslakiin voitaisiin ottaa säännökset tekijänoikeuden vapaaehtoisesta rekisteröinnistä.

Myös EUIPO on nostanut esiin vapaaehtoisen rekisterijärjestelmän mahdollisuuden ja sen merkityksen tekijänoikeusjärjestelmän kehittämisessä. Se on julkaissut verkkosivuillaan kuluttajien kysymyksiä koskien tekijänoikeuksia kaikissa EU:n valtioissa. Erään kysymyksen yhteydessä on todettu, että teosten ja niiden tekijöiden paremmalla tunnistamisella, digitaalisiin tiedostoihin sisältyvien metatietojen käytöllä ja laadulla – ja mahdollisesti vapaaehtoisella rekisteröinnillä – on yhä tärkeämpi rooli tekijänoikeuden infrastruktuurin kehittämisessä digitaalisessa ympäristössä. Työtä tämän ympärillä tullaan jatkamaan tulevina vuosina, jotta tekijöiden tulot kasvaisivat ja tekijätietojen näkyminen lisääntyisi uusien teknologioiden käyttöönottamisella, ja eurooppalaisten luovien alojen kilpailukykyä kokonaisuutena voitaisiin parantaa.¹⁶³

Digitalisoitunut maailma luo tarpeen tekijänoikeutta koskevan rekisterijärjestelmän perustamiselle. Millä tavoin tekijänoikeuden vakuuskäyttö ja etenkin sen panttaamisen mahdollistaminen päätetäänkään toteuttaa, on joka tapauksessa selvää, ettei tekijänoikeus voi pysyä muuttumattomana digitalisoituneessa maailmassa. Siten tekijänoikeuden sääntelyperustaa tulisi jollakin tapaa kehittää, jotta tekijänoikeus pysyy muun maailman kehityksen perässä.

¹⁶³ EUIPO, FAQs on Copyright for Consumers.